

Valašsko.36

historie - příroda - lidé - umění - události

květen 2016 | 1



Poezie haiku
Výročí Sokola
Retribuční procesy
Naši zpěvní ptáci
Z historie cukráren
Časopis Naše Valašsko
Spisovatelka M. Podešvová



Kolekce kraslic
Pelárova muzika
Fotograf J. Štreit
Židle pro celý svět
Archeologie Valašska
Designér J. Juřica



vlastivědná revue



Muzeum řeznictví ve Valašském Meziříčí

V červnu loňského roku otevřelo veřejnosti poprvé své brány Muzeum řeznictví ve Valašském Meziříčí. Za myšlenkou jeho vzniku stál majitel MP Krásno, a. s. a předseda Sdružení pro zachování tradic řeznického řemesla na Valašsku Karel Pilčík. Muzeum se samozřejmě neobejde ani bez partnerství samotné společnosti MP Krásno a. s., která v zájmu zachování a rozvoje řeznického řemesla tento projekt od jeho vzniku finančně podporuje.

Ve Valašském Meziříčí tak vzniklo nové kulturní a společenské centrum, které upevňuje dobré jméno a tradici řeznického řemesla na Valašsku a nabízí svým návštěvníkům řadu zajímavých akcí, které nepochybně potěší milovníky nejen kultury, ale i kvalitních řeznických a uzenářských produktů. Hlavním cílem všech příchodů je však nepochybně i muzeum samotné – vždyť kde jinde lze spatřit dosud funkční historické řeznické stroje z 1. poloviny 20. století poháněné transmisí, nebo film o historii a současnosti řeznického řemesla na Valašsku? K pravé valašské zabijačce i atmosféře, která se s touto tradicí pojí, vás v něm v roli vypravěče nechá přivonět známý muzikant František Segrado.

Partnerem Muzea řeznictví je i Muzeum regionu Valašsko, p. o., které se podílelo na vybudování historické části expozice, a nyní obě instituce společně připravují řadu zajímavých aktivit.

Ivana Ostránská, Aleš Linduška



■ Interiér Muzea řeznictví (Foto Martin Klika)

■ Z natáčení filmu Zabijačka (Foto Archiv filmu Děda)

■ Z natáčení filmu Zabijačka (Foto Archiv filmu Děda)

obsah

Úvodník (Lukáš Spitzer)	1
Poezie **** Miroslav Urubek – Haiku (Dalibor Malina)	2
Čím je pro mne Valašsko? (Ivanka Radilová, Helena Gajdušková)	3
■ historie	
Veřejný prostor valašskoklobouckého Sokola (Miroslav Maňas)	4
Zachyceno objektivem **** „... nezapomínat je povinností živých!“ (Ivana Ostřanská)	8
Retribuční procesy a Valašsko II. (Tomáš Baletka)	9
■ příroda	
Ptáci valašských pastvin a luk I. – Pěvci (Karel Pavelka)	14
Příroda s prožitkem **** První poslové jara (Bohdana Šimčíková)	16
■ lidé a společnost	
Z historie cukráren na Valašskomeziříčsku (Jitka Slezáková)	18
Naše Valašsko – vlastivědné periodikum vzniklé ve spolupráci Josefa Válka a Františka Táborského (Ondřej Volčík)	20
Kterak Kalda budoval (František Všetická)	26
Spisovatelka Marie Podešvová v dopisech (Marie Mikulcová)	27
■ lidová kultura a folklor	
Kolekce kraslic Muzea regionu Valašsko (Milada Fohlerová)	30
Z dovedností předků – Vázání na formě (Milada Fohlerová)	31
Na besedě **** Nářeční ukázka ze Lhoty u Vsetína – Jak sa na Valašsku dělaly různé pagáčky (Hana Goláňová)	33
Folklorní momentky **** Vševalašský bál v Bystřici pod Hostýnem (Alžběta Vejrostová)	34
Muzejní zpěvníček **** Tanečníkům ke cti a slávě (Jaroslav Kneisl)	35
Nic než folklor – medailonek Milána Švrčiny (Ivanka Radilová)	36
Odkáď že to chlapi byli? – Odešel meziříčský primáš Staňa Sadílek (Radek Bryol)	38
Pelárova muzikantská banda (Dalibor Malina)	39
Gratulace Karlu Pavlišťíkovi k jubileu (Eva Urbachová)	40
■ umění a průmysl	
Sochař i zapomenutý kronikář Valašského Meziříčí a Krásna (Ivana Ostřanská)	41
Objevený dopis Jaroslavy Hyžové (Josef Kramář)	44
Otisk dlaní a dila Jindřicha Štreita (Kamila Valoušková)	45
Židle pro celý svět – Tradice a současnost výroby ohýbaného nábytku v Bystřici pod Hostýnem (Jana Mitrová – Radek Bryol)	47
■ události	
Navštivte nový internetový portál eBadatelna Zlínského kraje (Milan Ošťádal)	50
Z publikací **** Tajemství v názvech ukrytá (Daniel Drápala)	50
Uchováno budoucím generacím (Daniel Drápala)	51
Pozvánky **** Muzejní noci v regionu (Kamila Valoušková – Olga Mehešová)	52
Dřevěný svět Josefa Heji a řezbář Hejova nožíku (Lenka Kučerová)	53
Navštivte expozici historického nábytku z ohýbaného dřeva v bystřickém zámku (Olga Mehešová)	53
Výstava tapiserií a liturgického textilu ze sbírek UPM v Praze (Martina Lehmannová)	54
Graffiti ve vsetínském zámku (Pavel Mašláň)	55
Ohlédnutí **** Zlínská galerie připomněla dílo Miloše Borii (Ivan Bergmann)	56
Kurz Sítování čepců v muzeu (Jitka Plátková)	57
Muzeum a škola **** Archeologie Valašska I. – Starší a střední doba kamenná (Samuel Španihel)	58
Tradiční velikonoční vajíčka na Valašsku (Milada Fohlerová)	59
Obálka	
Navštivte **** Muzeum řeznictví ve Valašském Meziříčí (Ivana Ostřanská – Aleš Linduška)	
V ateliéru **** Designér Jaroslav Juřica (Olga Mehešová)	
Za tajemstvím depozitářů **** Kamenná tesla lidu se šňůrovou keramikou (Samuel Španihel)	
Foto na titulní straně obálky	
Jan Hyžák: Bez názvu, výstava Graffiti, MRV, Vsetín (Fotoarchiv MRV, Vsetín)	
Vyškrabované vajíčko od Aleny Haratické z Rožnova p. R. z roku 1997 (Foto Milan Ošťádal)	
Židle Split od designéra Arika Levyho, TON a. s., Bystřice pod Hostýnem (Foto Martin Chum, 2015)	
Jaterník podléška (Hepatica nobilis) (Fotoarchiv MRV, Vsetín)	
Vševalašský bál v Bystřici pod Hostýnem, 2016 (Foto Alžběta Vejrostová)	

Vážení a milí příznivci a vyznavači odkazu tradic našich předků,

držíte v ruce již 36. číslo časopisu Valašsko – vlastivědná revue. Časopisu, který si klade za cíl všem, kdo mají zájem a není jim Valašsko lhostejné, pomáhat chápat to, co dříve bylo běžné a nyní se z paměti vytratilo. Časopisu, který se snaží napravovat to, co všudypřítomná globalizace i v nejzapadlejších valašských vesnicích ničí. Posekané trávníky vytlačují malebné, plaňkovým plotem ohraničené zahrádky. Túje stojí místo voňavých keřů a ploty místo průchozí krajiny. Snažíme se nacházet odpovědi na otázky, které pečlivé pozorovatele napadají, a jejich ozřejmením podpořit udržení tradic v našem moderním životě. Něco, co vypadá jako nepotřebné staré harampádí, může stále překvapivě dobře sloužit.

Časopis Valašsko vychází již řadu let. Mnohá čísla jsou již vyprodána. Rozhodli jsme se proto na stránky časopisu na webu Muzea regionu Valašsko umístit volně ke stažení všechna nyní již nedostupná čísla. Věříme, že po jejich přečtení objevíte zapomenuté dimenze mnoha věcí, jimž pak umožníte žít druhý, stejně plnohodnotný život jako v dobách, kdy je dovedné ruce starých Valachů přivedly na svět.

Lukáš Spitzer

Valašsko. 36

VALAŠSKO – vlastivědná revue (historie-příroda-lidé-umění-události)

Vydává Muzeum regionu Valašsko, přísp. org.; IČ 00098574

Adresa redakce: Muzeum regionu Valašsko, Horní nám. 2, 755 01 Vsetín, tel.: 571 411 690, mehesova@muzeumvalassko.cz

Odpovědný a výkonný redaktor: Mgr. Olga Mehešová

Technický redaktor: Mgr. Ivana Ostřanská

Výtvarný redaktor: Břetislav Vašek

Redakční rada: PhDr. Tomáš Baletka, Ph.D., Mgr. Radek Bryol, PhDr. Daniel Drápala, Ph.D., PhDr. Zdeněk Fišer, Mgr. Jaroslav Kneisl, PhDr. Dalibor Malina, Mgr. Václav Michalička, Ph.D., PhDr. Tomáš Mikulaščík, Mgr. Petr Odehnal, Ph.D., RNDr. Lukáš Spitzer, Ph.D., Eva Urbachová

Fotograf: Milan Ošťádal

Grafická příprava pro tisk: Břetislav Vašek, Karlova 1727, 756 61 Rožnov p. R.

Jazyková korektorka: Mgr. Jitka Slezáková, Ph.D.

Tisk: Grafia Nova, s.r.o., Zašová

36. číslo (květen 2016/1) vychází 25. května 2016 v nákladu 650 výtisků

Vychází 2x ročně

Distribuce: zámek Vsetín, zámek Kinských ve Valašském Meziříčí a zámek v Lešné u Val. Meziříčí, knihkupectví Kalouš ve Vsetíně, knihkupectví Bureš ve Valašských Kloboukách, Informační centra ve Velkých Karlovicích, na Soláni (Zvonice), v Rožnově p. R. a ve Vsetíně

ISSN 1212-3382, MK ČR E 13226

Za věcný obsah dodaných příspěvků odpovídají autoři, kteří si nečiní nároky na autorský honorář. Redakce si vyhrazuje právo v případě potřeby příspěvky krátit. Bez svolení redakce není možno dále veřejně šířit zde publikované materiály ani jejich části.

Haiku

*Hudci z Moravy.
Smyčcem malují život –
až srdce usedá.*

*Dívka ze Strání.
Hlasem rozkvetlé lípy
vypráví písně.*

*Potok Senice.
Bublá a hučí v jaře.
V létě zmlkne vedrem.*

Robert Golán:
portrét
Miroslava Urubka
z cyklu Zed',
2016



Miroslav Urubek se narodil na Vsetíně v roce 1974. Vystudoval střední zemědělskou školu a v oboru, v JZD ve Valašské Polance, pracoval jen krátce. Poté byl zaměstnán ve statistické firmě ve Zlíně a později jako produkční v Domu kultury ve Vsetíně. Jeho život už od dětství provází a obohacuje hudba. Hrál na housle v cimbálové muzice Vsacánek, na vojně byl členem brněnského uměleckého souboru Ondráš. Po návratu domů působil jako primáš cimbálové muziky Vsacan, byl členem cimbálovky Solán a spoluzakladatelem Valašského orchestru lidových nástrojů. Nyní je primášem hudecké muziky Harafica – Šurmyja. Profesně se věnuje žurnalistice, je šéfredaktorem Valašského deníku. Žije v Lužné u Vsetína.

Japonská básnická forma *haiku*, původem ze 17. století, přitahuje dodnes pozornost básníků a poetických duší zastávajících se u denních zážitků, náhlých prozření a malých životních zázraků. V odlesku prožité chvíle se zjevuje nápad, myšlenka, vtip, metafora, pojmově uchopený otisk psychického stavu, kdysi básníky přísně střežený pevným metrickým uspořádáním. Pečlivě pojmově zformovaný obraz deroucí se k podstatě někdy i dlouze a koncentrovaně vnímané a odpozorované skutečnosti. Do haiku Miroslava Urubka již takzvaným zařazovacím slovem, prvním veršem, vstupuje nový, současný, námi žitý svět, svým rozpětím zasahující rozmanité motivy, zážitky a zkušenosti. Svět překračující často starou, křehkostí vybavenou lyriku objevených slovních konstelací. Třebaže ani u něj, jako u člověka oddaného hudbě a jejímu kouzlu, nikdy zcela nechybí.

čím je pro mne Valašsko?

PhDr. Ivanka RADILOVÁ

spisovatelka



Čím je pro mě Valašsko?

Valašsko, to je krajina mých předků. Ze Slavičína a z Hrádku nad Vlárň pocházeli moji rodiče. Narodila jsem se tam a prožila celé dětství, mládí. Možná jsem v té době nevnímala plně krásu rodného kraje, ale zato ji mám dodneška pořád před očima. Kopcovitý, hornatý kraj s prostornými loukami, na nichž se pase dobytek, obilné lány zlátnoucího obilí, v němž se červenají vlnící máky a modrají chrpy. Kyticky truskavců podél polních pěšinek, vlnících se krajinou jako hádada až k lesům na obzoru.

Dnes do této mozaiky patří také slavičinský rybník, jehož klidná, temná hladina se zrcadlí pod základní školou. Stromy, lemující velkou část rybníčních břehů, nabízejí ve svém stínu příjemné posezení i procházky.

Od jara do podzimu tady vyseďávají rybáři. Vypadá to, jako by někdo mávl kouzelnou hůlkou a oni jako by u svých nahozených udic zkameněli. Jakmile se ale splávek udic jen maličko pohne, okamžitě ožívají. Nedělejte příliš velký hluk, nevyplašte nám ryby! varují nás jejich pohledy, když je mijíme a pokračujeme dál až na druhý konec rybníka. Na vodní hladině pluje několik divokých kačen. Křížují rybník sem a tam a přitom za sebou zanechávají jemně zvlněnou brázdu. Připomínají miniaturní parníčky. Upřeně pozoruji vodní zrcadlo. Jsou v rybníce vůbec nějaké ryby? Odpoví mně nečekaný, asi desetcentimetrový výskok jedné rybky nad hladinu rybníka. Blízko připlouvají kačeny. Podívejte se, jak já umím skákat! To vy neumíte! jako by se kačeny vysmívala. A možná i nám. Ponoří se a za malou chvíli následuje další akrobatický výjev. Potom třetí. Měli bychom ji zatleskat! Pozoruhodné představení!

Mé mládí je ale spojeno nejen se Slavičínem, ale také s jiným městem. Po skončení základní školy jsem dennodenně dojížděla na gymnázium, tehdy jedenáctiletou střední školu, do Valašských Klobouk. Každoročně se tam vracím na sraz svých spolužáků a jásem nad krásou okolní přírody. Valašsko jsem se svým mužem a dětmi poznávala také na výletech. Koho by neokouzily překrásné přírodní scenérie Beskyd? Stačí vyšlápnout si na Lysou horu nebo na vrchol Smrku a shora shlížet na krajinu před sebou.

Plahočím se k vrcholu a už se ani nerozhlížím po chráněných šelmách. Nějak jsem na ně zapomněla. Přes námahu ale vnímám kupodivu okolní vegetaci. Množství borůvek, zatím ale bez borůvek. Škoda, že ještě nedozrávají! Byly by důvodem k zastávkám nebo také výborným dopingem! A kolik tady roste kapradí! Jedna velká kytice vedle druhé. Jedna krásnější než druhá! Snad mají nahradit vavřínový věnec pro vítěze! I když vítězem nebudu, také si vavřiny zasloužím. Za draze vybojované vítězství nad sebou! Za to, že jsem vytrvala a doplatočila se až nahoru. Konečně vrchol Smrku a s ním vyhlídka do krajiny! To plahočení stálo za to!

Shlížíme do údolí a žasneme nad nádherně, snad věčně zelenými zelenými hřebeny Beskyd, nad svěží, o něco světlejší zelení luk, mezi nimiž se choulí vesničky a města a zrcadlí se vodní plochy rybníků a jezer. Je tady nádherně! Pohled do krajiny je skvělou odměnou pro každého turistu za namáhavé stoupání k vrcholům hor.

Při pohledu na překrásnou valašskou přírodu vždycky moje srdce jihně a málem mně vlhnou oči. Miluju tento kraj, lidi, kteří tady žijí. Pro jejich otevřenost, nefašovanost, pohostinnost a srdečnost. Líbí se mně také valašské písně a skvělá originalita valašského nářečí.

Je to krajina mého srdce.

V Uherském Brodě 8. srpna 2015

Ivanka Radilová

PhDr. Helena GAJDUŠKOVÁ

ředitelka Masarykovy knihovny Vsetín



Když mě redakce revue požádala, abych napsala pár řádků do rubriky „Čím je pro mě Valašsko“, přistoupila jsem k tomuto „úkol“ po knihovnicku: půjčila jsem si ve studovně naší knihovny pár starších čísel krásného časopisu Valašsko – vlastivědná revue a přečetla si, čím je Valašsko pro pana Ondruše, pro paní Habartovou, pro pana Vernera, pro pracovníky Muzea regionu Valašsko – a zjistila jsem, že všichni, i ti další, které tu nemohu všechny vyjmenovat, napsali o Valašsku (a oprávněně!) tolik krásných a poetických slov, že další taková slova by již byla „nošením dříví do lesa“. Vždyť stejně jako všem ostatním se mi líbí valašské kopečky, mám zde domov, rodinu, práci...

Zamyslela jsem se nad tím, zda bych dokázala žít jinde. Překvapivě asi dokázala! Vždyť jsou u nás místa, kde se mi při cestách líbí, místa, která mají ducha a která mají svou historii, architekturu, svého genia loci...

Dokázala... ale nechtěla. Jsem ráda, že mě život zanesl právě sem, do Vsetína – (jako správná „domestikovaná Valaška“ bych měla říci na Vsetín), že žijeme ve městě, které si dalo v nedávných letech do vínku pěknou vizi: „Vsetín, srdce Valašska – příjemné město k životu, práci a zábavě“. A přesně takto své město vnímám i já. Městečko na dlani, které přehlédnete z blízkých kopců skoro celé. Město, kde všude dojdete pěšky, kde nepotřebujete nutně k životu auto. Kde v zimě (pokud je opravdu zima a ne podzim od listopadu až do února, jak tomu bylo tuto zimu) nazujete běžky u domu a vydáte se na Dušnou nebo až na Cáb. A v létě hodíte na záda batůžek a za pět minut jste venku – v lese, na kopci. Zkrátka město, kde se dobře žije obyčejný lidský život.

Vsetín je pro mě také město, kde vyrostly naše děti, kam za námi jezdí vnoučata, kde mám hodně přátel a kamarádů, kde mám svou práci, kterou mám ráda. Svou práci v knihovně, která letos oslavila již 95 let od svého založení a 10 let od svého přestěhování do moderní světlé budovy na Dolním náměstí... A jsem šťastná, že mě moje práce dodnes baví, jsem za to vděčná, a to zejména lidem, kteří zde na Valašsku žijí – jak svým kolegyním a kolegům, tak také všem, kteří do knihovny chodí nebo jí fandí. Děkuji!

Ve Vsetíně 1. března 2016

Helena Gajdušková

Veřejný prostor valašsko- klobouckého Sokola

Miroslav Mañas

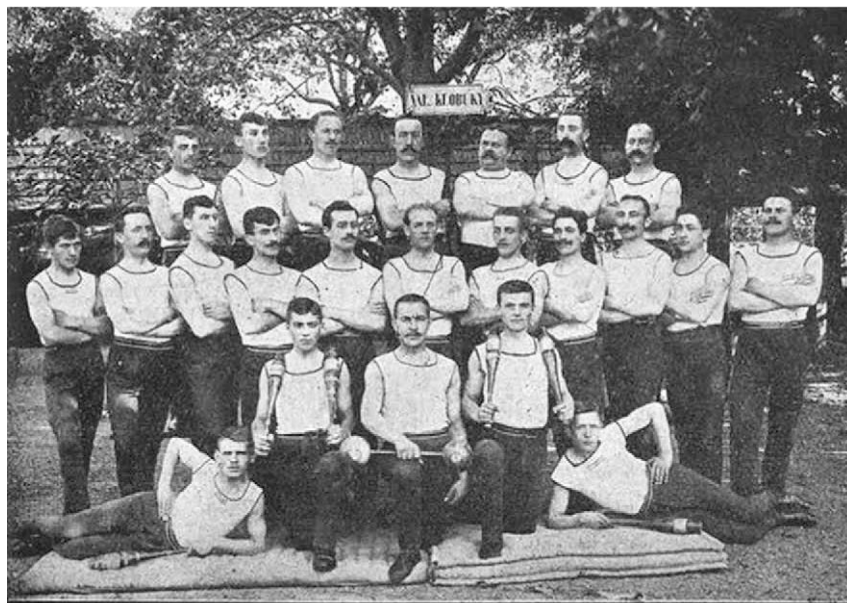
Založení Sokola ve Valašských Kloboukách

V loňském roce uplynulo již 115 let od založení tělovýchovné jednoty Sokol ve Valašských Kloboukách. První hlasy volající po založení sokolské jednoty zaznívaly již koncem 19. století z čtenářsko-pěveckého a divadelního spolku Beseda Dobrovský. Právě v této jednotě se organizovali a působili pokrokoví lidé, kteří se podíleli na kulturním životě města. Podnět vzešel od Michala Urbánka ze Vsetína, který vyzval Eduarda Hlaváče, jednatele Besedy Dobrovský, aby se o založení přičinil. Výbor Besedy záměr schválil, a proto byly vypracovány stanovy a zaslány na místodržitelství. Po úředním schválení byla svolána ustavující schůze Sokola do místnosti Besedy Dobrovský na 4. února 1900. Mezi zúčastněnými byl i dr. Ladislav Pluhař, jednatel Moravskoslezské obce sokolské, který svým projevem seznámil přítomné se sokolskými idejemi a rozvojem. Své zástupce na ustavující valnou hromadu vyslaly i tělocvičné jednoty Sokol z Uherského Brodu, Vizovic a Vsetína. Do nové jednoty se přihlásilo 60 přítomných. Starostou Sokola byl zvolen Antonín Voříšek, místostarostou dr. Jan Stejskal a náčelníkem Eduard Marák.

Veřejná cvičení ve Valašských Kloboukách byla organizována ještě před založením obce sokolské. Učitel Eduard Marák, bývalý člen Sokola v Uherském Brodě, kolem sebe sdružil v roce 1898 několik mladých hochů a cvičil s nimi na zahradě staré obecní školy. Další veřejné cvičení se konalo v srpnu roku 1899 při výletu místního sboru dobrovolných hasičů v lese Dubovec. Zde místní *Tělocvičné družstvo* veřejně vystoupilo s prostocviky a shrazdou.¹

Jednota se ihned přihlásila za člena župy Palackého ve Vsetíně. Bylo dbáno o to, aby se bratři tužili nejen fyzickým cvičením, ale i vzděláváním ducha: byly objednány časopisy *Věstník sokolský*, *Sokol* a *Borec*.

Nová jednota z počátku neměla vlastní prostory pro svou činnost. Ty však získala díky spolupráci s Besedou Dobrovský, v jejíž budově našla spolkové místnosti. Ob-



Cvičící členstvo při založení jednoty r. 1900.

Cvičící členstvo při založení Sokola v roce 1900

(Archiv TJ Sokol Valašské Klobouky, Kronika tělocvičné jednoty Sokol ve Valašských Kloboukách)

čanská záložna poskytla prostor svého společenského sálu jako cvičiště pro novou jednotu, hrazda byla umístěna na jevišti.

Počáteční aktivita

Na první cvičení nového spolku vzpomíná sokolská kronika: „První cvičení konáno dne 9. února 1900 v sále Občanské záložny. Přítomno bylo 23 bratrů činných. Cvičilo se odtud dvakrát týdně, ve středu a v pátek od 8 hod. do 9. hodiny večer. Náradí zpočátku nebylo, bradla vypůjčena byla ze školy, stojany na skok a můstek darovali místní stoláři: Rudolf Šerý a Heřman Šoman. Členstvo poučováno bylo o pořádku v jednotě a kázni sokolské.“²

Postupem času byly doplňovány další cvičební pomůcky, a to za pomoci darů, půjček a sbírek. Vedle cvičení pořádala jednota také kulturní, společenské a vzdělávací akce. Mezi ně patřily například besedy, přednášky, výlety či zájezdy. Často právě vstupné na tyto akce pomáhalo novému spolku zaplatit nové cvičební pomůcky. Zaslouhou Františka Šerého, valašsko-klobouckého továrníka, starosty a osvětového činovníka, získala jednota levně, na úvěr, látku pro členy, ze které byly pořízeny sokolské stejnokroje.³

V prvním roce činnosti ukázala nová jednota svůj pestrý společenský život a především aktivního ducha. V polovině roku 1900 bylo mimo jiné na výborové schůzi odsouhlaseno, že kdo se třikrát nezúčastní cvičení, bude z jednoty vyloučen. V prvním roce existence jednoty bylo odcvičeno 99 hodin, na nichž cvičilo průměrně 16 členů. Na podzim téhož roku se cvičenci účastnili sletu v Olomouci a v Litvli. Často byly pořádány rozlučkové večírky, v září 1900 se konal večírek na rozloučenou se členy, kteří byli povoláni na vojnu.

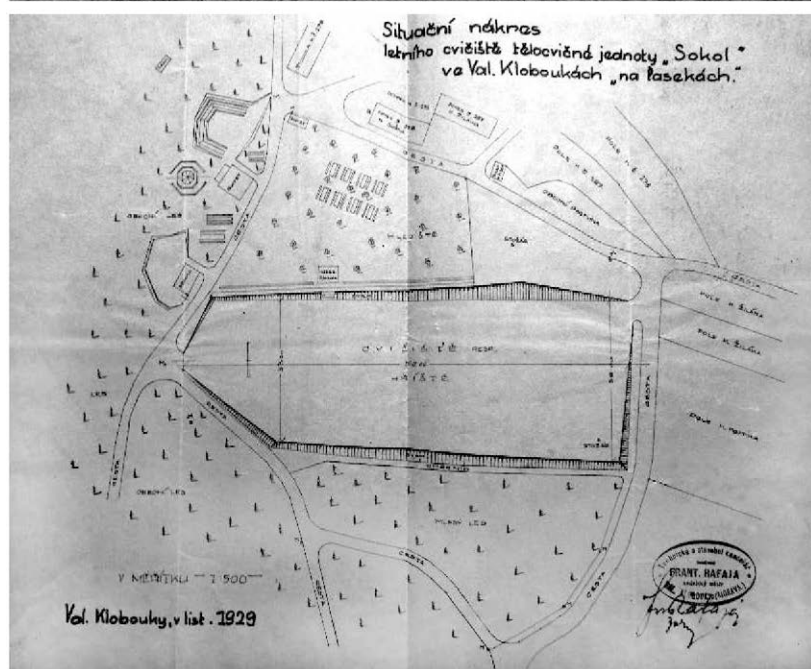
První veřejné cvičení pořádané jednotou se konalo 28. července 1901 v lokalitě za Dubovcem. Na tuto akci přijely spřátelené jednoty ze Vsetína, Uherského Brodu a zúčastnily se i sbory dobrovolných hasičů z Valašských Klobouk a Štítné. Celodenní program byl zahájen dopolední zkouškou na cvičišti, v jednu hodinu odpoledne se účastníci setkali před radnicí a následoval průvod na veřejné cvičení. Slavnostní den byl ukončen taneční zábavou. Následujícího roku bylo uspořádáno další veřejné cvičení za účasti bratrských jednot ze Vsetína a Uherského Brodu, tentokrát ovšem v lokalitě Bělejův rybník na dobytčím tržišti. V zimních měsících využívali valašskokloboučtí Sokolové volný čas k osvětě. Konaly se nejrůznější školní přednášky, především o sokolských ideálech a myšlenkách: *O úkolech Sokolstva*, *O vlivu tělocviku na zdraví*, ale také vzdělávací, například o husitství či literatuře: „Br. František Peřinka přednášel o literatuře české od nejstarších dob po dekret kutnohorský.“⁴

Významným počinem se stalo založení ženského odboru. V roce 1903 byl odbor založen jen na zkoušku, avšak přihlásilo se 16 žen. První veřejné cvičení se konalo v dubnu téhož roku za účasti 19 žen. Cvičilo se od dubna do listopadu a náplní byly pořadové i prosté cviky, hry

a národní tance. Celkem se uskutečnilo 17 hodin cvičení za účasti 238 žen.⁵ O rok později, 13. března 1904, se konala za účasti náčelníka Eduarda Maráka ustavující schůze ženského odboru za účasti 28 členek. Starostkou byla zvolena Josefa Hlaváčová a náčelníci Františka Sušilová.⁶ Aktivitami žen se staly osvětové, vzdělávací a zábavní akce, díky kterým zaznamenal Sokol velký příliv zájemkyň o členství. Ženský odbor následně vystupoval jako samostatná složka tělovýchovné jednoty.

Cvičiště

Veřejné venkovní cvičení se konalo téměř každoročně v červenci. První ročník cvičení uspořádala jednota v Dubovci, ale následující léta se slavnost konala na dobytčím tržišti, v jednom případě využila jednota prostor zahrady Besedy. Veřejná cvičení přerušila až světová válka, neboť velká část členstva byla odvedena na vojnu. Ženský oddíl v těch letech udržoval omezenou činnost. Cvičilo se po tři roky války, byly pořádány pěší vycházky, výlety a především přednášky. I když sokolské ženy nepořádaly tolik cvičení ve Valašských Kloboukách, účastnily se jiných akcí pořádaných bratrskými organizacemi. Například v říjnu 1917 se všechny cvičící ženy účastnily cvičení na akademii v Uherském Brodě: „Byla v tom snaha za každou cenu udržet činnost spolku až do návratu mužů.“⁷ Teprve po skončení



Sokolské cvičiště

(Archiv TJ Sokol Valašské Klobouky, Kronika tělocvičné jednoty Sokol ve Valašských Kloboukách)

Plán letního cvičiště z roku 1929

(SOKA Zlín, fond TJ Sokol Valašské Klobouky, Stavební odbor, inv. č. 40)

světové války došlo k významné změně. V květnu roku 1919 byl jednotou zakoupen pozemek Na Pasekách v Dubovci. Pozemek byl koupen od města za 120 korun za účelem vybudování vlastního cvičiště a vyletiště.⁸ Ještě v téže roce byly pořádány pracovní brigády, během kterých byl upravován terén. Následujícího roku, 18. července, probíhalo veřejné cvičení již na vlastním cvičišti. Účastnily se ho také jednoty z Nemšovic, Záhorovic, Vsetína, Slavičína a také pobočky z Brumova a Bylnice. V roce 1922 byl k pozemku přikoupen zalesněný svah pod cvičištem, kde vznikla bouda ve „valašském stylu“. Ta byla postavena především z prostředků dlouholetého starosty dr. Vavroucha. V roce 1924 jednota zavedla desetihodinovou pracovní povinnost na letním cvičišti za účelem jeho konečné úpravy. Za každou neodpracovanou hodinu následovaly dvoukorunové pokuty. V roce 1927 darovali bratři Fojtíkové letnímu cvičišti nový pavilon s vnitřním zařízením (postavený v roce 1923).⁹ Do konce 20. let byl areál letního cvičiště dokončen a vybaven inventářem, cvičebními prvky a nářadím. Rozpočet na úpravu cvičiště k 15. říjnu 1929 činil 29 787 korun.¹⁰ Výstavbou areálu získala jednota důstojné prostředí k pořádání nejrůznějších akcí, především letního veřejného cvičení. Pro běžné venkovní cvičení byla využívána zahrada měšťanské školy, která byla v centru města a stala se tak sokolským sportovištěm po mnoho let.

Tělocvična

Vlastní prostor k celoročnímu cvičení byl po dlouhá léta pouhým snem valaškoklobouckých sokolů. V době svého vzniku neměla jednota žádný majetek ani vlastní prostory. První cvičení se konala v místnosti občanské záložny, kde se cvičilo až do roku 1903, neboť bylo nutné místnost opravit. Jednota si pronajala dílnu od Františka Bratmannů za 180 korun ročně. Úpravy nových prostor provedla jednota na vlastní náklad. Protože se cvičilo v cizích prostorách, vznikla už na počátku roku 1903 myšlenka výstavby vlastní tělocvičny. Pod vedením Eduarda Maráka vzniklo stavební družstvo, které si vytyčilo za cíl získávat do stavebního odboru členy z řad Sokola a jeho příznivců. Zakladatelé vložili částku 200 korun, a to buď najednou, nebo na splátky; další členové přispívali částkou 20 haléřů měsíčně. U Bratmannů se cvičilo pouze do roku 1908, kdy se sokolové již potřebovali stěhovat. Nové zázemí získali v nově postavené tělocvičně měšťanské školy, která byla Sokolu propůjčena pod podmínkou, že jednota bude své nářadí zapůjčovat školním dětem. Školní rada se ve smlouvě zavázala vyhradit všechny večery v týdnu pro cvičení sokolské organizace.¹¹ Jednota tím získala velkou vzdušnou tělocvičnu a zároveň odpadlo nájemné 180 korun paní Bratmannové.¹²

Po světové válce byla nadále ke cvičení využívána školní tělocvična. V roce 1922 však nastal spor s místní organizací Orel, která se rovněž dožadovala práva cvičit ve školní tělocvičně. Spor se táhl dlouhou dobu a obecní zastupitelstvo rozhodlo ponechat tělocvičnu sokolům, a to i přes to, že Orel podal stížnost na zemskou školní radu. Nová smlouva mezi místní školní radou a Sokolem byla uzavřena v červnu 1923.¹³ Rivalita mezi oběma klobouckými spolky neustále narůstala; v roce 1935 se Orlu podařilo i s pomocí neustálých intervencí docílit vypovězení smlouvy se Sokolem. Byl vytvořen nový dokument, který přikazoval Sokolu sdílet tělocvičnu s Orem. Rozvrh, podle kterého měly jednoty v tělocvičně cvičit, soko-



Sokolovna (Město Valašské Klobouky, Fotoarchiv, bez evidence uložení)

lům ovšem nevyhovoval. Na společné schůzi Sokola a Orla bylo dohodnuto společné využívání tělocvičny od 1. dubna 1935.

Jednota Orel měla své prostory v Lidovém domě ve Valašských Kloboukách a vedla podobný kulturně-společenský život jako Sokol. Pořádala veřejná cvičení, sportovní zápasy, ale také vzdělávala své členstvo pomocí literatury a přednášek. Pro děti i dospělé fungovaly v Orlu odbory divadelní a loutkový. Oblíbené byly například večírky, zábavy a slavnosti konané při různých příležitostech.¹⁴

Avšak skutečnost, že se měl Sokol o školní tělocvičnu dělit s Orlem, vedla jednotu ke svolání mimořádné valné hromady, na které bylo odsouhlaseno, že Sokol odkoupí dům od Besedy Dobrovský i s přilehlou budovou pošty a vystaví si vlastní tělocvičnu. Po celoročním jednání byla uzavřena kupní smlouva s občanskou záložnou a zmíněné budovy koupeny za 200 000 Kč. Za 30 000 Kč byl zakoupen také inventář Besedy.¹⁵ Po získání budov přikročila jednota ke stavbě nové tělocvičny. I při této akci byly odsouhlaseny pracovní hodiny pro každého člena, a to v minimálním rozsahu 40 hodin, v opačném případě musel nepracující člen zaplatit 2 Kč za hodinu. Byly vytvořeny propagační letáky pro získání finančních prostředků na stavbu. Sponzorské příspěvky a dary se začaly postupně scházet. Vytvořením plánů nové tělocvičny byl pověřen stavitel František Rafaja.¹⁶ Stavba byla zahájena v dubnu 1936 pod vedením Eduarda Hlaváče a na podzim téhož roku měla být dokončena. Při položení základního kamene do něj byly vloženy tři pergameny se stručnými dějinami jednoty, fotografie, mince, památník z roku 1930 a propagační materiály.¹⁷

Vedle nové stavby se členové pustili také do oprav zakoupených objektů. „*I budova Besedy se opravila z venku i uvnitř vymalováním a nátěrem a hlavní budova byla opatřena nápisem „SOKOL“. Poštovní budova byla pronajata poštovnímu ředitelství v Brně za obnos 3 000 Kč ročně a nájem z bytu p. přednostovi Přívozníkovi upraven od 1. 1. 1937 na 140 Kč měsíčně.*“¹⁸

Dary a příspěvky na stavbu a opravy nestačily, proto se na mimořádné valné hromadě rozhodlo o rozparcelování pozemku u nádraží a jeho prodeji. Vzniklo tak 19 nových parcel, čímž jednota získala tolik potřebné finanční prostředky.

Stavba tělocvičny byla dokončena na konci listopadu 1936, 4. prosince byla tělocvična předána.¹⁹ Do nové tělocvičny bylo objednáno nové nářadí v ceně 5 000 Kč a do sálu Besedy 100 kusů křesel a vlajky pro významné příležitosti. Nová tělocvična a oprava zakoupených budov si vyžádaly náklad 205 000 Kč. Pokladna stavebního odboru byla zrušena a začleněna do pokladny jednoty. Slavnostní otevření tělocvičny proběhlo 3. a 4. července 1937. Při této příležitosti se konalo veřejné cvičení, divadlo a taneční zábava.²⁰ Na svou tělocvičnu čekali valašskokloboučtí sokolové od roku 1900 a na její realizaci vynaložili nemalé úsilí.

Kino

Moderním veřejným prostorem se stalo bezpochyby kino, jehož provozovatelem byla právě sokolská jednota. První žádost o koncesi pro pořádání kinematografických představení byla poslána v roce 1919 na zemskou politickou správu v Brně. V červnu 1922 bylo žádosti vyhověno. Mezitím navštěvovaly město kočovné kinoprojekce, jako tomu bylo například v září

1920.²¹ Dle žadatelů byly Valašské Klobouky městem prostřední velikosti, sídlem okresního soudu, berního úřadu a podobně. Lidnatý okres s nedostatečným železničním spojením se musel v kulturní oblasti spolehnout pouze sám na sebe, proto mělo město a také venkov živý zájem o kinematograf.²² Okresní politická správa v Uherském Brodě vyzvala valašskokloboucké zastupitelstvo k vyjádření, zda nemá námitek ohledně nového kina. Zastupitelstvo souhlasilo, avšak sokolové museli v Brodě přiznat, že se plány na výstavbu kina teprve připravují.²³ Prostor k promítání poskytla občanská záložna ve svém sále v Besedě. Sokolové si museli pouze postavit operátérskou budku, která byla v jejich vlastnictví.²⁴ Koncese však měla několik podmínek. Vlastník kina musel zaměstnat válečné invalidy, promítat snímky především výchovného a lidového charakteru a pořádat představení pro školní děti; vedle toho obsahovaly podmínky mnoho technických požadavků. První představení s názvem *Z tajnosti Orientu* se uskutečnilo 6. května 1923, pocházelo ze sbírky Pohádek tisíce a jedné noci.

Občanská záložna zapůjčila prostor svého sálu na zkušební dobu tří měsíců, při které si účtovala 20 korun za představení. Po uplynutí zkušební doby byla sepsána trvalá smlouva. Za první rok projekce bylo odehráno 30 představení a čistý výdělek činil 12 228 Kč.²⁵ Kino se stalo velmi oblíbeným, každoročně se promítalo přes třicet představení. Produkce se jednotě vyplatila, protože se jednalo o stabilní příjem – vedle členských příspěvků a da-
rů.

Licence byla Sokolu udělena 23. listopadu 1923. Kinematograf měl na starosti učitel Eduard Marák. V roce 1928 získal kočovnou kinematografickou koncesi Orel, který chtěl výchovně působit především na venkově. Již rok na to se Orel snažil změnit koncesi na stálou, ale rozhodnutím valašskoklobouckého zastupitelstva z 30. prosince 1929 byla žádost zamítnuta. Zemský úřad v Brně rovněž stálou licenci zamítl s odůvodněním, že ve městě již stálé kino provozuje Sokol.²⁶ Snahy Orla brzy vyústily v další konflikt se Sokolem. I přes to, že ve městě promítala dvě kina, byl program na obou stranách velmi bohatý.

Veřejný prostor v životě Sokola

Místní jednota se profilovala i jako společensko-kulturní organizace. V roce 1904 byla založena sokolská knihovna a rok nato zřídil cvičitelský sbor i čítárnu, kde si členstvo mohlo přečíst odebírané časopisy a publikace. Každoročně narůstal počet knih a rozšiřoval se i seznam odebíraných periodik. Vedle knihovny vzniklo při jednotě i ochotnické divadlo a později i loutkové divadlo, které hrávalo především pro nejmenší. Sokolové nechyběli na žádné z městských oslav a kulturních akcí. Jejich vážnost vzrostla po vzniku republiky, neboť sokolské hnutí zaujímalo při boji o samostatnost významné místo. Po 1. světové válce byly sbírány prostředky na památník sokolům padlým za války. Jednota často spolupracovala s jinými spolky při pořádání městských slavností a pietních aktů. V hojném počtu se účastnila kulturních akcí například spolku Beseda Dobrovský, pěveckého spolku Tovačovský a především sboru dobrovolných hasičů. V roce 1924 by-



Oslava 30. výročí vzniku Sokola ve Valašských Kloboukách, 1930

(Archiv TJ Sokol Valašské Klobouky, Kronika tělocvičné jednoty Sokol ve Valašských Kloboukách)

lo město poctěno vzácnou návštěvou. Prezident T. G. Masaryk se na svých cestách Valašskem zastavil i ve Valašských Kloboukách, kde se mu dostalo velkolepého přijetí. Byli pozváni lidé z okolních obcí, školy a organizace z celého okresu.²⁷ Jednota se podílela na organizaci a zdárném průběhu slavnostního dne. Před radnicí stálo ve stejnokroji s praporem 22 bratrů, kteří prezidenta důstojně přivítali, sestry se postaraly o občerstvení pana prezidenta a jeho doprovodu v místnostech spořitelny.

Rok 1930 znamenal v životě jednoty významný mezník. Již v březnu se konala oslava 80. narozenin prezidenta Masaryka a v červnu 30. výročí vzniku sokolské jednoty. V rámci oslav byl uspořádán župní slet za účasti okolních jednot ze Vsetína, Valašského Meziříčí a Rožnova.²⁸

Jednota se věnovala také činnosti na poli hudebním, vzdělávacím a také lyžařském. Hudební doprovod při veřejných vystoupeních a akademiích obstarával orchestr vedený Emilem Křepelkou. Po roce 1930 sestavil učitel a starosta jednoty Eduard Marák dechovou hudbu, která byla využívána při akcích v plenéru s průvody. Sokolská hudba dokonce doprovázela valašskou župu při devátém Vsesokolském sletu v Praze.²⁹ Hudba byla velice důležitá i jako doprovod němých filmů v kině. Ve 20. letech navázala jednota spolupráci s lyžařsko-turistickým klubem, se kterým pořádala zimní sportovní akce. Lyžovalo se například na Jeleňovské nebo v trati Na Stráži, kde měl lyžařsko-turistický klub svoji boudu. Iniciativou nově vzniklého spolku, Čs. červeného kříže, bylo na počátku 20. let založeno ve městě koupaliště jako další prostor určený pro širokou veřejnost.³⁰

V éře první republiky, která sokolskému hnutí přála, se podařilo valaškokloboucké jednotě vytvořit vlastní veřejný prostor, a to na letní cvičení i celoroční provoz a také na kulturní, vzdělávací a společenský život. Svou činností hnutí tužilo nejen těla svých členů, ale především vzdělávalo ducha celého města a širšího okolí.

1 MATYÁŠ, Ladislav. Něco z dějin naší jednoty. In: *Památník k třicetiletému trvání Sokola ve Val. Kloboukách 1900–1930*. Valašské Klobouky: 1930, s. 23.

2 Archiv TJ Sokol Valašské Klobouky, Kronika tělocvičné jednoty Sokol ve Valašských Kloboukách, s. 20 (dále jen Kronika).

3 SOKA Zlín, fond TJ Sokol Valašské Klobouky, Založení jednoty 1899–1900, inv. č. 28.

4 Kronika, s. 25.

5 Tamtéž, s. 30.

6 SOKA Zlín, fond TJ Sokol Valašské Klobouky, Zápisy z výborových schůzí ženského odboru Sokola 1904–1907, inv. č. 5.

7 Kronika, s. 85.

8 SOKA Zlín, fond TJ Sokol Valašské Klobouky, Zápisy z výborových schůzí ženského odboru Sokola 1914–1921, inv. č. 7.

9 MATYÁŠ, Ladislav. Něco z dějin naší jednoty, s. 29.

10 SOKA Zlín, fond TJ Sokol Valašské Klobouky, Stavební odbor, inv. č. 40.

11 SOKA Zlín, fond TJ Sokol Valašské Klobouky, Historie, inv. č. 30.

12 Kronika, s. 52.

13 SOKA Zlín, fond TJ Sokol Valašské Klobouky, Spory Sokola s Orlem o zapůjčování tělocvičny, inv. č. 39.

14 Městské muzeum Valašské Klobouky, Archiv, Protokol o schůzích TJ Orel, zatím bez evidence uložení.

15 SOKA Zlín, fond TJ Sokol Valašské Klobouky, Stavební odbor, inv. č. 40.

16 Jak jsme stavěli naši tělocvičnu. *Zpravodaj Těl. jednoty Sokol ve Val. Kloboukách*. Roč. 1, 1937, č. 3, nestránkováno.

17 SOKA Zlín, fond TJ Sokol Valašské Klobouky, Zápisy z valných hromad a výborových schůzí Sokola 1931–1936, inv. č. 4.

18 Kronika, s. 194.

19 Jak jsme stavěli naši tělocvičnu. (dokončení), *Zpravodaj Těl. jednoty Sokol ve Val. Kloboukách*. Roč. 1, 1937, č. 4, nestránkováno.

20 *Zpravodaj Těl. jednoty Sokol ve Val. Kloboukách*. Roč. 1, 1937, č. 6, nestránkováno.

21 ODEHNAL, Petr. Julius Matyáš. *Valaškokloboucký zpravodaj*, listopad 2014, s. 12.

22 SOKA Zlín, fond TJ Sokol Valašské Klobouky, Kino Sokol, inv. č. 37.

23 ODEHNAL, Petr. K počátkům kina ve Valašských Kloboukách. *Valaškokloboucký zpravodaj*, červen 2014, s. 13–14.

24 SOKA Zlín, fond TJ Sokol Valašské Klobouky, Kino Sokol, inv. č. 37.

25 Kronika, s. 119.

26 ODEHNAL, Petr. K počátkům kina, s. 13–14.

27 SOKA Zlín, fond TJ Sokol Valašské Klobouky, Uvítání prezidenta Masaryka ve Valašských Kloboukách, inv. č. 42.

28 Kronika, s. 156.

29 BAŘINKA, Antonín. *Valašské Klobouky, město hudby*. Valašské Klobouky: 2008, s. 38–39.

30 ODEHNAL, Petr. Julius Matyáš, s. 12.

„...nezapomínat je povinností živých!“

Úspěch partyzánského boje proti okupantům za 2. světové války závisel především na spolupráci civilního obyvatelstva, které za cenu obrovského rizika a obětí pomáhalo partyzánům. Na jaře roku 1945, pár týdnů před koncem 2. světové války, přitom zažívalo Valašsko nejkrutější okamžiky válečných let. Vypálená Ploština, Prlov, Juříčkův mlýn či Vařákovy paseky zůstávají dodnes mementem této hrůzné doby. Především zásluhou obětavosti Valachů dokázal přežít partyzánský oddíl Jana Žižky, který se zformoval v lednu 1945 v 1. čs. partyzánskou brigádu Jana Žižky, vůbec největší partyzánský oddíl na území Protektorátu.

Těžce decimovaný domácí odboj byl postaven před složitý úkol, aby český a moravský prostor přestal plnit funkci klidného zázemí pro potřeby Třetí říše. Na dosažení tohoto se od podzimu 1944 podílely a českému odboji pomáhaly k tomuto účelu vycvičené partyzánsko-organizátorské desanty vysílané ze SSSR. Jejich výcvik spadal do oblasti vojenské spolupráce, právně zakotvené v mezinárodních smlouvách uzavřených v průběhu války. Realizaci praktické stránky žádosti byl pověřen Ukrajinský štáb partyzánského hnutí, který budoucí organizátory partyzánského hnutí soustředil v tzv. Partyzánské škole ve Svjatošinu na okraji Kyjeva. Historie 1. čs. partyzánské brigády Jana Žižky se začala psát v letních měsících roku 1944, kdy jeho budoucí členové procházeli ve Svjatošinu náročným výcvikem. Rozmach partyzánského hnutí v prostoru východní Moravy během října 1944 je bezesporu spjat s příchodem oddílu Jana Žižky na Moravu. S rostoucím počtem diverzí bohužel rostly i poznatky okupantů o jednotce, stále však zůstávalo utajeno místo pobytu štábu. Jednotliví členové štábu i brigády si budovali za vydatné pomoci místních odbojářů základní i stálejší stanoviště, málokdo z nich se však za celou dobu setkal se samotným mjr. Murzinem, po Ušiakově smrti velitelem partyzánské brigády. Jeho opatrnost byla oprávněná, neměl stále stanoviště a vyjma času nutného k rekonvalescenci po různých zraněních se zdržoval v lesních úkrytech. Na jeho hlavu přitom byla vysána odměna 1 000 000 korun – nikdo z jeho opatrovatelů neprozradil, přestože pocházeli často z těch nejnuznějších poměrů...

Valašské hory jsou dodnes plné pomníčků upomínajících na tragédie oné doby. Jedenasedmdesát let uplynulých od konce 2. světové války je však dlouhá doba a lidská paměť je krátká, mějme proto na mysli poselství paní Žákové, která přežila tragédii Vařákových pasek: „Mrtví paměť nemají, nezapomínat je povinností živých.“

Ivana Ostřanská

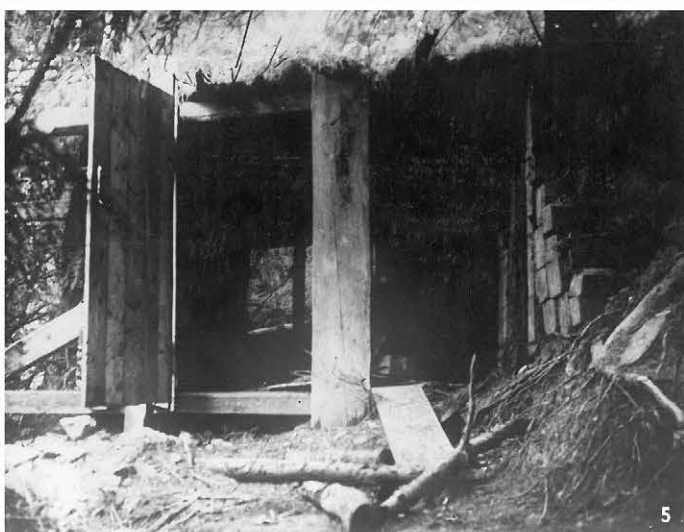
(Fotoarchiv Muzea regionu Valašsko)

Ján Ušiak (1914–1944), velitel oddílu – pozdější 1. čs. partyzánské brigády Jana Žižky

Dajan Bajanovič Murzin (1921–2012), náčelník štábu a po smrti Ušiaka velitel 1. čs. partyzánské brigády Jana Žižky

Mjr. Murzin mezi partyzány





4
Rozvíjející se partyzánské hnutí na Moravě budilo u nacistů oprávněný strach. Tyto výstražné cedule, varující před přítomností partyzánů, Wehrmacht umísťoval na nebezpečných místech.

5
Velitelský Ušiakovův bunker ve stráni pod Kněhyní

6
Usedlost rodiny Machandřů na Čeladné
– v podkrovní světnici se ukrýval zraněný velitel Ušiak. Bohužel se v jeho blízkosti objevila protipartyzánská pátrací jednotka – aby předešel nebezpečí, že padne živý do rukou gestapa, rozhodl se zůstat věrný partyzánské přísaze: „... v boji za osvobození Československa nebudu litovat svých sil ani svého života, ... sám se živý nikdy nevzdám nepříteli...“ Jako odpověď na výzvu Němců, aby opustil místnost, se tak ozval jen osamělý výstřel...

7
Lesní partyzánské jednotky byly odkázány na pomoc civilistů – o jejich zásobování se staral např. i **Fr. Žák z Valašské Polanky**
– tato fotografie však byla z pochopitelných důvodů pořízena až po skončení války.

8
Pomoc přicházela ale i odjinud – **letecký shoz zbraní** uskutečněný parašutisty.

9
Nástup partyzánů před bojovou akcí v prostoru Lukoveček
(nalevo mjr. Murzin)

Retribuční procesy a Valašsko

| II. |

Tomáš Baletka

(Pokračování z č. 35 Valašsko, vlastivědné revue, prosinec 2015/2)

Na počátku května 1946 odsoudil tribunál pod předsednictvím k. r. Františka Strouhala k doživotnímu těžkému žaláři 55letého dělníka Jana Měrku z Valašské Bystřice. Měrka byl typickým udavačem, který udával své spoluobčany z malicherných příčin, někdy i pro věci úplně vymyšlené. Na četnické stanici oznamoval pravidelně činnost a pohyb partyzánů. V obci publikoval veřejně výzvy, aby čeští dělníci nastoupili práci v Říši, vybízel české lidi ke vstupu do Vlajky a šířil v kraji zvěsti, že Německo válku určitě vyhraje. Několik osob, které pod smyšlenou záminkou udal, bylo vyšetřováno a týráno gestapem. Pátrací stanici v Moravské Ostravě udal rolníka Františka Hýžu pro úplně vymyšlenou činnost, načež u něj německé vojenské orgány provedly deset domovních prohlídek. Při nich byl Hýža těžce zraněn pařbou pušky na hlavě a od té doby mluvil jen polohlasem.¹

V polovině května 1946 stanulo před soudem několik valašských udavačů. Alois Jarolím, kontrolor hlídací společnost z Rožnova p. R., české národnosti, navedl trafikantku Marii Schestagovou, Němku z Rožnova, aby udala vsetínskému gestapu Josefa Hatlapatku. Schestagová tak písemně učinila a udala Hatlapatku pro poslech cizího rozhlasu. Za tento čin dostali Jarolím 10 let a Schestagová 7 let těžkého žaláře. Jan Gerža, mechanik z Rokytnice, byl velkým ctitelem a propagátorem fašismu. Jako člen Svatoplukových gard propagoval nacistický režim a fašismus. Dostal trest pěti let těžkého žaláře, který si měl odpracovat. Antonín Stýblo z Valašského Meziříčí, správce sklárny, se přihlásil na nátlak své manželky k Němcům a byl členem SA. Za to dostal dva roky těžkého žaláře.²

Do věznice krajského soudu byl v červnu 1946 dodán gestapák Jan Janda, pátý dopadený člen vsetínského gestapa. Životní běh 53letého Jana Jandy byl velmi pestrý. Narodil se v Opoli v Německu (dnes Opole, Polsko), kde vychodil obecnou i měšťanskou školu a vyučil se mechanice a ladičství pian. Asi deset let před okupací odešel se svým otcem do severních Čech a dokonce vykonával vojenskou službu jako československý voják v Košicích. Janda se oženil s Češkou z valašské obce a v říjnu 1938 se přestěhoval do Horní Lidče. Po německém vojenském výcviku byl zaměstnán jako člen závodní stráže ve vsetínské zbrojovce a v roce 1942 vstoupil do služeb vsetínského gestapa. Sloužil jako výpomocná kancelářská síla pod Karlem Diettrichem až do března 1943, kdy odjel do Berlína a v několika kurzech prodělal kriminalistická školení. Vrátil se na vsetínské gestapo v hodnosti mimořádného asistenta. Později sloužil u německé pohraniční policie v Horní Lidči, avšak když měl v březnu 1945 narukovat, ukryval se ze strachu před frontou ve svém vsetínském bytě. Před Rudou armádou utekl, ale v Podmoklech n. L. byl v červnu 1945 zadržen a eskortován do Vsetína, odkud byl převezen do věznice krajského soudu v Novém Jičíně. Jandovi, který uměl velmi dobře česky, byla kladena za vinu ztráta svobody několika českých lidí, k nimž se však nechtěl až na jeden případ znát. Janda, který se dříve zdál díky své tloušťce jako nadutý a hrubý Němec, působil pokorně, velmi zhubl a byl stížen těžkým ischiem.³ Novojičínský Mimořádný lidový soud jej odsoudil k 20 letům těžkého žaláře. V roce 1953 mu byl zbytek trestu prominut a byl odsunut do Německa.⁴

V červnu 1946 stanula před soudem Antonie Veselá z Jablůnky, která udala několik občanů pro protiněmecké řeči a zavinila tím ztrátu jejich svobody. Byla odsouzena na 4 roky těžkého žaláře. Obchodvedoucí Rudolf Tkadlec ze Vsetína byl odsouzen do žaláře na tři roky,



Jan Janda, nar. 25. 1. 1913 v Opole (dnes Polsko). Za doby svého působení u vsetínského gestapa uvěznil z politického okresu Val. Meziříčí čtyři osoby, které si odpykaly roky vězení v různých koncentračních táborech. Oběti na lidských životech mu nebyly dokázány.

protože udal gestapu za okupace Antonína Táborského, který se vyjádřil, že takové Němce jako je on, by měli věšet a střílet.⁵

V pátek 21. 6. 1946 se v Novém Jičíně zodpovídal ze svých skutků 47letý František Dudík, bývalý obchodník cukrovinkami z Ústí u Vsetína, jehož veřejný žalobce žaloval pro udavačství a spolupráci s gestapem. Dudík se stal za okupace důvěrníkem vsetínského gestapa a za odměnu 500 K jel až do Prahy, aby tam sledoval stopy po ilegální komunistické činnosti, která by vedla na Valašsko. V roce 1941 prý udal gestapu Jaroslava Fajkuse, protože jej přemlouval k ilegální činnosti. Fajkus byl zatčen, žalářován a 2. ledna 1942 zahynul v Osvětimi. V únoru 1942 Dudík údajně udal Františka Kučeru pro vybírání peněz ve prospěch rodin dělníků zatčených okupanty, za což byl Kučera vězněn. Téhož roku v červnu prý udal Dudík Františka Štacha a Bohumila Kubíka, kteří se v době heydrichiády vyslovili potupně o Heydrichovi. Oba byli v Brně 12. června 1942 zastřeleni. Dudík tak podle obžaloby zavinil smrt tří českých vlastenců.⁶

Řízení skončilo překvapujícím výsledkem. Gestapáci Dietrich a Schiefermüller obžalovaného sice nepřímo usvědčili, jiní svědkové ho naopak ličili jako člověka spouštěného, který věcně i finančně podporoval příbuzné žalářovaných a perzekvovaných českých lidí a odbojáře. Na návrh obžaloby a obhajoby bylo přelíčení odročeno na sobotu. Okresní soudce Boháč ze Vsetína, který obžalovaného Dudíka vyslýchal, prohlásil, že před členy vyšetřující komise se Dudík doznal, že měl styky s gestapem a že byl asi třikrát v Praze. Účelem cest bylo prozradit komunistické buňky. Konfident gestapa Brnka svědecky dosvědčil, že Dudík byl ve spárech gestapáka Kocha (Kuchaře), který ho

nemilosrdně vykořisťoval. V obchodě u Růžičků ve Val. Meziříčí, kde se gestapáci scházeli a pochtunávali si na víně, sardinkách, čokoládě a lahůdkách, vyjádřil se prý jednou Koch, že Dudík je dojná kráva. Dudík sám u soudu prohlásil, že gestapákům dodal různého zboží dosahujícího statisícových částek, jen aby měl od těchto lidí pokoj. Václav Veselý, tajemník Ústřední rady odborů v Mor. Ostravě, potvrdil, že jej Dudík podporoval a ukrýval, když se mu podařilo uprchnout z koncentračního tábora. Ličil ho jako čestného člověka a spolehlivého funkcionáře komunistické strany. Přelíčení se protáhlo až do odpoledne a veřejný žalobce dr. Bednář navrhol nejpršnější trest. Soud ale nabyl předsvědčení, že Dudíkovi nemohlo být prokázáno všechno tak, aby byl plně usvědčen, proto Dudíka osvobodil ze zločinu udavačství a odsoudil jej pouze na dva roky těžkého žaláře a ke ztrátě poloviny majetku, protože v době zvýšeného ohrožení republiky podporoval fašistické hnutí tím, že byl důvěrníkem gestapa.⁷ V roce 1948 však bylo trestní řízení s Dudíkem obnoveno a 21. 6. 1948 byl odsouzen k vězení v trvání 20 let. V dubnu 1955 byl podmíněčně propuštěn na svobodu.⁸

V úterý 30. 7. 1946 se zodpovídal před soudem Otakar Martin z Val. Meziříčí, bývalý úředník firmy Křižan, který se přihlásil za okupace k německé národnosti. V době nesvobody zastával funkci věrohodného správce obchodů ve Val. Meziříčí, byl členem SA a vydatně spolupůsobil při prikazování k nuceným pracím. V letech 1944–1945 byl místním vedoucím protiletectké ochrany. Na jaře 1945 při provádění zákopových prací v okolí Val. Meziříčí převzal dobrovolně vrchní dozor nad hospodářskou činností správy zákopo-



Otakar Martin, nar. 26. 6. 1893 ve Val. Meziříčí, vedoucí závodní požární ochrany u firmy Křižan, kapitán proviantní služby v záloze, 1944–1945 místní vedoucí protiletectké ochrany ve Val. Meziříčí. Odsouzen k sedmi letům těžkého žaláře. Zemřel 27. 1. 1947 ve vazební nemocnici v Moravské Ostravě.
(ZA Opava, MLS Nový Jičín, Ls 99/46)

vých prací od vedoucího úředníka pověřeného správou z příkazu Říše Lechnera a donucoval ponejvíce živnostníky, aby dodávali potřebný materiál. Martin byl horlivý nacist a k Čechům se choval velmi hrubě, drze a vyzývavě. Za tuto činnost dostal 7 roků těžkého žaláře.⁹ Celý trest si neodpykal, neboť dne 27. 1. 1947 v nemocničním oddělení věznice krajského soudu v Ostravě zemřel na rakovinu.¹⁰

V úterý 20. 8. 1946 byli souzeni 40letý stolař Josef Pala z Chvalčovy Lhoty, poslední bytem v Šumvaldě a 33letá zemědělská dělnice Marie Vráblíková ze Lhoty u Vsetína. Kladlo se jim za vinu, že udali v říjnu 1942 vsetínskému gestapu Jana Vráblíka pro držení zbraně a pro protiněmecké výroky. Vráblík byl na základě tohoto udání zatčen a zemřel v roce 1943 v koncentračním táboře Osvětim. Vráblíková byla několikrát vyslýchána, ale svou výpověď často měnila. Sám Pala byl gestapem zatčen a smrti v koncentračním táboře unikl jen náhodou. Soud nakonec na základě nedostatku usvědčujícího materiálu Palu od obžaloby osvobodil a Vráblíkovou odsoudil na 20 roků těžkého žaláře.¹¹

Bohumil Krajčiček, 42letý zámečník vsetínské zbrojovky ze Vsetína a tzv. březnový Němec (tj. od okupace), byl členem SA a udal Oldřicha Sýkoru a Boh. Hájka. Jeho případ byl postoupen krajskému soudu.¹²

Počátkem října 1946 byl souzen vlajkař a horlivý propagátor nacismu a fašismu Josef Hrubý, úředník pojišťovny. Veřejný žalobce Dr. Jež vinil Hrubého, že v letech 1939 až 1941 jako místní vedoucí Vlajky ve Valašském Meziříčí získával jmenované organizaci členy slibováním dobrých zaměstnání, na schůzích Vlajky hanobil presidenta Osvoboditele i Budovatele, šířil letáky a brožurky vlajkaře Rysa-Rozsévače. Dále navrhoval odstranění pomníku T. G. Masaryka ve Val. Meziříčí a sám se osobně účastnil jeho poškozování, vychvaloval německý pořádek a byl horlivým stoupencem a propagátorem nacistické „Nové Evropy“. U soudu se vymlouval a zapíral svou činnost, byl však usvědčován jinými valašskomeziříčskými vlajkaři Charvátem a zejména Brnkou a také vlastní korespondencí. Soud, jemuž předsedal soudní rada Strouhal, vyhodnotil „záslužnou“ činnost Hrubého a odsoudil jej do těžkého žaláře na 8 let, které si měl odpracovat v pracovním táboře, ke ztrátě občanské cti a jmění.¹³

V úterý 29. 10. 1946 senát Mimořádného lidového soudu za předsednictví s. r. Strouhala soudil Arnošta Pohla, 60letého bývalého továrního ředitele z Rožnova p. R. Pohl jako činník NSDAP odpovídal příliš horlivě na dotazy gestapa, nebylo mu však prokázáno, že by svými informacemi zavinil ztrátu svobody a smrt dvou rožnovských sokolů, Františka Bartoně a Mir. Tkadlece, kteří byli deportováni do Osvětimi, kde zahynuli. Za své činnictví v NSDAP byl Pohl potrestán 12 lety těžkého žaláře.¹⁴ Otýlie Orságová, vdova z Nového Hrozenkova, udala četnictvu P. Zapalače pro přechovávání Ukrajince Ant. Zytovského. Zapalač i Ukrajinec pak byli uvězněni. Orságová dostala za udavačství 3 roky těžkého žaláře.¹⁵

V úterý 26. 11. 1946 posuzoval soud případ 31leté Anežky Macháčkové, manželky železničáře z Val. Meziříčí, kterou veřejný žalobce Dr. Rossi žaloval, že v červnu roku 1942 udala gestapu B. Glogarovou, A. Macháčkovou a B. Kociánovou z Val. Meziříčí pro výroky proti Němcům, schvalování atentátu na Heydricha a pro poslech zahraničního rozhlasu. Všechny tři ženy byly zatčeny a po rozsudku zvláštního soudu v Brně popraveny. Několik svědků vylíčko obžalovanou nepříznivě a prokázalo její vinu. Lidový soud uznal vinu obžalované a odsoudil ji k těžkému doživotnímu žaláři, ztřeštěnému tvrdým ložem jednou za rok a ke ztrátě občanské cti a jmění. Třicet let z trestu si měla odpracovat v pracovních oddílech.¹⁶

Ve středu a čtvrtek 20. a 21. 11. 1946 se zodpovídal před lidovým soudem bývalý úředník z Val. Meziříčí Ervin Brnka, horlivý propagátor fašismu, člen různých fašistických organizací a důvěrník SD v Moravské Ostravě. Brnka byl placeným konfidentem a byl veden pod zvláštní značkou. Sami gestapáci jej označili za jednoho z nejlepších konfidentů. Za svou činnost dostával pravidelnou měsíční odměnu 100 RM. Brnka se snažil navazovat styky u všech vrstev meziříčských občanů, velmi často vyhrožoval udáním gestapu, což vedlo v mnoha případech ke skutečnému zatčení těchto osob. Během přelíčení byla vyslechnuta řada svědků, kteří líčili obžalovaného jako nebezpečného člověka stýkajícího se veřejně s gestapem, jemuž se všichni řádní občané vyhýbali.

Z případů udavačství mu bylo prokázáno, že udal drážního dělníka Jana Janíčka z Veselé čp. 80, dělníka Rudolfa Krůpu ze Zašové čp. 429 a krejčovského pomocníka Dobroslava Martinka ze Zašové čp. 10, že 26. 12. 1943 před továrnou firmy Janyška provolávali „Ať žije Beneš a Stalin!“. Janíček a Krůpa byli vězněni od 13. 1. 1944 do 22. 1. 1944 a Martinek od 17. 1. do 26. 2. 1944 ve vazbě vsetínského gestapa. Brnka dále udal zedníka Aloise Pechu z Lešné čp. 89 pro držení kulovnice a brokovnice. Pecha byl vězněn od 23. 12. 1940 do 24. 12. 1941. Holíč Františka Zahradníčka (nar. 13. 9. 1919 v Hranicích), bytem Val. Meziříčí, Žero-



František Jaroš, nar. 24. 1. 1905 v Brně, syn Františka a Marie roz. Stechové, svobodný, náb. římsko-katolického, posledně bytem Vsetín, Žerotínova ul. čp. 992. Jaroš byl přidělen na Vsetín úřadem práce jako řidič ke vsetínskému gestapu a byl používán i jako tlumočník. Službu konal od září 1941 do července 1943. Společně s jinými gestapáky se podílel na zatčení 9 osob, z nichž 7 osob si odpykalo roky vězení v koncentračních táborech a 2 osoby byly popraveny – umučeny.
(ZA Opava, MLS Nový Jičín, Ls 209/47)

Vilém Dworak, nar. 27. 9. 1907 v Mrači u Benešova, syn Jana Dvořáka a Emilie roz. Baratkové, (otec byl Čech, matka původem Němka), národnosti německé, ženatý, bez vyznání, posledně bytem Vsetín, Smetanova ul. čp. 1265. Člen SS (Scharführer). Začínal u gestapa v Prostějově, kde pobyl do konce srpna 1941, pak až do konce roku 1942 byl u zlínského gestapa. Na Vsetín přišel 20. 12. 1942 a působil u zdejšího gestapa jako Oberasistent až do konce roku 1944 a pak u jihlavského gestapa až do konce války.
(ZA Opava, MLS Nový Jičín, Ls 439/47)

tínova čp. 481, udal pro urážlivé výroky proti Říši, pronesené v holičském závodě. Zahradníček byl od 1. 6. 1942 až do konce dubna 1945 vězněn, nejprve na Vsetíně, pak v Dachau a Flossenburgu.¹⁷ Zvláště pro tyto zločiny byl Brnka uznán vinným v plném rozsahu obžaloby a byl mu vyměřen trest doživotního těžkého žaláře, z něhož část si měl odpracovat v pracovních oddílech a zároveň mu byla vyslovena ztráta občanské cti. Nicméně v roce 1955 byl podmíněčně propuštěn na svobodu.¹⁸

V prosinci 1946 usedl na lavici obžalovaných civilní geometr ing. Haraschin z Val. Meziříčí i se svou manželkou pocházející ze Zubří, kde vlastnili rolnickou usedlost. Haraschin byl členem oddílů SA, konfidentem Sicherheitsdienstu a horlivým propagátorem nacismu. Za svého působení ve Val. Meziříčí měl údajně udat řadu českých občanů, ale prokázat se mu podařilo pouze jeden případ – udání na okresního hejtmána Květoslava Růžičku. O něm Haraschin tvrdil, že je nepřátelsky zaujat vůči Říši a že jemu ing. Haraschinovi jako Němci odepírá zadávání zeměměřických prací v okrese. Nicméně gestapák Schiefermüller dosvědčil, že sice Růžičku na Haraschinův popud vyšetřoval, ale tehdy je ještě nezatkli. Haraschin byl odsouzen na 12 let těžkého žaláře, ale tuto dobu si měl odpracovat v pracovním táboře. Jeho manželka byla pro nedostatek důkazů osvobozena.¹⁹ Koncem prosince 1946 byl po přelíčení osvobozen Josef Heinelt (nar. 1898), lesní správce z Prostřední Bečvy, pro nedostatek důkazů. Spolu se svou manželkou Annemarie Heineltovou byl viněn, že byl členem NSDAP, propagoval nacistickou ideologii, choval se s opovržením k českému dělnictvu a požadoval po něm nadprůměrné pracovní výkony. Manželé Heineltovi před příchodem ruského vojska uprchli, Josef Heinelt byl zajištěn v Olomouci a Annemarie Heineltova byla uvězněna u okresního soudu v Hranicích. Nepodařilo se však úplně prokázat skutkovou podstatu.²⁰

V pátek 14. 2. 1947 o půl desáté mělo být před lidovým soudem zahájeno přelíčení s Karlem Bergerem, nar. 15. 6. 1915 v Mnichově, členem ZbV Komanda 31, které působil na jaře 1945 ve Val. Meziříčí. Berger měl na

svědomí řadu českých lidí, které ještě s jinými gestapáky týral, aby na nich vynutil doznání. O jeho případ byl veliký zájem.²¹ Původně ohlašované přelíčení však muselo být odloženo na neurčito.²² Berger byl vypátrán v internačním táboře v Moosburgu a dopraven 18. 7. 1946 americkou policií do Plzně a odtud 30. 7. 1946 do vazby okresního soudu ve Val. Meziříčí. Po soudním přelíčení dne 28. 4. 1947 byl odsouzen k trestu těžkého žaláře v trvání 5 let, zostřenému jedním tvrdým ložem ročně a k náhradě nákladů trestního řízení. Trest si měl odpykat v pracovním oddílu ve Štramberku. Dlouho však nepykal. Dne 5. 5. 1948 o půlnoci z pracovního tábora ve Štramberku uprchl a již nebyl nikdy dopaden.²³

Ve věznici krajského soudu v Novém Jičíně čekali na svůj proces ještě tři členové vsetínského gestapa – Karel Schiefermüller, František Jarosch a Vilém Dworak. Prvnímu bylo kladeno za vinu zmaření 14 životů českých vlastenců (toto číslo později ještě narostlo), druhý nezůstal za svým kamarádem daleko. Vilém Dworak měl na svědomí ztrátu svobody jednoho občana a nadto byl viněn z dalších přečinů. Obvinění gestapáci podepsali počátkem dubna žalobní protokoly a proces se dal očekávat každým dnem.²⁴

Dne 17. dubna 1947 byl jako první dodán před soud František Jarosch. Byl to první gestapák, který měl zahájit celou sérii procesů s příslušníky gestapa, a mezi nejširší veřejností byl o jeho přelíčení mimořádný zájem. Jarosch byl přidělen k vsetínskému gestapu, jak sám vypověděl, pracovním úřadem v červenci 1941 jako šofér. Původem byl Němec, bydlel a pracoval delší čas v Brně, kde také přijal členství v NSDAP. Za vinu se mu kladla účast na smrti velkého počtu lidí. Na svou obhajobu Jarosch při předběžných výsleších uvedl, že pomáhal ilegálním pracovníkům tím, že je varoval před případným pronásledováním i zatčením gestapem, že se při výkonu svého povolání choval tak zdrženlivě, až vzbuzoval podezření u svých šéfů. Jeho obhájcem byl známý novojičický advokát Dr. Dostál-Bystřina.²⁵ Rozsudkem z 16. 4. 1947 byl odsouzen k trestu 2 a půl roku těžkého žaláře, zostřenému jedním postem čtvrtletně, a k náhradě nákladů trestního řízení. Trest ihned

nastoupil v krajské věznici v Novém Jičíně. Avšak již 10. 6. 1947 byl podmínečně propuštěn a předán do sběrného střediska v Novém Jičíně za účelem odsunu.²⁶

Ve středu 23. dubna 1947 byl postaven před soud gestapák Karel Schiefermüller. Karel Schiefermüller se narodil 26. 10. 1907 v Sant Ulrich v okrese Rohrbach v Horním Rakousku. Od roku 1929 sloužil u rakouské policie, od roku 1934 u její kriminální složky. Po anšlusu Rakouska byl přidělen k německé tajné státní policii. Po 15. 3. 1939 byl nasazen na Slovensku a teprve koncem dubna 1939 se dostal do Zlína. Dne 3. 5. 1939 byl přidělen k výkonu služby do Vsetína, kde působil až do počátku prosince 1942, načež odešel do Moravské Ostravy a v červenci 1944 byl přeložen do Brna, kde působil do konce dubna 1945, kdy uprchl spolu s ostatními gestapáky na západ.²⁸ Dostal se do Jihlavy a 8. 5. 1945 odjel společně s vojskem směrem k Rakousku. V Písku padl do zajetí americké armády. V něm zůstal až do 18. 5. 1945 a byl s ostatními členy gestapa předán Rudé armádě a odtransportován do lágru v okrese Benešov. Zde byl poznán jedním člověkem, který ho udal a 1. 8. 1945 byl převezen do Moravské Ostravy.²⁹ Od října 1945 do ledna 1946 vyšetřoval Schiefermüllera ve Valašském Meziříčí také strážm. Smutek. Po provedeném vyšetření vyšlo najevo, že Schiefermüller uvěznil protiprávně společně se svými kolegy z politického okresu Valašské Meziříčí celkem 378 osob české národnosti, z nichž bylo 138 umučeno či popraveno a 240 osob si odpykalo roky vězení v různých koncentračních táborech. Pochopitelně nezůstalo jen u těchto obvinění...³⁰ Veřejný žalobce navrhoval při soudním přelíčení vyslechnout 31 svědků. Schiefermüller se prostřednictvím advokáta Dr. Jana Žáčka pokusil o jakousi obhajobu, která ale nemohla mít žádného účinku.³¹ Dne 24. 4. 1947 byl v Novém Jičíně popraven provazem.

Dne 24. 4. 1947 v 9 hodin dopoledne bylo zahájeno hlavní přelíčení s Vilémem Dworakem, bývalým příslušníkem vsetínského gestapa, jehož oblastí působení byly průmyslové podniky, zvláště pak vsetínská zbrojovka. Soud předvolal celkem 22 svědků, z nichž pouze 4 se nedostavili. Dworak bil a trýznil zatčené, vyhrožoval jim koncentračním táborem a násilím na nich vynucoval doznání. Janu Klímkovi způsobil gumovým obuškem poškození sluchu, Josefu Buriáncovi způsobil kovovým prstencem těžké ublížení na těle, jugoslávskému důstojníkovi Milanu Čopičovi přivodil trýzněním těžké ublížení na těle (v důsledku toho spáchal Čopič sebevraždu) a spolu s jinými gestapáky měl na svědomí také smrt Vaculíka a Aloise Rozehnal. Po provedení důkazů a výsledku svědků rozhodl soud téhož dne, že Vilém Dworak stráví zbytek života ve vězení. Dne 6. května 1947 byl z krajské věznice v Novém Jičíně převezen na Mírov, kde pokračoval ve výkonu trestu do července 1951, kdy byl přemístěn do Znojma. Byl zařazen také do pracovních oddílů na dole Antonín ve Zbyšově u Brna a od října 1951 v Ostrově u Karlových Varů. Okresní soud v Novém Jičíně zamítl 18. 7. 1952 žádost jeho sestry o milost. Po vyhlášení prezidentské amnestie v květnu 1953 byl Vilému Dworakovi doživotní trest v červnu 1954 změněn na trest odnětí svobody ve výměře 20 let. Nicméně 12. 4. 1956 byl propuštěn z výkonu trestu a odsunut do Spolkové republiky Německo.³²

Poslední věcí, kterou Mimořádný lidový soud v Novém Jičíně ještě stihl projednat, byl případ udavače Aloise Maliny. Ličení započalo v pátek ráno a skončilo v neděli 4. května 1947 v poledne, kdy Mimořádný lidový soud vynesl svůj poslední rozsudek a sice osvobozující. Pokus obnovit trestní řízení s Malinou sice skončil v roce 1948 vynesením trestu odnětí svobody v délce trvání 15 let, avšak stalo se tak v nepřítomnosti, neboť Alois Malina někdy v listopadu 1948 uprchl do Kanady.³³

Dnem 4. května 1947 tak podle retribučního dekretu o národní čistě činnost Mimořádného lidového soudu v Novém Jičíně skončila. Svou činnost zahájil v říjnu 1945 a následovalo více než půl tisíce případů, které soud projednal. Celkem bylo 618 osob odsouzeno k těžkému žaláři na 3979 let a 9 měsíců a bylo vyneseno 8 hrdelních rozsudků. Nejvíce bylo vyneseno rozsudků znějících na 5 let těžkého žaláře, a to pro 114 mužů a 24 žen, dále

58 osob odsouzeno na 1 rok, 53 osob na 10 let, 25 osob dostalo po 20 letech. Doživotní žalář si mělo odpykat 14 mužů a 4 ženy.³⁴

Výsledky retribučního soudnictví můžeme i s přihlédnutím k problematičnosti a jisté hektičnosti poválečných poměrů hodnotit jako spíše sporadické. Podobně zdrženlivě se zatím historická věda vyjadřuje k obnově retribučního soudnictví po únorovém převratu v roce 1948. Avšak svou základní úlohu, jak soudil i prezident E. Beneš, poválečná odplata splnila.

1 Z lidového soudu v Novém Jičíně. Doživotní žalář udavači. *Nové Kravařsko*, roč. II, č. 19, 10. 5. 1946, s. 2.

2 Z lidového soudu v Novém Jičíně. Udavači z Valaška před soudem. *Nové Kravařsko*, roč. II, č. 20, 17. 5. 1946, s. 3.

3 Jeden opět za mřížemi. *Nové Kravařsko*, roč. II, č. 23, 7. 6. 1946, s. 3.

4 SMUTEK, svazek II, s. 187.

5 Další vyznavači nacismu odsouzení. *Nové Kravařsko*, roč. II, č. 25, 21. 6. 1946, s. 2.

6 Zavinil smrt tři lidí. Udavač a důvěrník gestapa před lidovým soudem. *Nové Kravařsko*, roč. II, č. 25, 21. 6. 1946, s. 3.

7 Z lidového soudu v Novém Jičíně. Dva roky za spolupráci s gestapem. *Nové Kravařsko*, roč. II, č. 26, 28. 6. 1946, s. 3.

8 ZA Opava, MLS Nový Jičín, Ls 209/48, fol. 132.

9 ABS Praha, O-STB Ostrava, S-4712, fol. 24r–39v; Z lidového soudu v Novém Jičíně. *Nové Kravařsko*, roč. II, č. 31, 2. 8. 1946, s. 3.

10 ZA Opava, MLS Nový Jičín, Ls 99/46, fol. 51. Zpráva z věznice krajského soudu v Ostravě č. 238/47 z 28. 1. 1947 pro MLS Nový Jičín.

11 Udavači z Valaška před lidovým soudem. *Nové Kravařsko*, roč. II, č. 34, 23. 8. 1946, s. 2.

12 Drobní nacisté a udavači před soudem. *Nové Kravařsko*, roč. II, č. 36, 6. 9. 1946, s. 3.

13 ABS Praha, O-STB Ostrava, S-4708, fol. 80r–92v; 360r–391v; Z lidového soudu v Novém Jičíně. Valašskomeziříčský vlajkař odsouzen. *Nové Kravařsko*, roč. II, č. 40, 4. 10. 1946, s. 3.

14 Horlivý nacist a udavačky. *Nové Kravařsko*, roč. II, č. 44, 31. 10. 1946, s. 4.

15 Tamtéž, s. 4.

16 Z lidového soudu v Novém Jičíně. *Nové Kravařsko*, roč. II, č. 48, 29. 11. 1946, s. 1.

17 SMUTEK, svazek II, s. 227.

18 Doživotní žalář konfidentu gestapa z Val. Meziříčí. *Nové Kravařsko*, roč. II, č. 48, 29. 11. 1946, s. 1.

19 ABS Praha, O-STB Ostrava, S-4710, fol. 161–166; Z lidového soudu v Novém Jičíně. *Nové Kravařsko*, roč. II, č. 51, 20. 12. 1946, s. 1.

20 Z lidového soudu v Novém Jičíně. *Nové Kravařsko*, roč. II, č. 52, 27. 12. 1946, s. 3.

21 Z lidového soudu v Novém Jičíně. *Nové Kravařsko*, roč. III, č. 7, 14. 2. 1947, s. 3.

22 Z lidového soudu v Novém Jičíně. *Nové Kravařsko*, roč. III, č. 8, 21. 2. 1947, s. 3.

23 ZA Opava, MLS Nový Jičín, Ls 898/46, fol. 89–92.

24 Gestapáci Schiefermüller a Jaroš k soudu. *Nové Kravařsko*, roč. III, č. 14, 4. 4. 1947, s. 2.

25 První gestapák před soudem. *Nové Kravařsko*, roč. III, č. 15, 11. 4. 1947, s. 2.

26 ZA Opava, MLS Nový Jičín, Ls 209/47, fol. 87r–89v, 93r.

27 Bude Schiefermüller popraven? *Nové Kravařsko*, roč. III, č. 17, 25. 4. 1947, s. 1.

28 ZA Opava, MLS Nový Jičín, Ls 52/47, fol. 35r.

29 ZA Opava, MLS Nový Jičín, fol. 15.

30 ZA Opava, MLS Nový Jičín, Tk 502/46, fol. 67r.

31 ZA Opava, MLS Nový Jičín, Ls 52/47, fol. 254r–255r.

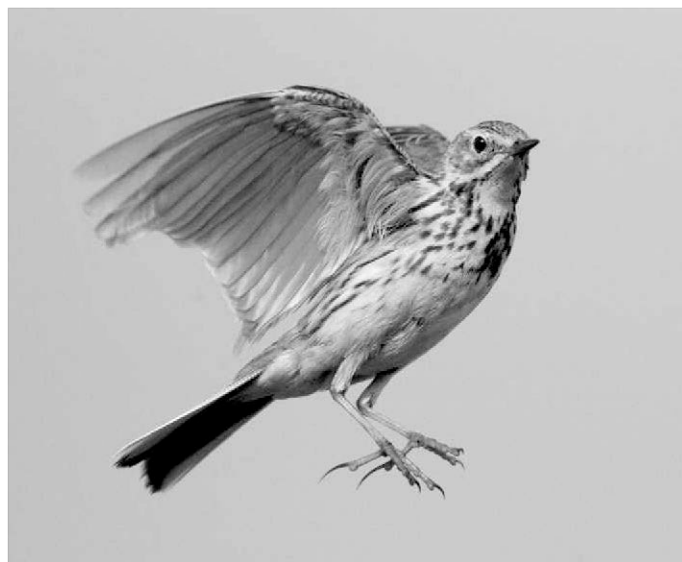
32 ZA Opava, MLS Nový Jičín, Ls 439/47.

33 ABS Praha, O-STB Ostrava, S-3498, fol. 1–11; ZA Opava, MLS Nový Jičín, Ls 226/48.

34 3 980 let žaláře a 8 trestů smrti. Jak pracoval mimořádný lidový soud v Novém Jičíně. *Nové Kravařsko*, roč. III, č. 19, 9. 5. 1947, s. 1.

Ptáci valašských pastvin a luk I. Pěvci

Karel Pavelka



Linduška luční (*Anthus pratensis*) v letu (Foto P. Šaj)

Trvalé travní porosty na Valašsku hostí nejen hodně vzácných druhů rostlin a hmyzu, ale také mnohé zajímavé ptáčí druhy. Většinu z nich spatříme nebo aspoň uslyšíme ve dne, jiné však pouze za soumraku a v noci. V tomto úvodním díle tématu se budeme zabývat denními ptáky, a to těmi drobnými, pěvci. Jak již z názvu skupiny vyplývá, jde o ptáky charakteristické zpěvem samců, který vyluzují díky vyvinutějšímu hlasovému ústrojí odborně nazývanému *syrix*. V přehledu jsou uvedeny druhy hnízdící nebo pravděpodobně hnízdící. Nezabývám se druhy na přeletu, na tahu nebo hledajícími v tomto prostředí pouze potravu.

Pěvci jsou kromě výjimek vázáni svým hnízděním především na výskyt keřových a stromových formací na loukách a pastvinách, ať skupinových, liniových, či mozaikovitých. Typickým představitelem těchto ptáčích druhů je **ťuhýk obecný** (*Lanius collurio*) z čeledi ťuhýkovitých. Zbarvení obou pohlaví jsou odlišná – zatímco samec je shora krásně skořicově zbarvený, břicho je šedorůžové a přes oko se táhne černá páska, samice je hnědá s hnědávým vlnkováním na spodní části těla. Hnízdo si ťuhýk staví s oblibou v tmavých keřích růže šípové, trnky obecné nebo hlohu obecného. Vyhledává místa s extenzivně obhospodařovanými loukami a pastvinami, kde je dostatečná pestrost bylinné vegetace a na ni navazující hmyzí složky. Najdeme ho však i na větších lesních pasekách. Tento ptáčí druh se přednostně živí hmyzem. Jelikož jde o většího pěvce, uloví i drobného savce – rejsku, případně mládě myšice křovinné, hraboše polního a dalších druhů hlodavců. Tyto pak věší na trnité keře a vytváří si tak zásobárnu potravy. Populace ťuhýka obecného jsou u nás dlouhodobě sledovány, a i když druh nepatří ke vzácným, vzhledem k postupujícímu snižování rozlohy zemědělské krajiny rozšiřováním výstavby rodinných domů a průmyslových objektů i populace tohoto druhu ubývá. Ťuhýk obecný je tažným druhem objevujícím se na Valašsku až začátkem května, odlétajícím koncem srpna a v září. Zimoviště má v jižní části Afriky. K lokalitám s nejpočetnějším výskytem druhu v okrese se řadí přírodní památka PP Vršky – Díly ve Vsetíně (10–15 párů), další na druh bohatší lokality jsou v Novém Hrozenkově – Čubově. Hnízdění bionomie a populační stavy byly více než třicet let sledovány v území mezi Jablůnkou a Vsetínem, kdy bylo kontrolováno přes 1 600 hnízd a kroužkováno několik tisíc mláďat. Vlivem predace a nepříznivého počasí však bylo jen asi 65 % hnízdění úspěšných – tedy z hnízd byla vyvedena mláďata. Ťuhýk obecný byl na Vsetínsku také významným hostitelem mláďat kukačky obecné (*Cuculus canorus*), když její mládě bylo zjištěno průměrně v jednom z 80 hnízd. Průměrná hnízdění hustota druhu ve sledované oblasti činila 2,0–2,2 páru na 1 km². Celková početnost odhadovaná pro území okresu Vsetín je 900–1 200 párů (Pavelka, Trezner a kol. 2001).

Velmi vzácný je v nižších polohách Valašska největší z našich ťuhýků, **ťuhýk šedý** (*Lanius excubitor*). Jeho hnízdění výskyt jsou známy od Kelče, Hošťálkově, Ratiboře, Lačnova, Lužné i Choryně. Odhadovaný počet hnízdících párů v jednotlivých letech v okrese Vsetín je 2–4 (Pavelka, Trezner a kol. 2001). Jak již název druhu napovídá, je tento ťuhýk zbarven celkově šedavě s černou páskou přes oko, přičemž obě pohlaví jsou na rozdíl od ťuhýka obecného vybarvena stejně a na rozdíl od něj si hnízda staví převážně na menších stromech.

Zmenšeninou tohoto ťuhýka je **ťuhýk menší** (*Lanius minor*), který se v současnosti v celé České republice nevyskytuje jako hnízdící druh. Jeho hnízdění výskyt je znám z našeho regionu z první třetiny 20. století z okolí Kelče, protože preparáty tohoto druhu se vyskytují ve sbírce Ferdinanda Hradila. Pak bylo zjištěno jeho ojedinělé zahníždění na přelomu 70. a 80. let 20. století u choryňských štěrkovent, hnízdění výskyt byl zaznamenán rovněž v roce 1985 již za hranicí okresu u Hustopečí na Bečvou (Pavelka, Trezner a kol. 2001).

Asi největší počet druhů na loukách a pastvinách je z čeledi pěnicovitých. Méně početným a spíše vzácným druhem Valašska je teplomilná **pěnice vlašská** (*Sylvia nisoria*). Jde o naši nejvzácnější a také největší pěnici. K hnízdění vyhledává zejména trnité keře trnky obecné, které jsou v liniových nebo shlukových formacích, a to hlavně na osluněných svazích. Méně často se vyskytuje i na místech, kde jsou křoviny rozptýlené. Aktivně vyhledává blízkost ťuhýka obecného. Oba druhy si oboustranně zajišťují úspěšnější varování před možným nebezpečím, což zvyšuje jejich hnízdění úspěšnost (Šťastný et al. 2003). Hnízdo pěnice umísťuje v hustých větvích keřů do 1 m vysoko. Živí se především dospělým hmyzem a jeho vývojovými stadii, které nalézá na větvích keřů. Její zpěv je podobný hlasu pěnice slavíkové, je ovšem tvrdší a pomalejší. Prozradí ji jen typické varování, které ovšem zpívající samec mnohdy nemusí vyluzovat zvláště na začátku hnízdění, když ještě nejsou v hnízdě vylíhlá mláďata. Dospělí ptáci mají světležlutou duhovku v oku. Samec je svrchu popelavě šedý, hlava je tmavě šedá a na spodní části těla má na šedobílém podkladu šedé příčné proužky. Samice je méně kontrastně zbarvená, vrchní strana je hnědá a vlnkování spodiny těla je nevýrazné. Na Valašsku se odhaduje početnost druhu na 40–60 párů (Pavelka, Trezner a kol. 2003), k lokalitám s nejpočetnějším výskytem se řadí přírodní památka Vršky – Díly (Vsetín) s početností 3–5 párů/10 ha a Poličná – Junákov (1,8–3,4 páru/10 ha). Druh je významný i z hlediska ochrany přírody. Je uveden v příloze I tzv. Ptáčí směrnice a v ČR byly pro tuto pěnici i pro ťuhýka obecného vymezeny a vyhlášeny některé ptáčí oblasti.

Křoviny na loukách a pastvinách ožívají svým zpěvem další pěnice – jeden z našich nejhojnějších ptáků – **pěnice černohlavá** (*Sylvia atricapilla*) – typická svým flétnovým zpěvem, dále rovněž čteně se vyskytující **pěnice hnědokřídlá** (*Sylvia communis*) a méně častá **pěnice pokřovní** (*Sylvia curruca*).

Další skupinou pěvců osídlujících valašské pastviny a louky jsou ptáci z čeledi pěnkavovitých.

Zvonek zelený (*Chloris chloris*) je zeleně zbarvený stálý pták velikosti většího vrabce. Kromě parků, zahrad a řídkých lesů se objevuje i na loukách a pastvinách, kde jsou skupiny stromů. Hnízdí jednotlivě nebo také ve volných koloniích. Zpěv je zvonivý. V posledních dvaceti letech 20. století došlo k výraznému snížení početnosti druhu. Jeho hnízdění je možné ještě v srpnu (Šťastný, Hudec a kol. 2011). Živí se celoročně rostlinnou potravou (především semena, méně často květy, listy nebo bobule a plody keřů a stromů), kterou krmí i mláďata.

Dlask tlustozobý (*Coccothraustes coccothraustes*) se vyznačuje velmi silným kuželovitým zobákem. V době toku je zobák modravě zbarvený. Pták velikosti špačka má zavalitější tělo s krátkým ocasem. Zbarvení je celkově hnědé, křídlo je černé s bílým páskem. Obě pohlaví jsou zbarvena podobně – samice je matnější a samec je na začátku hnízdění zbarvený na hlavě do zlatova. Potrava je převážně rostlinná s velkým podílem semen, bylin i dřevin. Vyskytuje se především v lesích různých typů od středních až do vyšších poloh, ale je možné jej zastihnout i na loukách a pastvinách s větším podílem keřové a stromové zeleně. S ohledem na jeho velikost je zpěv dlaska velmi tichý a nenápadný, stejně jako jeho hlas. Zpěv ovšem nemá na rozdíl od jiných pěvců význam pro obhajobu teritoria a je používán málo. Naši ptáci jsou převážně tažní – zimují hlavně v Itálii, dlaskové hnízdí v Čechách navíc odlétají zimovat do Francie. Odhad početnosti pro okres Vsetín koncem 20. století byl 500–800 párů (Pavelka, Trezner a kol. 2001).

Z čeledi strnadovitých se vyskytuje pravidelně v tomto prostředí jen jeden druh, další je velmi vzácný. **Strnad obecný** (*Emberiza citrinella*) je snad nejtypičtějším druhem intenzivní zemědělské krajiny. Samec vyniká světležlutým zbarvením hlavy, prsou a břicha. Hnízdo si staví na zemi nebo nízko nad ní na malém keři. Hnízdí až třikrát ročně, přičemž jeho hnízdění bylo dokonce zjištěno ještě v srpnu, tedy nejspíše z našich ptáků! Na našem území jde o stálý druh. V letech 2001–2003 byl odhadován počet hnízdních párů v České republice na 1,8–3,6 miliónu párů (Šťastný a kol. 2004), na Valašsku pro stejné období byl počet párů odhadován na 1500–2500 (Pavelka, Trezner a kol. 2001). **Strnad luční** (*Miliaria calandra*) je velmi vzácný pták Valašska. Náš největší strnad se vyskytuje jen v některých letech. Preferuje výslunné suché stráně s porosty křovin. Většinou byli pozorováni na tahu zpívající samečci – jsou však známa také pozorování zpívajících samců z hnízdního období od Lačnova, Pozděchova, Nového Hrozenkova – Čubova, Valašského Meziříčí – lokality Hulince.

Skřivan polní (*Alauda arvensis*) je jediným hnízdicím zástupcem skřivanovitých na Valašsku. Je typickým ptákem otevřené zemědělské krajiny vyskytujícím se nejen na polích, ale také na loukách a pastvinách. Původně je ptákem stepí,



■ Extenzivní louka s rozptýlenými křovinami růže šípkové u Straniku – biotop ůhýka obecného (*Lanius collurio*) (Foto K. Pavelka)

■ ■ Hnízdo ůhýka obecného (*Lanius collurio*) s vejci a mláďaty (Foto K. Pavelka)

■ ■ ■ Samec pěnice vlašské (*Sylvia nisoria*) (Foto Z. Tunka)

První poslové jara

který se k nám začal rozšiřovat s odlesňováním krajiny. Jeho typický zpěv zná snad každý. V posledních desetiletích je skrivan u nás jako v celé Evropě ubývajícím druhem a je tomu tak i na Valašsku. Důvodem je zvýšená chemizace a mechanizace zemědělské velkovýroby.

Z čeledi konipasovitých hnízdí na loukách a pastvinách v regionu dva druhy, další hnízdíval v daleké minulosti. **Linduška lesní** (*Anthus trivialis*) se objevuje taktéž především na okrajích lesů sousedících s loukami, ale také na loukách a pastvinách protkaných linií zelení i malými lesíky. Svrchu je hnědá, zatímco spodina těla je smetanová s tmavým skvrněním. Najdeme ji nejen na hřebenech hor, ale také v nižších polohách. Její zpěv od předešlého příbuzného druhu poznají jen odborníci. Oba druhy mají hnízdo na zemi a v případě dlouhotrvajících silných dešťů jsou hnízda zničena. Samec zpívá při letu nápadně libozvučným hlasem, když vzlétne z vrcholku stromu do výše a ve spirále klesá zpět.

Linduška luční (*Anthus pratensis*) je méně známým ptákem vázaným na vlhké horské a podhorské louky. Na Valašsku je poměrně vzácný – stálá populace se vyskytuje na hřebenu Radhoště a přilehlých vrcholů s holinami, na Soláni i Beneškách ve Velkých Karlovicích. Druh se vyskytuje místy i na loukách a pastvinách v údolních polohách, zvláště na loukách s nižším porostem bylin, které jsou přepásány dobyt看em např. v Novém Hrozenkově – Čubově, ve Velkých Karlovicích – Podtátém, v Lužné – Neratově a jinde. Samec zpívá podobně jako předešlý druh za letu, ovšem za klouzavého letu, kdy klesá šikmo dolů. Zbarvení shora je více do zelena, přičemž skvrnění spodní strany těla je výraznější a hustší než u lindušky lesní.

Konipas luční (*Motacilla flava*) byl v době menších polních celků před zavedením socialistické velkovýroby pravděpodobně pravidelně hnízdícím ptákem i na Valašsku, především v nižších polohách v údolních nivách obou Bečev, kdy zde byly místo polí na mnoha místech louky a pastviny. Známá jsou jeho ojedinělá zahníždění z Choryňských rybníků a hnízdní výskyt pak od Vsetína a Halenkova. Pravidelně se vyskytuje na jarním tahu na přelomu dubna a května a pak v době pozdního léta (srpen, září). Vzhledem ke zvyšování hnízdních stavů u nás není jeho opětovné hnízdění na Valašsku vyloučeno.

Z čeledi drozdovitých ptáků hnízdí na loukách a pastvinách okresu dva menší druhy. **Bramborníček hnědý** (*Saxicola rubetra*) je typickým obyvatelem vlhkých luk od nížin až po horské polohy. Na Valašsku je poměrně řídkým zjevem. Vyskytuje se na loukách se zachovalejším druhovým spektrem bylin. Objevuje se však i na suchých stráních u náspů železnic a cest. Jeho potravou jsou drobní živočichové, především hmyz a jeho vývojová stadia. Ptáček je menší než vrabec, štíhlejší, s kratším ocasem. Zpěv je nenápadný se skřipavými tóny, který samci vyluzují z vyšších bylin. Druh je tažný a zimuje ve střední a jižní Africe.

Jeho tmavěji zbarvený příbuzný, **bramborníček černohlavý** (*Saxicola torquata*), upřednostňuje louky a pastviny s křovinami a kamenitými místy, včetně křovinatých strání. Často jej uvidíme v okolí železničních tratí a silnic. Sameček s typickou černou hlavou je mnohdy vidět na telefonním nebo elektrickém vedení. Zpěv samečka má podobný charakter jako u jeho příbuzného. Druh je také tažný – zimoviště naší populace leží v jižním Středomoří a v severní Africe.

Literatura:

PAVELKA J., TREZNER J. a kolektiv. *Příroda Valašska (okres Vsetín)*. Vsetín: Český svaz ochránců přírody ZO 76/06 Orchidea, 2001.

ŠTĚPÁNÝ K., BEJČEK, V., HUDEC, K. *Atlas hnízdního rozšíření ptáků v České republice 2001–2003*. Praha: Aventinum, 2004.

ŠTĚPÁNÝ K., HUDEC K. a kolektiv. *Fauna ČR sv. 30/2 Ptáci – Aves. Díl III/1–2*. 2. přeprac. a dopl. vyd., Praha: Academia, 2011.

Na Valašsku není ročního období, které by nebylo krásné. To nejbarevnější nám otevírá svá vrátka v době, kdy zima se pomalu ale neodvratně vzdává své nadvlády a všude kolem je cítit jaro. Dny se pomalu ale neúnavně prodlužují, ptáci našim uším lahodí veselými písničkami a pod zemí se začíná dít každoroční malý zázrak.

Teplé jarní paprsky lechtající promrzlou zem probouzejí vše, co je skryto pod ní. Po celý rok zde neúnavně setrvaly hlízy, bulvy a kořeny jarních rostlin. V době, kdy stromy s nalitými pupeny ještě nestačily rozvinout své listy, nastává ten nejvhodnější okamžik pro růst jarních geofytů – rostlin, které musejí stihnout vyrůst, vykvést a vytvořit semena dříve, než je na více než půl roku zastíní majestátné koruny stromů. Na tento okamžik se již dlouho připravují. Pro jejich pomalé dělení buněk musejí s růstem započít již dlouho před rozpuštěm. Ve chvíli, kdy jarní dny nabídnou dostatek světla, tepla a vláhy, vyraší jejich nadzemní části takřka bleskovou rychlostí. My se pak můžeme krátce, zato však intenzivně, kochat jejich bohatou pestrostí. V době, kdy teplota stoupne výše, pak stejně rychle mizí pod zemí, kde řada z nich v podobě zásobních orgánů vyčkává dalšího jara. Jarní geofyty tak překrásně zpestří celý jarní aspekt, který nám příroda nabízí.

A které rostlinné druhy tedy můžeme brzy z jara na Valašsku potkat? Jsou to nositelé zvláštních jmen, pestrých tvarů a mnohdy též léčivých účinků. Mezi první posly jara patří bezesporu sněženka podsněžník. Její pojmenování napovídá, že vykvétá již v únoru, často ještě za sněhové pokrývky. Všimli jste si, že kolem sebe postupně rozpouští napadaný sníh? Je to tím, jak intenzivně dýchá a roste. Její sněhobílý květ směřuje vždy k zemi. To proto, že tak lépe odolává mrazu a vodě. Brzy po sněženkách přicházejí další z nich – bledule jarní či jaterník podléška, jehož listová čepel připomíná jaterní laloky. Hojně můžeme narazit na sasanku hajní, orsej jarní, violku vonnou, u potoků pak na výrazný blatouch bahenní, mokřýš střídavolistý či devětsil lékařský. Při procházce lesem můžeme vzácně spatřit silně ohroženou ladoňku karpatskou, vzácně též dyminivku dutou a plnou, křivatec žlutý, sasanku pryskyřníkovitou, podivně vzhlížející podbělek šupinatý nebo oblíbený česnek medvědí, jehož pojmenování má nejasný původ. Jedni uvádějí, že pochází z toho, že jej mají v oblíbě medvědi při jarní očištění trávicího traktu po zimním spánku, druzí zase že se jedná o hanlivé pojmenování díky výraznému česnekovému aroma a je tedy dobrý leda pro medvědy. Nic na tom nemění fakt, že se dnes jeho sběr těší značné oblíbě. Nezapomínejme však, že sběr česneku medvědího v chráněných územích je nezákonný. Milovníky bylinek z jara jistě potěší plicník lékařský, užívaný proti plicním onemocněním a zánětům průdušek. Svým výrazným zářivě žlutým květem již z dálky upoutá známá léčivka – podběl lékařský. Pro svůj obsah alkaloidů je však potřeba zacházet s ním velmi opatrně. Symbolicky pak jaro přímo odemyká žlutě kvetoucí petrklič, prvosenka jarní, která je oblíbená při léčbě dýchacích cest.

Babiččiny petrkličové bonbóny proti kašli

Květy petrkliče rozmačkáme a zalijeme trochou vody. Jakmile nasáknou a zeslizovají, přidáme cukr (na 1 díl tekutiny přibližně 2 díly cukru) a povaříme tak, aby vznikla hustší kaše. Po odpaření přebytečné vody lžičkou tvarujeme bonbóny, které necháme volně ztuhnout. Na závěr je lehce obalíme v moučkovém cukru, aby se k sobě nelepily. Skladujeme v uzavřené skleněné nádobě.

Závěrem však nutno říci, že většina rostlin jarního aspektu má jednu společnou vlastnost, která je chrání v období s nedostatkem ostatní vegetace před býložravci – mnoho z nich obsahuje člověku jedovaté látky. Řada druhů, které byly udávány v minulosti jako léčivé, jsou dnes zpochybňovány. Například jedovatá bledule se dříve užívala proti píchání v boku, sasanka při ochablosti zraku či devětsil lékařský, který se dnes již nedoporučuje pro svůj obsah nebezpečných alkaloidů, při horečkách a kašli. Využijte jarní procházky také ke sběru léčivek. Nezapomínejte však na jejich podrobné studium.

Chcete se seznámit s jarními druhy rostlin podrobněji? Navštivte park u zámku Kinských ve Valašském Meziříčí, park u vsetínského zámku či nádherný park obklopující zámek v Lešné. V jarních dnech zde naleznete nepřeberné množství květin. Nenechte si je proto ujít.

(Fotoarchiv Muzea regionu Valašsko)

Bohdana Šimčíková



Dymnivka plná se řadí k vzácnějším druhům rostlin vyžadujícím další pozornost.

První teplé sluneční paprsky vylákaly v lešenském parku ze země **dymnivku, prvosenku, ladoňku, sněženku, sasanku** a první nedočkavé lístky **oršejí**.

Jaterník podléška se dříve využíval k léčbě onemocnění jater, často roste pod lískami – odtud označení podléška.

Sasanka pryskyřníkovitá je rozšiřována mravenci – plody mají vyvinuté přívěsky, jimiž se jejich malí šířitelé živí.

Z historie cukráren na Valašsko-meziříčsku

Jitka Slezáková

Cukráři dříve nebyli samostatným řemeslem, přidružovali se k pekařům a perníkářům. Teprve v renesanční době došlo k jejich vydělení – vzestup zažívali za Rudolfa II., když zaváděli do Království českého sladkosti známé z francouzského dvora. Na šlechtické stoly se tehdy dostávaly složité dekorace v podobě pávů, kočárů či květinových košů. Počátkem 17. století vznikl na našem území první cukrářský cech, ale po bitvě na Bílé hoře byl opět zrušen. Cukrářská profese se omezovala jen na velká města, na venkově nebyl na cukrářské umění dostatek peněz. Teprve v 19. století začali znamenat cukráři pro perníkáře konkurenci, což bylo posíleno přerodem cechů ve společenstva. Společenstvo cukrářů založené v roce 1860 postupně sdružilo všechny cukráře v českých zemích a po vzniku republiky bylo členství v něm povinné.

Jednotlivá společenstva se specializovala jednak na vzdělávání širšího okruhu odborníků, např. formou vydávání časopisů a publikací, jednak na výchovnou činnost mladého dorostu, konkrétně na organizaci školství a zkoušek. Doba studia cukrářských učňů se pohybovala od tří do čtyř let. Na území soudního okresu Valašské Meziříčí byli cukráři spolu s perníkáři, voskaři, čokoládníky a ostatními živnostníky povinně organizováni po vzniku živnostenských společenstev ve Valašském Meziříčí v roce 1885 ve Společenstvu živností potravinářských a živností souvisejících. První pokusy o zřízení odborného společenstva zaměřeného na cukrářská a tomu příbuzná řemesla probíhaly již v roce 1907, kdy se konala za přítomnosti delegátů z Prahy a předsedů společenstev z Kroměříže, Přerova, Holešova a Olomouce první schůze. V té době však ještě k ustavení nedošlo.

Až o několik let později byly snahy o vytvoření odborného společenstva znovu obnoveny, a to na popud Zemské jednoty cukrářů, perníkářů, voskařů, čokoládníků, koláčníků, mandoletářů a výrobců kanditů v Brně. Za účelem zřízení takového společenstva ve Valašském Meziříčí byla v Brně svolaná okrsková schůze (červenec 1920). Přítomnými členy byl zvolen přípravný výbor a po měsíci podána zemské správě politické v Brně oficiální žádost o zřízení odborného společenstva. Následovalo provedení předepsaného předběžného řízení a teprve podle jeho pozitivního výsledku povolila zemská správa výnosem ze dne 10. května 1922 ustavení odborného společenstva cukrářů, perníkářů, voskařů, čokoládníků, koláčníků, mandoletářů a výrobců kanditů pro politické okresy Valašské Meziříčí, Vsetín, Nový Jičín, Místek a Hranice se sídlem ve Valašském Meziříčí. Tím se zároveň vylučovaly jmenované živnosti z dosavadních společenstev. Teprve po uznání stanov v listopadu 1922 mohla být svolána valná hromada, která se konala 3. ledna 1923. V následujících letech probíhal vývoj společenstva bez závažnějších změn, nepočítáme-li změny ve složení výboru a předsednictva. Do další valné hromady konané 15. května 1930 čítalo společenství již 70 členů.



■ Pečeť cechu pekařského města Meziříčí z roku 1664
(Ze sbírek MRV)

Jedním ze zakládajících členů společenstva byl **František Holub** (nar. v Kelči roku 1877). Živnostenský list je datovaný k roku 1905, jeho podnik sídlil v té době v budově Okresního hejtmánství čp. 25. Z něj pak odešel o kus dále do čp. 61 a dále přesunul svou „Živnost cukrářskou jakož i nálev likérů“ v listopadu 1932 na ulici Šafaříkova čp. 8. Nakonec se stěhoval už do vlastního domu čp. 6 na téže ulici. Po něm přebíral živnost syn **František Holub ml.** (nar. 1906 ve Valašském Meziříčí). K jeho povolení živnosti a zařazení do společenstva cukrářů došlo v lednu 1937, podnik přesunul do svého bydliště na Masarykově ulici čp. 22. Tato provozovna byla složená z místnosti o rozloze 22 m², jídelny o 14 m² a dílny o 20 m². Veškeré opravy, kvůli kterým musel být obchod zavřený, byl cukrář povinen hlásit příslušným úřadům. Z jednoho takového ohlášení se dozvídáme o instalaci zimotvorného zařízení. Jednalo se o stroj na výrobu zmrzliny, jak ho popisuje ve svém poznámkovém sešitě cukrářský učeň Ladislav Vlček z Valašského Meziříčí roku 1943: „Do mnoha cukrářských závodů v letní saisoně dochází obecnostvo zdaleka jen proto, že se tam vyrábí chutná zmrzlina... Zmrzlinu vyrábíme dosud nejvíce pomoci ledu a soli ve strojích k tomu účelu zařízených, dle potřeby buď ručních, nebo s motorovým pohonem.“ Následuje popis technologie a na závěr zmínka o technických novinkách: „Dnes už jsou tak moderní zimotvory, že nepotřebují tolik místa, vše je v jednom – kotel na mrznutí, úschovna zmrzliny /keliny/ a lednice.“

V archívním materiálu se dále dozvídáme, že Fr. Holub ml. ohlásil po devíti letech činnosti příslušným úřadům úmysl přestěhovat svůj podnik na jiné stanoviště, a to na ulici Šafaříkovu čp. 69. Tato změna souvisela s předáním podniku novému majiteli. Pokračování provozu cukrářů Holubových bylo zajištěno již mimo rodinu, prostřednictvím učně, kterého po opakovaných výzvách v tisku cukrář našel v **Jaroslavu Babicovi** (narozen 17. 9. 1921). Babica podnik po Fr. Holubovi ml. převzal v září 1946 (činnost byla ukončena 1950).

Vratme se ale do doby největšího rozkvětu cukrářství na našem tehdejší území. Na přelomu 19. a 20. století zde bylo velké množství cukrářských výroben, z nichž převážná většina byla na vysoké odborné i hygienické úrovni, takže české cukrářství patřilo mezi nejlepší v celé Evropě. Cukrářny díky charakteru svého sortimentu byly považovány za luxusnější obchody a tomu odpovídalo také jejich vy-



■
Cukrář Zlámal se svými
cukrářskými výrobky
pro banket v Besedním domě
ve Vsetíně při návštěvě
presidenta Masaryka
24. 6. 1924
(Fotoarchiv MRV)

bavení. Nábytek i zařízení bývalo vždy vybíráno s ohledem na zákazníka a své zákazníky cukráři překvapovali technickými novinkami. Příjemné prostředí a ochotný personál byly samozřejmostí, čistota musela být patrná na první pohled. Větší provozovny nabízely i možnost přímé konzumace s posezením. Sortiment cukráren většinou obsahoval zboží vlastní výroby od zákusků, dortů, bábovek, perníků až po bonbóny nebo čokoládové cukrovinky a samozřejmě zmrzlinu. Ostatní zboží bylo dodáváno různými tuzemskými i zahraničními firmami. V cukrárně Františka Holuba byly k dostání např. „nejlepší druhy čokolády, likérů a šťáv, chutný čajový rum, různé orientálky, bonbony všeho druhu a speciální, zaručeně chutné cukrové zboží.“ K výročním obyčejům se pak prodávaly sezónní vánoční a velikonoční cukrovinky.

Další cukrářství ve Valašském Meziříčí vedl na náměstí čp. 107 **Alois Konařík** (nar. 1886 v Halenkově). Převzal je roku 1912 po zemřelém cukráři **Aloisu Vilímkovi**, u něhož nejprve pracoval jako cukrářský pomocník. O požadavcích, jaké byly tehdy kladeny na sladké řemeslo, se dovídáme z jeho žádosti o rozšíření cukrářské živnosti. Usiloval o koncesi s oprávněním prodávat teplé a studené nápoje jako kávy, čaje, čokolády, sodovky, limonády a likéry, „neb není možným za dnešních poměrů, kdy nucen jsem platit tak vysoké daně a kdy také zákaznictvo požaduje různých věcí, které já dosud nejsem oprávněn prodávat...“ Táhlym sporem o rozšíření koncese jsou poznamenány také osudy cukrářství v Zašově **Jaroslava Pečivý**, o němž podrobněji informuje Valašský deník z března 2015 v rubrice Muzejní kůtka. Další jména tehdejších cukrářů prozrazuje archivní soupis živnostníků: v Krásné na Zašovské ulici působili cukrář **Adalbert Vojtěch Kott** (nar. 1885 v Příboře), cukrář a perníkář **Vil. Fröhlich**, který byl zároveň voskařem (inzeruje „kostelní svíce vždy na skladě“) a dále cukráři **Eduard Maleňák**, **Robert Janoušek** (v Krásné čp. 75, v letech 1929–1950) a **Augustin Studeník** (od roku 1930 v čp. 203 v Krásné).

Otázka sortimentu tehdejších cukráren byla na denním pořádku jednotlivých cukrářů. Zabývala se jí také výborová schůze společenstva cukrářů, perníkářů, voskařů atd. v březnu 1926. Kompetence byly nakonec rozděleny následovně: „**Cukrářům** nechť je vyhrazena výroba dezertního pečiva, čajového pečiva, mandlového pečiva – linecké pečivo – piškotové pečivo – oplatky – piškoty – pumpníkle – medové a perníkové zboží – marcipánové a nugátové mase – těsto cukrové – bílkovým, vaječným a máslovým krémem plněné zboží zvané kapolské pečivo – veškeré druhy pečiva, na jejichž

vytvoření potřeba jest šlehání sněhu – marmelády – ovoce – zmrzlina – šlehaná smetana – orientální zboží – pálené těsto – listové těsto – pískové a práškové bábovky – biskupský chlebiček – trdlovec – piškotové a polévané suchary – výrobky z glazury a traqantu – kandity – čokoládové výrobky – plněný marcipán – sušenky – plněné oříškové rohlíčky – bratislavské rohlíčky – lomnické suchary – keksy – brische. **Pekařům** nechť jest vyhrazená výroba všech druhů pečiva, která se vyrábějí z kvasnicového těsta nebo kysaného – pokud výroba jednotlivých druhů nepřináší také cukrářům – obyčejné vodové suchary. **Oboum** pak živností jest výroba těchto druhů zboží: listové těsto s droždím – kvasnicové bábovky – vánočky – mazance – slazené suchary – koblíhy.“

Možná alespoň některé z tehdejších cukrovinek si zaslouží vysvětlení. Pumpníkl byl perník z pšeničné mouky zadělávaný medem a sirobem, který se pekl v Podkrkonoší od poloviny 19. století (Veselská, Habustová 2004). Postup výroby tvrdých bonbonů – kanditů se dovídáme ze sešitu cukrářského učně L. Vlčka: „Cukr na kandity se vaří buď na otevřeném ohni, nebo tak zvaných vakuumech – moderní výroba, při čemž (cukr) vypařujeme na strojích... Cukr vaříme na 91 – 94, podle teploměru vypustíme do vany, z níž vakuum cukr pomocí pumpy nassaje a v něm se odpařuje a zároveň chladí... Jsou různé druhy kanditů, v různé úpravě: lisované, řezané válcovým nožem, Benátové – tažené, Roks – drops, Fours – atlasky, Drage.“

V roce 1939 došlo ke změnám v obvodu působnosti valašskomeziříčského společenstva cukrářů, perníkářů, voskařů atd. Úprava se týkala především okresu Nový Jičín, který byl po nacistické okupaci v roce 1939 rozdělen. Část připadla politickému okresu Valašské Meziříčí a část byla odstoupena sousednímu státu. Tímto aktem ztratilo společenstvo 27 členů, takže ke konci roku 1939 evidovalo pouze 55 členů, 29 pomocníků a 40 učňů. V roce 1942 došlo k rozšíření o okres Bystřice pod Hostýnem a v roce 1943 o ztrátu okresu Místek, který byl územně přiřazen k Moravské Ostravě. Roku 1947 bylo pole působnosti společenstva znovu omezeno, a to pouze na Valašské Meziříčí, Hranice a Vsetín.

Výrobou cukrovinek, kanditů atd. se ve Valašském Meziříčí od roku 1938 zabýval u obchodníka Jana Zahálky v Zašovské ulici přistěhovelec z Opavy **Jaroslav Honza** (nar. 1889). Brzy se stal členem zdejšího odborného společenstva cukrářů a podnik přesídlil na Hranickou ulici čp. 545. Ačkoliv jeho podnik nebyl uznán za továrnu, rozhodně překračoval obvyklý rozsah maloživnostenských cukrářských výroben. V roce 1939 měla firma



Interiér cukrárny z přelomu 19. a 20. století – z výstavy historických cukráren v zámku Lešná u Valašského Meziříčí (Foto J. Slezáková, 2015)

celkový obrát 200 000 korun, za rok 1940 docílila obrátu 500 000 korun, zaměstnávala 12 kvalifikovaných a pomocných sil, přičemž majitel sám se práce nezúčastňoval a omezoval se jen na řízení podniku. Pro velmi dobrý odbyt zboží nevyráběl na sklad a prodával pouze ve velkém, výhradně obchodníkům. K tomu účelu zaměstnával i obchodní cestující.

Za 2. světové války byla činnost cukrářských provozoven silně omezena nedostatkem kvalitních surovin, stagnací výroby zařízení a nářadí i odchodem kvalitních odborníků na nucené práce. Po roce 1948 byly prakticky všechny cukrářské výroby znárodněny. Tak politická situace překazila plány i **Jaroslavu Kottovi ml.** se čtrnáctiletou praxí, který převzal obchod po svém otci, a následně (13. 2. 1950) byl nucen předat cukrářskou živnost národnímu podniku Středomoravské mlýny, n. p., pekárna-cukrárna v Kroměříži. Cukrář R. Janoušek byl přiřazen pod Jednotu a národní správa byla uvalena i na podnik J. Honzy. Podobná situace na celém našem území vedla ke snížení úrovně celého oboru. V souvislosti se zřízením Svazu československého živnostnictva, který jako jediná povinná organizace živnostníků převzal s platností od 1. 1. 1949 působnost dosavadních živnostenských společenstev, bylo k 31. 12. 1948 oficiálně zrušeno i společenstvo cukrářů, perníkářů, voskařů atd. ve Valašském Meziříčí.



Razítko Společenstva cukrářů, perníkářů, voskařů atd. ve Valašském Meziříčí (SOKA Vsetín)

Literatura a prameny:

- VESELSKÁ, J., HABUSTOVÁ, M. *Tradiční pečivo*. Grada 2004.
- MZA v Brně – SOKA Vsetín (dále jen SOKA Vsetín), ONV Valašské Meziříčí, inv. č. 558, kart. 287, Živnostenské spisy.
- SOKA Vsetín, inv. č. 1–4. Kniha zápisů z členských schůzí, schůzí výboru a valných hromad. Společenstvo cukrářů, perníkářů, voskařů atd. Valašské Meziříčí.
- MAROUŠEK, J., LUKAS, P. *Historické cukrárny*, informační panely k výstavě. Brno, 2012.
- Pražské cukrářské umění*: první cukrářská odborná ilustrovaná kniha v Československu, 1. a 2. díl, Praha: Nakladatelství Hlavsa, 1931.
- VLČEK, Ladislav. *Učeň oboru cukrářského ve Valašském Meziříčí*. Rukopis, 1943.
- SLEZÁKOVÁ, J. Měli cukráři skutečně sladký život? *Valašský deník*, 30. 3. 2015.
- KLANICOVÁ, T. Historie valašskomeziříčského společenstva cukrářů. *Valašský deník*, 23. 2. 2015.

Naše Valašsko

– vlastivědné periodikum vzniklé ve spolupráci Josefa Válka a Františka Táborského

Ondřej Volčák

„Takových krajinských časopisů je již 70. Vy jste 71. Ale jenom 4 jsou dobré, z nich nejlepší je plzeňský. Vy budete pátý.“¹ Pochvalná slova z úst historika umění Zdeňka Wirtha zazněla v prosinci 1929 na adresu nově vzniklého časopisu *Naše Valašsko*. Wirth nebyl zdaleka jediný, kdo tento nový vlastivědný časopis přivítal s nadšením – pozitivně jej hodnotili také členové Národopisné společnosti a mnoho dalších přihlášených odběratelů.

Naše Valašsko by stěží mohlo vzniknout bez vytrvalé spolupráce Františka Táborského a Josefa Válka, dvou výrazných osobností východomoravského národopisu. Počátky jejich společného zájmu o shromažďování a edici národopisného materiálu sahají do období, které předcházelo samotnému vzniku regionálního časopisu – souvisí s přípravami monografie *Moravské Valašsko*.

Tato monografie se měla stát součástí mnohasvazkového cyklu *Národopisný soupis československý*, jehož hlavními redaktory byli Karel Chotek a Lubor Niederle. Cyklus měl obsahovat jednotlivé svazky, z nichž každý byl věnován konkrétnímu etnografickému regionu z území obývaného „československým kmenem“, tedy Čech, Moravy, Slezska a Slovenska (výjimku tvořil region Moravské Slovensko, jehož velikost způsobila rozdělení monografie do dvou svazků).

Jednalo se o vskutku velkolepý projekt, při jehož zdárném dokončení by se jednotlivé etnografické regiony Československa mohly pyšnit vlastní monografií, zahrnující příspěvky o vymezení regionu, o tamějších přírodních podmínkách, o ekonomických i sociálních aspektech každodenního života jeho obyvatel, o lidovém umění apod.

Není proto divu, že záměr K. Chotka vzbudil projevy sympatií mnoha vlastivědných pracovníků napříč regiony. Mezi prvními, kteří se pro myšlenku monografie nadchli na Valašsku, byl výtvarník Bohumír Jaroněk, předseda muzejního spolku v Rožnově pod Radhoštěm. Samotné nadšení pro věc však nestačilo, bylo zapotřebí především spolupráce s odborníky – historiky, národopisci aj. B. Jaroněk proto v únoru 1919 doporučil, aby se K. Chotek obrátil na Josefa Válka. Tento předčasně penzionovaný pedagog, žijící na samotě ve vsi Hovězí na Vsetínsku, si díky své rozsáhlé badatelské činnosti² vysloužil pověst znalce lidové kultury.

K výraznějšímu posunu v přípravě monografického díla došlo v květnu 1924, kdy byl za hlavního redaktora *Moravského Valašska* jmenován František Táborský. O jeho jmenování se zasadili především členové Rady Národopisné společnosti



■
Josef Válek
v době redigování
Našeho Valašska
(Fotoarchiv MRV, Vsetín,
i. č. 4554)

■ ■
František Táborský
ve 30. letech 20. stol.
(Z archivu autora článku)

československé. Vedlo je k tomu hned několik důvodů: F. Táborský se v letních měsících vracel z Prahy do svého rodného města Bystřice pod Hostýnem, ležícího v bezprostředním sousedství Valašska. Valašsko také často navštěvoval, především blízkou vesnicí Rusavu. Disponoval rovněž znalostmi potřebnými pro sepsání některých kapitol monografie, zejména těch, které se týkaly lidového umění.

V následujících letech navázal F. Táborský spolupráci s dalšími regionálními spolupracovníky. Byli mezi nimi např. Bohuslav Kříž, Jan Kobzáň, Karel Langer a v neposlední řadě Josef Válek. Právě J. Válek se stal pro Táborského nepostradatelným pomocníkem, neboť měl se sběrem a zpracováním národopisného materiálu bohaté zkušenosti už z dob příprav prezentace valašského regionu na Národopisné výstavě československé v roce 1895. Od podzimu 1926 se tak rozvinula bohatá korespondence mezi těmito dvěma badateli, která poskytuje významné svědectví o jejich intenzivní a neustávající práci na monografii. Dodnes se jedná o velmi zajímavý a poučný pramen přispívající k poznání problematiky rozvoje národopisu Valašska v období první poloviny 20. století.

Během dalších dvou let nabraly přípravy *Moravského Valašska* na intenzitě. Byla zhotovena tematická osnova, k jednotlivým tématům přidělení autoři, neustávala ani práce na obrazových přílohách k monografii. Josef Válek počítal mimo jiné i s příspěvky Antonína Václavíka, u některých kapitol uvažoval též o zapojení více přispěvatelů – Čenka Kramoliše, Andělína Hurta aj. V červnu 1928 se v Praze uskutečnila schůze mezi Františkem Táborským a Karlem Chotkem, kde bylo dohodnuto další rozdělení úloh: F. Táborský měl dohlédnout na vznikající dílo jako na celek, zatímco K. Chotek se měl ujmout dohledu nad podrobným obsahem jednotlivých kapitol. Oba dva se shodli na tom, že by pro další vývoj přípravných prací nejlépe prospěla osobní schůzka. Jako místo setkání F. Táborský navrhoval Vsetín, kde by se sešli s K. Chotkem, J. Válkem a ostatními, aby se přípravy „popohnaly“ k zakončení během následujícího roku.³ Ke schůzi však nedošlo a impuls k další činnosti tak chyběl. A. Václavík byl posléze zcela zaměstnán přípravami vlastní monografie *Luhačovské Zálesí*, nemohl se tedy věnovat práci na kapitolách do *Moravského Valašska*. Ani po finanční stránce nepanovala jistota – vznik monografie nemohl být realizován pouze z prostředků Národopisné společnosti československé. Chyběl potřebný kapitál.

Když J. Válek s F. Táborským vycítili, že se proces příprav *Moravského Valašska* nachází v mrtvém bodě, vytýčili si o něco skromnější cíl svého snažení – založit regionální časopis, který by mohl posloužit také jako „přípravná“ platforma shromažďující materiál pro budoucí monografii. Tento návrh vzešel již na jaře 1928, konkrétnější podoby však nabyl během podzimu téhož roku. V listopadu 1928 došlo k osobní schůzce Josefa Válka a Františka Táborského, během níž Válek navrhl vydávat „*věstník kraje valašského*.“⁴ F. Táborský na tento návrh nahlížel s pochybnostmi, jak ovšem později v dopise uvedl, jednalo se o pochybnosti administrátorského rázu – obával se nedostatku odběratelů. Myšlenka věstníku však byl velmi nakloněn a podpořil ji i povzbudivě laděným dopisem: „*Je hodina dvanáctá, aby se poslední zbytky naší lidové rázovitosti zachytily a zvláště jeho tvorby. Valašsko má toho ještě bohudíky mnoho, ale je to již na odchodu. Se staříčky a stařenkami odejdou nám poklady, nepokusíme-li se zachytout je. [...] Proto honem, honem do díla! Spolupracovníků bude dost, hned jak 1. číslo uvidí. Ti všichni, kdo nám přislíbili, přihlásí se a po nich noví.*“

Funkce redaktora byla nabídnuta J. Válkovi, neboť jej František Táborský považoval za osobu pro tuto pozici nejpovolnější: „*Vy jste jako predestinovaný k tomu redaktor, materiálu máte haldy, chutí do práce a lásky k práci nad vším mnoho, a této chuti a radosti bude přibývat, když Věstník se stane skutkem a když poroste.*“⁵ Postoj Josefa Válka však byl v této věci spíše zdrženlivý, neboť měl pocit, „*že by věc musil vzít, kdyby to měl být věstník celého Valašska, někdo jiný, kdo má více autority i sympatií osobních i na Meziříčsku a Rožnovsku*“. Obrátil se tedy zpět k F. Táborskému: „*Nepostavil byste se Vy v čelo věci? [...] Nešlo by o redakční běžné práce, té bychom Vás ušetřili, jen bychom potřebovali Vaší firmy resp. aegidy, která by nás držela pohromadě.*“⁶ Navrhl také, aby v případě, že se bude jednat o věstník celého Valašska, byla zapojena do součinnosti všechna tehdejší valašská muzea, tedy muzeum valašskomeziříčské, rožnovské, frenštátské a vsetínské.⁷ František Táborský s Válkovými návrhy souhlasil a funkci hlavního redaktora vzal na sebe.⁸

Vydávání regionálního časopisu by se neobešlo bez podpory přispěvatelů. Během ledna 1929 se proto Josef Válek s Františkem Táborským dohodli na znění oběžníku, který měl být zasílán potenciálním spolupracovníkům. Reprodukce oběžníků se zhostil učitel Richard Pavlík z Osvěto-

NAŠE VALAŠSKO

KULTURNÍ VĚSTNÍK O JEHO ŽIVOTĚ A POTŘEBÁCH

Řídí Fr. Táborský
a Josef Válek

Ročník druhý

VSETÍN 1931

NAŠE VALAŠSKO vychází čtyřikrát ročně. —
Předplatné na rok Kč 25.—. Jednotlivé číslo Kč 7.—. Běžný účel
u Společnosti města Vsetína číslo poštovních šekového úřadu v Brně 100.892.

HLAVNÍ SPOLUPRACOVNÍCI: Řídí, učitel Boh.
Blažek (Štamberk), Mg. Ph. Josef Čizmár (Vizovsko), odb. učitel Andělín
Hurt ml. (Frenštátsko), malíř a grafik Bohumír Jaroněk (Rožnovsko), odb.
učitel úst. hluch. Miloš Kašík (Val-Meziříčko), říd. učitel Tomáš Kočík
(Brumovsko), okr. školní inspektor Čeněk Kramolíš (Rožnovsko), ředitel
Emil Kubiček (Val-Meziříčko), Josef Orság Vranecký (Nový Hro-
zenkov), odb. učitel Richard Pavlík (Vsacko), profesor J. N. Polásek
(Val-Meziříčko), říd. učitel Jan Rous (Vsacko), okr. školní inspektor
Julius Šobr (Val-Kloboucko), profesor Josef Válek (Vsacko), major
Florián Zepřetel (městská architektura).

ÚPRAVU řídí malíř a grafik Karel Svolinský.

ZA VYDÁVÁNÍ A REDAKCI ODPOVĚDNÝ REDAKTOR: profesor
Josef Válek, Bařiny u Vsetína.

ADMINISTRACI řídí Richard Pavlík, odb. učitel na Vsetíně.

TISKNE knihtiskárna „Osvěta“ ve Valašském Meziříčí.

■
Naše Valašsko,
ročník II., 1931

vého sboru vsackého.⁹ Kontaktování měli být významní valašští umělci, spisovatelé, starostové a předsedové peněžních ústavů.¹⁰ Pro rozesílání listů zažádal Válek Táborského o zpětné zaslání adresáře, který posloužil už v době příprav monografie *Moravské Valašsko*.¹¹ V březnu pak byly osloveny osobnosti z jednotlivých oblastí Valašska, kterým nabídl F. Táborský funkci spoluredaktorů. V seznamu adresátů nechybělo jméno Františka Váhaly pro Valašskomeziříčko, Čenka Kramolíše a Bohumíra Jaroňka pro Rožnovsko, Julia Šobra pro Kloboucko-Brumovsko či Andělína Hurta pro Frenštátsko.

Josef Válek již tehdy zdůrazňoval Františku Táborskému, že si nepřeje jakékoliv uvádění jeho jména v popředí seznamu spolupracovníků. Opět argumentoval domnělými projevy antipatií ostatních vůči jeho osobě: „*Jsem osobou tak mnohým odpudivou, přesvědčuji se o tom čím dále, že rozhodně redaktorskou funkci nepřijmu, aby se podnik nepoškodil.*“¹² Jako spoluredaktora pro Vsetínsko navrhoval učitele a kronikáře Jana Rouse či sebe samého, pod podmínkou, že bude veden „incognito“. Pro záležitosti administrativní doporučil Válek oslovit Richarda Pavlíka a svěřit tuto činnost přímo Osvětovému sboru vsackému, jemuž Pavlík předsedal.¹³

První výsledky oběžníkové akce nepovažoval František Táborský za příliš uspokojivé – prozatím se přihlásilo 22 osob, z čehož vycítil, že ke spolupráci na věstníku panuje zjevná neochota: „*Hlavní páni z Rožnova, Vsetína, Val. Meziříčí se nepřihlásili dosud. Pan insp. Č. Kramolíš odřekl; nepodepíše prý, že by to bolelo kolegu vydavatele, Záhorské kroniky, a že je starý a nemá už nic nového. [...] Zdá se mi, jako by na mne kdosi hleděl jako na vetřelce. [...] Tím ovšem nejsem a nikdy být nechci.*“¹⁴ Negativních reakcí vůči plánovanému věstníku si všiml i Josef Válek: „*Jsou v tom intriky, poznal jsem to již z návštěvy Kobzáňovy, který se delší dobu zdržoval na Rožnovsku a ovšem i s p. Jahnem, Jaroňky atd. se velmi důvěrně sešel. Vycítil jsem, třeba to přímo neřekl, náladu proti Věstníku [...] Zdá se mi, že podkopy jsou položeny i u Orsáka-Vraneckého.*“¹⁵

Přes všechny počáteční projevy neochoty k součinnosti ze strany potenciálních spolupracovníků se však situace začala postupně vyvíjet ve

prospěch věstníku. Ve Valašském Meziříčí se ve dnech 13. a 14. 4. konala schůze Národohospodářského sboru pro Moravské Valašsko, které se ze vsetínských pracovníků účastnili Josef Válek, Richard Pavlík a František Sova. Jejich snažení bylo odvděčeno úspěchem – do rezoluce sboru byla přijata podpora vznikajícího věstníku. Ačkoliv se na schůzi nesetkali s rožnovskými pracovníky, kteří přednášeli již předchozího dne, došlo i v tomto případě k pozitivnímu posunu, neboť se malíři a učiteli Jaru Kučerovi podařilo přesvědčit Čenka Kramolíše k tomu, aby odvolal své dřívější odřeknutí spolupráce.¹⁶

V průběhu dalších měsíců dále narůstal počet spolupracovníků. Pro spolupráci na věstníku se hlásily také osoby z oblastí, které nebyly považovány za součást Valašska. V červenci 1929 informoval v této souvislosti Josef Válek Františka Táborského o postoji starosty Bystřice pod Hostýnem: „*... starosta bystřický nemile nese, že osobně nebyl k úpisu [...] pozván. Bylo by věci ku prospěchu, kdybyste laskavě dopsal nebo panu starostovi osobně sdělil, že městské radě pozvání zasláno bylo [...] Ostatně dala by se omluva najíti i v tom, že Bystřiči k Valašsku hlavně již nečítáme, ač ovšem hraniční osady i kraje budeme museti vždy bráti v úvahu.*“¹⁷ V otázkách udílení redaktorských funkcí panovaly značné nejasnosti. František Táborský proto podal bližší vysvětlení Josefu Válkovi, neboť se obával, že „*nastanou nemilé zmatky a nedorozumění*“. V psaní především osvětlil své pojetí výrazu redaktor: „*To jméno je nevhodné. Užil jsem výrazu redaktor sám ve schůzi, ale ve smyslu sběratele příspěvků, stálého přispěvatele pro ten onen oddíl. [...] Pravými redaktory jsou a mohou býti jen dva: já a Vy. Ostatní jsou stálými přispěvateli, navrhovateli a sběrateli příspěvků.*“¹⁸

Bylo potřeba také ustanovit konkrétní název budoucího časopisu. V korespondenci mezi J. Válkem a F. Táborským se nejčastěji objevovalo označení *Věstník a Sborník*.¹⁹ Během dubna 1929 se pak tyto hlavní redaktoři přikláněli k poněkud delšímu názvu *Kulturní věstník Moravského Valašska*.²⁰ Už tehdy byl František Táborský přesvědčen, že co do četnosti vydávání jednotlivých čísel bude *KVMV* čtvrtletníkem.²¹ K poslední změně titulu došlo začátkem

srpna 1929: „*Název musí být stručný. KVMV je jako tragač. Změní se takto: NAŠE VALAŠSKO.*“²² Tento pragmatický krok F. Táborského byl podpořen i J. Válkem.

Na podzim 1929 pak započalo nesmírně hektické období příprav prvního čísla pro tisk, během něhož vyvstaly mnohé komplikace. Tisk ilustrací prováděný pomocí štočků byl pozdržen nedbalostí grafického ústavu, který štočky zaslal neznámo kam, další zdržení způsobila nutnost všech jazykových korektur. Neklidná, ba až zoufalá situace panovala i v tiskárně Osvěta, která byla pověřena zhotovením konečných výtisků, což je patrné i v dopise Richarda Pavlíka adresovaném Josefu Válkovi: „*Netiskne se dosud nic, protože p. řed. jim poslal teprve tyto dni kartáčové otisky od 2. korektury. Dají se do toho teprve v pondělí a budou muset celé strany vysázet úplně znovu, protože p. řed. v 2. korektuře v jednotlivých článcích mnoho změnil (pořad vět, slovosled, odstavce atd.). Jsou z toho v Osvětě už celí zoufalí. [...] Obálku už dělají po páté, protože p. grafik Svolinský mění své původní návrhy. Za tyto práce, které konají mimo rozpočet, budou nám již nyní účtovat přes 500 Kč! Vedoucí Osvěty (Martínek) si posteskl, že by se za těch okolností do toho vůbec nepouštěli. [...] Kdyby nebyla věc už tak daleko, tož bych od toho nejrady utekl.*“²³

V poslední fázi bylo nutné také posečkat na vyjádření ředitelství pošt a telegrafů v Brně kvůli udělení povolení k používání novinových známek za účelem expedování časopisu.

První číslo bylo nakonec vyhotoveno a expedováno až na přelomu listopadu a prosince 1929. Jeho vydání nezůstalo nepovšimnuto ze strany tehdejších periodik. Pochvalně byl tento nový čtvrtletník zmíněn v příspěvku *Národních listů*: „*Jméno vedoucího redaktora zaručuje, že půjde o podnik velmi seriosní, odborně i se vkusem vedený. První číslo to potvrzuje i svými články, rubrikami drobnějších zpráv i celou výpravou. [...] Také rozdělení informačních rubrik, jest nové, sympatické [...] Časopis zasluhuje plně pozornosti jako nový vážný list regionalistický.*“²⁴ V regionálním periodiku *Lubina* byl čtvrtletník mírně kritizován kvůli grafické úpravě, kterou „*provedl malíř a grafik Karel Svolinský ne příliš šťastně.*“²⁵

Léta 1929–1932 probíhala ve znamení téměř neutuchajících aktivit spojených s vydáváním čtvrtletníku. František Táborský už v říjnu 1929, kdy byl koncept prvního čísla odeslán do tiskárny, žádal Josefa Válka, aby chystal příspěvky pro obsah čísla následujícího. J. Válek (který byl na úvodních stránkách *NVaI* uveden jako odpovědný redaktor) vykonával po celou dobu vydávání čtvrtletníku hlavní redakční činnost: udržoval komunikaci se spolupracovníky, přijímal jejich příspěvky do jednotlivých čísel, prováděl korektury, shromažďoval celkový materiál pro jednotlivá čísla (čítající i fotografie a reprodukce uměleckých děl) apod. Sám byl také autorem příspěvků zaměřených na národopisnou a historickou problematiku.

Richard Pavlík ve funkci administrátora dohlížel na vydávání čtvrtletníku především po stránce ekonomické. Josef Válek se na něj obracel v otázkách financí, pravidelně byl také Pavlíkem informován o počtech odběratelů. Tato funkce však byla pro Richarda Pavlíka velmi těžkým břemenem, neboť kromě svého učitelského povolání měl také mnoho práce vyplývající z pozice předsedy Osvětového sboru ve Vsetíně. V situacích, kdy již na přidělenou práci pro administraci *NVaI* nestačil, obracel se s prosbou o pomoc přímo na J. Válka. Jemu také zároveň navrhoval, aby byla funkce administrátora přidělena více osobám: „*Myslím, že budeme muset do administrace někoho přibrat a rozdělit jinak práci. Už měsíc jsem nebyl ani ½ hodiny venku a nic nepřečetl. Jsem z toho opravdu unaven.*“²⁶

Po stránce organizační řídil veškerou činnost spojenou s vydáváním čtvrtletníku František Táborský, který měl také konečné rozhodovací

pravomoci. Celý projekt mj. zařizoval i svou autoritou. Díky svým kontaktům na vysokých postech Ministerstva školství a národní osvěty či v kruzích Národopisné společnosti československé byl schopen dodat projektu psychickou i materiální podporu.

I přes nezměrné úsilí, které tito tři nejdůležitější pracovníci vykonávali pro zdárný chod čtvrtletníku, přetrvávala již od počátku v otázkách jeho dalšího vydávání značná nejistota. Po stránce finanční bylo zapotřebí především inzerátů. Podnikatelé a firmy však nejevili o inzerci v *NVaI* zájem, což Josef Válek sdělil i v dopise Františku Táborskému: „*Inzerátů není, [...] firmy význačnější též všechny o ins. žádány, nikde nic – celá stránka inzerční schází.*“²⁷ Ani z hlediska počtu odběratelů nebyl stav příliš uspokojivý. Vzrostl však počet zájemců o přispívání do *NVaI*. Nad touto situací se pozastavil i František Táborský: „*Vidím, že zájem o NV u přispěvatelů roste. Kéž by mohli odběratelé! Alespoň 1200 odběratelů platících mít! [...] Abychom udrželi NV na dosavadní úrovni, potřebujeme větší počet odběratelů!*“²⁸

V souvislosti s neutěšeným stavem financí byl však F. Táborský schopen i nemilosrdné sebekritiky namířené do vlastních řad, zvláště v případě rozhazovačného hospodaření: „*My jsme ovšem dělali polské chyby. Jako bychom měli peněženky nacpány tisícovkami, dělali jsme 3 archivní čísla + 8 stran turistiky, ilustrací mnoho, bar. přílohy a honoráře, jaké nikdo nebo málokdo platí.*“²⁹ [...] *Tiskárna také je drahá. [...] Ted' jsme v louži: neplatíme vůbec honoráře. Polské hospodářství!*“³⁰

Jednou z mnoha příčin tíživé finanční situace čtvrtletníku *NVaI* byla také špatná platební morálka odběratelů: ke konci prvního ročníku zaplatilo za výtisk pouze 500 z celkového počtu 1100 odebírajících, tedy necelá polovina. Na tento nešvar poukázalo i závěrečné oznámení v čtvrtém čísle *NVaI* (v prvním ročníku), jehož text byl adresován osobám, které za vydání dosud nezaplatily: „*Ať si páni odběratelé připomenou, že jenom to boží slunéčko svítí zadarmo, ale bohužel ne administrace novin.*“³¹

Špatný stav z hlediska finančních prostředků pro *NVaI* přiměl v listopadu 1930 Josefa Válka k myšlence vzdát se svého honoráře a založit z něj fond na reprodukce ilustrací. Jeho záměr ovšem narazil na nesmlouvavé odmítnutí Františka Táborského: „*A kdo vám bude platit frankovné, listy, cestovné aj. aj.? Nechtějte následovati mne. Já zatím neberu. Si duo faciunt idem, non est idem. Nepřijmete-li honorář Vy, jenž přede všemi má naň právo, pak – nehnu perem pro „Naše Valašsko“ a konec.*“³²

Během vydávání druhého ročníku *NVaI* v roce 1931 zaznamenal počet odběratelů mírný vzestup – čtvrtletník začalo odebírat o téměř 100 čtenářů více.³³ Nejistoty ohledně dalšího financování však přetrvávaly nadále. Počátkem ledna 1932 obdržel František Táborský zprávu Richarda Pavlíka o stavu pokladny. Čísla v ní obsažená ani v nejmenším nevěstila možnost dalšího vydávání čtvrtletníku: celková suma 4416 Kč (stav z 23. 12. 1931) nevystačila ani na realizaci jednoho vydání.³⁴ Padlo tedy rozhodnutí minimalizovat náklady na vydání prvního čísla následujícího ročníku tím, že bude upuštěno od nákladných barevných příloh.

Vzhledem ke stále vysokému počtu neplatících odběratelů bylo opět zapotřebí publikovat v *NVaI* další upozornění. Táborského záměr přímo zveřejnit jmenný seznam těch jedinců, kteří za výtisk nezaplatili (s poznámkou, že „*Naše Valašsko takto zabíjí*“³⁵), se s přímou podporou Josefa Válka nesetkal. Upozornění tedy nakonec dostalo obecnějšího obsahu a bylo publikováno v podobě výrazného textu umístěného v obalu čísla (v těchto místech obvykle vycházela inzerce). Text poukazoval na skutečnost, že odběratelé stále dluží za výtisky částku převyšující 12 000 Kč a v případě nezaplacení dluhu bude nutné vydávání *NVaI* zastavit.³⁶ Ani tento krok však

nepřinesl očekávaný účinek. Na konci června 1932 se tedy František Táborský znova přiklonil k myšlence likvidace čtvrtletníku.³⁷

Dalšímu vydávání *NVal* nepřála ani celková ekonomická situace. Očekávané restrikce platů státních zaměstnanců v listopadu 1932,³⁸ prováděné v rámci tehdejších vládních opatření v důsledku ekonomické krize, měly zásadní vliv na rozhodnutí ukončit vydávání čtvrtletníku. Podstatnou část odběratelů totiž tvořili právě státní zaměstnanci (učitelé, ředitelé škol apod.³⁹), kteří by po provedených restrikcích přestali *NVal* odbírat. František Táborský proto souhlasil s návrhem Josefa Války, aby bylo vydávání dalšího ročníku na nějaký čas odloženo.⁴⁰ Oznámení o tomto kroku bylo zveřejněno také v závěru posledního čísla třetího ročníku.

Období, kdy čtvrtletník *NVal* nevycházel, bylo později označováno Františkem Táborským za „suchá léta“.⁴¹ Ani během roku 1933, krátce po vydání posledního čísla, však neustávaly diskuze mezi Válkem, Táborským i ostatními pracovníky o dalších potenciálních možnostech vydávání čtvrtletníku. Josef Válek stále předpokládal, že bude vydávání *NVal* obnoveno už v tomto roce. Jeho optimismu se podívoval i František Táborský a v dopisech Válka upozorňoval na nízký stav pokladny, který nevystačil ani na vydání poloviny čísla.⁴²

Spolupráce na čtvrtletníku se podle zpráv Josefa Války zřikal Richard Pavlík, který dlouhodobě působil jako administrátor čtvrtletníku. Ve Válkovi vyvolala Pavlíkova neochota k další práci pochybnosti také o svém vlastním setrvání ve funkci hlavního redaktora. V dopise F. Táborskému neskrýval pocity zahořklosti: „Bez něho neudělal jsem kroku, v mnohém jsem i administraci pomáhal (adresy, seznamy odběr.), ta ostatní práce (když rozesílá NV tiskárna) také se mi nezdá přílišná, ale patrně tu a tam padne u vsetínských ‚vyškeřáků‘ nějaký vtip na to naše pachtění s takými ‚hlupinkami‘ a tož to asi bude. Že je tu podnětem despektu taký ledajaký Válek před bohorovnými velikáši, to je asi hlavní příčina. Nezbuďte tedy nic, leda nedávat té příležitosti svojí účast v podniku.“⁴³

V červnu 1937, po několika neúspěšných pokusech o „vzkříšení“ čtvrtletníku, byl již Josef Válek definitivně přesvědčen, že *Naše Valašsko* již není možné znovu obnovit. Obrátil se proto dopisem na Františka Táborského s prosbou o uskutečnění likvidace. Táborskému také vysvětlil důvody svého přesvědčení: „Není tu osoby, která by měla schopnost i vůli provést administrativní práci, jež bohužel přerušením nenávratně byla ztracena. Dnes možno už říci, že i Pavlíkova resignace přivozena byla převahou vsatských odběratelů, kteří při restrikci platů odiósni vymáhání předplatného upínali na jeho osobu a tím jej znechucovali. Snad bylo chybou i to, že na obálku v čelo k jménu Vašemu, právě přičiněním Pavlíka a Rouse, bez mého vědomí a souhlasu přičiněno bylo i mnohými nevážené jméno moje. Dnes není už ani možnost sebrati pod jednu střechu celé Valašsko, differenční proces tu příliš pokročil, jednak ‚Kravařsko‘ i frenštátský ‚Moravský východ‘ vedle ‚Záhorské kroniky‘ divergují, Vizovsko tíhne ke kulturnímu středu zlínskému, Klobucko k moravskoslezskému a slov. pohraničí a Meziříčí [...] chce vydávat musejní Ročenku. Vsacké učitelstvo vydává vlastivědnou příručku – zkrátka rozpadlo se za tu dobu to naše Valašsko nadobro.“⁴⁴

František Táborský v reakci na Válkův dopis dal pokyn ke svolání schůze, které by se účastnili i Richard Pavlík a Jan Rous. Na jednání měly být předloženy a shromážděny všechny finanční a redakční materiály, aby byly připraveny pro další schůzi širšího okruhu spolupracovníků.⁴⁵ F. Táborský rovněž, jako v mnoha předchozích případech, neopomněl vyjádřit nesouhlas k Válkovým sklonům vztahovat veškeré neúspěchy k sobě: „Vypusťte z mysli, že by Vaše spoluredaktorství bylo jakousi také příčinou zániku NV. Naopak. Vždy jsem přece tvrdil, že bez Vás nebyl bych se nikdy uvázal do té starosti s redaktorstvím. Z Prahy není to možné; hlavní zájem musí vycházet z Valašska, a Vy jste byl hlavní osoba, která sbírala a dodávala materiál.“⁴⁶

V létě 1937 však nastal ve vývoji situace nečekaný obrat. Iniciativy se chopil valašskomeziříčský spolupracovník Miloš Kašík a rozhodl se ujmout funkce administrátora. Tímto krokem byla započata nová éra čtvrtletníku *NVal*. Přičiněním Kašíka byla získána podpora 2000 Kčs od Spořitelny města Valašské Meziříčí ve formě inzerce, naskytla se i možnost získání finanční podpory od dalších peněžních ústavů.⁴⁷ František Táborský a Josef Válek přijali obnovení čtvrtletníku velmi radostně. Pro opětovné zajištění chodu redakce se následně v korespondenci dohodli na rozdělení funkcí. Hlavní redaktorské funkce si z tradice ponechali Táborský a Válek, do kruhu spoluredaktorů byla (vedle přispěvatelů z předchozích dob vydávání *NVal*) přizvána také historička Vlasta Fialová.⁴⁸ V seznamu byl rovněž uveden Miloš Kašík, spisovatel Vojtěch Martínek aj.⁴⁹

Dostatek materiálu pro první číslo obnoveného čtvrtletníku umožnil Josefu Válkovi sestavit jeho konečnou podobu obsahu již v první polovině září 1937. Mezitím byla již o přípravách na novém čísle *NVal* zpravena také veřejnost prostřednictvím krátkého oznámení otisktného v periodiku *Lubina*.⁵⁰

Od letních měsíců pronásledovaly Josefa Války zdravotní problémy, které se v období podzimu stále více zhoršovaly. V polovině října se již necítil pro vykonávání své funkce kompetentní. Úvodní text nového čísla *NVal*, který vyhotovil, opatřil František Táborský několika připomínkami. Na ně pak J. Válek zareagoval s požadavkem rezignace: „Zkrátka zepsul jste moje redaktorské métier podvkráté, pane řediteli, vidím, že na úkol vedle Vás již nestačím, proto resignuji.“⁵¹ Spolupracovníkům ve Valašském Meziříčí také vzkázal, aby se obrátili na Vlastu Fialovou v případě, že jej bude potřeba nahradit.⁵²

Táborský však rezignaci nepřijal, neboť si vykonávání funkce hlavního redaktora bez spolupráce Josefa Války nedokázal představit. V dopise jej proto přemlouval k vytrvání: „Já jsem redaktorem NV jen s Vámi. Převzal jsem to jen kvůli Vám, věda, že Vy beze mne to nepřevzmete. [...] Ale když jsme neřekli před [...] 1. č., že nechceme být redaktori, nemůžeme po vyjití 1. č. to říci. To můžeme po skončení IV. Ročníku. [...] Tedy vytrvat!“⁵³ Válek ovšem v následné odpovědi Táborskému nezměnil své stanovisko: „Na resignaci však trvám již i pro zdraví. Dr. Tolar mi našel spoustu chorob (rozedmu, rozšíř. srdce, silný krevní tlak, sklerosu, prý i záchvaty mdloby, o kterých sám nevím, za to ponocování v sedě otekly mi nohy – snad začátek konce). Pokud bude sil, povinnost pro 1. resp. přípravy k 2. č. vykonám.“⁵⁴ V dalším dopise ale Táborského ubezpečil, že „zůstává na nejistou dobu vše při starém“.⁵⁵

Josef Válek tedy do posledních chvil svého života vykonával redaktorskou práci a připravil k tisku první číslo obnoveného čtvrtletníku. Jeho vydání však již nespátril – zemřel 19. 12. 1937.⁵⁶

Po Válkově odchodu převzala úlohu hlavního redaktora časopisu Vlasta Fialová, ve spolupráci s Františkem Táborským. I jeho však již dlouhou dobu pronásledovaly nemoci, kterým zanedlouho, v červnu 1940, podlehl. Od toho roku hlavní redaktorskou práci vykonávala pouze Vlasta Fialová v Brně, kam se posléze přesunula i administrace časopisu. Podoba a formát *Našeho Valašska* od roku 1929 zůstaly téměř nezměněné. Ke změně došlo až v závěru roku 1951, kdy bylo dohodnuto jeho sloučení s mnohem mladším časopisem *Dolina Urgatina*. Tento krok dal vzniknout novému periodiku s poněkud kratším, jednoslovným názvem – *Valašsko*. Formát časopisu byl převzat z předchozí *Doliny Urgatiny*, vycházel tedy ve větším sešitovém vydání. Dělo se tak po dobu dalších 16 let, než bylo jeho vydávání v roce 1968 ukončeno.

Přestože původní *Naše Valašsko* vzniklo především z potřeb národopisné práce, nebyl tento čtvrtletník úzce vyhraněn pouze problematice národopisu či historie valašského regionu. Jeho jednotlivá vydání zahrnovala také příspěvky ze společenskovedních i přírodovědeckých oborů. Na svých stránkách užíval také prostor pro prezentaci valašských umělců (prozaiků,

básníků či výtvarníků) a prostřednictvím turistických příloh přispěl též k propagaci turistiky na Valašsku. Od samého počátku se jednalo především o vlastivědný časopis.

Ačkoliv se na tvorbě a vydávání *Našeho Valašska* podílela celá řada osob, tandem J. Válek a F. Táborský byli pro první léta jeho existence osobami, které časopisu vtiskly koncepci a svým nasazením se výraznou měrou zasloužili i přes mnohé obtíže o zdar celého vydavatelského podniku. Po celé období své existence tak naplňovalo *Naše Valašsko*, přes všechna možná úskalí, krátké a stručné heslo, které při vzniku časopisu razili oba dva hlavní redaktoři: „*sloužit Valašsku*“.⁵⁷ Byl to náročný úkol, ale zhostili se jej se ctí a s horlivostí sobě vlastní.

Poznámka závěrem: O dalších činnostech, kterými J. Válek přispěl k rozvoji národopisu moravského Valašska, pojednává autor příspěvku podrobněji ve své bakalářské diplomové práci Osobnost a dílo Josefa Války (její elektronická verze je na adrese http://is.muni.cz/th/261584/ff_b/OV_Osobnost_a_dilo_Josefa_Valka_BP.pdf).

1 Dopis F. Táborského z 20. 12. 1929; SOKA Vsetín, Josef Válek – pozůstalost, inv. č. 144.

2 J. Válek se do národopisného ruchu zapojil již jako student filozofické fakulty v Praze v 90. letech 19. století, kdy se aktivně účastnil příprav prezentace Valachů pro Národopisnou výstavu československou v roce 1895. Byl také autorem několika popularizačně-vědeckých statí o Valašsku, které vypracoval pro potřeby NVČ.

3 Dopis F. Táborského z 11. 6. 1928; SOKA Vsetín, Josef Válek – pozůstalost, inv. č. 144.

4 Dopis F. Táborského z 19. 11. 1928; SOKA Vsetín, Josef Válek – pozůstalost, inv. č. 144.

5 Tamtéž.

6 Dopis J. Války z 26. 11. 1928; LA PNP Praha, František Táborský – pozůstalost, inv. č. 5359.

7 Dopis J. Války z 26. 11. 1928; LA PNP Praha, František Táborský – pozůstalost, inv. č. 5359.

8 TÁBORSKÝ, František. Prof. Josef Válek. *NVal* 4, 1938, s. 55.

9 Dopis J. Války ze 17. 1. 1928; LA PNP Praha, František Táborský – pozůstalost, inv. č. 5361.

10 Dopis F. Táborského z 23. 1. 1928; SOKA Vsetín, Josef Válek – pozůstalost, inv. č. 144.

11 Dopis J. Války z 28. 1. 1928; LA PNP Praha, František Táborský – pozůstalost, inv. č. 5362.

12 Tamtéž.

13 Dopis J. Války ze 28. 1. 1929; LA PNP Praha, František Táborský – pozůstalost, inv. č. 5362.

14 Dopis F. Táborského ze 7. 4. 1929; SOKA Vsetín, Josef Válek – pozůstalost, inv. č. 144.

15 Dopis J. Války z 10. 4. 1929; LA PNP Praha, František Táborský – pozůstalost, inv. č. 5365.

16 Dopis J. Války z 15. 4. 1929; LA PNP Praha, František Táborský – pozůstalost, inv. č. 5367.

17 Dopis J. Války z 24. 7. 1929; LA PNP Praha, František Táborský – pozůstalost, inv. č. 5370.

18 Dopis F. Táborského z 26. 7. 1929; SOKA Vsetín, Josef Válek – pozůstalost, inv. č. 144.

19 Dopis J. Války z 15. 12. 1928; LA PNP Praha, František Táborský – pozůstalost, inv. č. 5360.

20 Používání tohoto názvu není v korespondenci nijak dále vysvětleno či odůvodněno.

21 Dopis F. Táborského z 26. 7. 1929; SOKA Vsetín, Josef Válek – pozůstalost, inv. č. 144.

22 Dopis F. Táborského z 1. 8. 1929; SOKA Vsetín, Josef Válek – pozůstalost, inv. č. 144.

23 Dopis R. Pavlíka z 2. 11. 1929; SOKA Vsetín, Josef Válek – pozůstalost, inv. č. 158.

24 [-on] Naše Valašsko. *Národní listy* 69, 1929, č. 336, s. 3.

25 Dopis J. Války z 9. 12. 1929; LA PNP Praha, František Táborský – pozůstalost, inv. č. 5386.

26 Dopis R. Pavlíka, nedatováno; SOKA Vsetín, Josef Válek – pozůstalost, inv. č. 158.

27 Dopis J. Války z 10. 4. 1930; LA PNP Praha, František Táborský – pozůstalost, inv. č. 5406.

28 Dopis F. Táborského z 23. 4. 1930; SOKA Vsetín, Josef Válek – pozůstalost, inv. č. 144.

29 Táborský v dopise uvedl i konkrétní číselné údaje o výši honorářů: NVal vyplácelo přispěvatelům 20 Kč za stranu, zatímco příspěvky ve Věstniku Národopisné společnosti vydávané ve větším formátu byly honorovány podstatně menší částkou 12 Kč za stranu.

30 Dopis F. Táborského z 27. 2. 1930; SOKA Vsetín, Josef Válek – pozůstalost, inv. č. 144.

31 [TÁBORSKÝ, František – VÁLEK, Josef]. Všem. *NVal* 1, 1929–1930, s. 196.

32 Dopis F. Táborského z 16. 11. 1930; SOKA Vsetín, Josef Válek – pozůstalost, inv. č. 144.

33 Našim pp. odběratelům. *NVal* 3, 1932, s. 200.

34 Dopis F. Táborského z 2. 1. 1932; SOKA Vsetín, Josef Válek – pozůstalost, inv. č. 144.

35 Dopis F. Táborského z 16. 2. 1932; SOKA Vsetín, Josef Válek – pozůstalost, inv. č. 144.

36 Našim čtenářům. *NVal* 3, 1932, s. 49.

37 Dopis F. Táborského z 27. 6. 1932; SOKA Vsetín, Josef Válek – pozůstalost, inv. č. 144.

38 Dopis J. Války z 3. 10. 1932; LA PNP Praha, František Táborský – pozůstalost, inv. č. 5482.

39 Dle statistiky uveřejněné v závěru prvního ročníku NVal tvořili státní zaměstnanci (učitelé, profesori, úředníci apod.) cca 60% všech odběratelů; Všem. *NVal* 1, 1929–1930, s. 196.

40 Dopis F. Táborského z 10. 10. 1932; SOKA Vsetín, Josef Válek – pozůstalost, inv. č. 144.

41 TÁBORSKÝ, František. Prof. Josef Válek. *NVal* 4, 1938, s. 55.

42 Dopis F. Táborského z 22. 3. 1933; SOKA Vsetín, Josef Válek – pozůstalost, inv. č. 144.

43 Dopis J. Války z 9. 5. 1933; LA PNP Praha, František Táborský – pozůstalost, inv. č. 5501.

44 Dopis J. Války z 21. 6. 1937; LA PNP Praha, František Táborský – pozůstalost, inv. č. 5509.

45 Dopis F. Táborského z 22. 6. 1937; SOKA Vsetín, Josef Válek – pozůstalost, inv. č. 144.

46 Tamtéž.

47 Dopis M. Kašíka z 24. 8. 1937; SOKA Vsetín, Josef Válek – pozůstalost, inv. č. 143.

48 Dopis F. Táborského z 11. 8. 1937; SOKA Vsetín, Josef Válek – pozůstalost, inv. č. 144.

49 Dopis F. Táborského z 11. 8. 1937; SOKA Vsetín, Josef Válek – pozůstalost, inv. č. 144.

50 Vlastivědný sborník „Naše Valašsko“ bude opět vycházeti. *Lubina* 25, 1937, č. 33 z 13. 8., s. 6.

51 Dopis J. Války z 16. 10. 1937; SOKA Vsetín, Josef Válek – pozůstalost, inv. č. 144.

52 Tamtéž.

53 Dopis F. Táborského z 25. 10. 1937; SOKA Vsetín, Josef Válek – pozůstalost, inv. č. 144.

54 Dopis J. Války z 25. 10. 1937; LA PNP Praha, František Táborský – pozůstalost, inv. č. 5517.

55 Dopis J. Války z 27. 10. 1937; LA PNP Praha, František Táborský – pozůstalost, inv. č. 5518.

56 SLAVÍK, Bedřich. *Pisemnictví na moravském Valašsku*. Olomouc: Promberger, 1947, s. 248.

57 TÁBORSKÝ, František. Náš program. *Naše Valašsko* 1, 1929–1931, s. 1.

Kterak Kalda budoval

František Všetíčka

Ozef Kalda patří k těm mnohým spisovatelům, kteří se narodili v jednom koutě českých zemí a svou tvorbou upozornili na oblast zcela jinou. Ozef Kalda (občanským jménem Josef Kalda) se zrodil roku 1871 v Novém Městě na Moravě v rodině evangelického faráře. Rodinné poměry u Kaldů byly však neuspokojivé, a tak Josefova matka obdařená několika potomky poslala šestiletého chlapce k příbuzným do Zádveřic u Vizovic. Tam vyrůstal a šil se s valašským prostředím. První dva roky gymnázia absolvoval sice v Praze, ale zbývající ročníky opět na Valašsku ve Valašském Meziříčí. Roku 1891 Kalda maturoval a za dva roky nato nastoupil jako úředník na ředitelství u Buštěhradské dráhy v Praze, kde setrval až do konce svého života. Zemřel 1. ledna 1921 v necelých padesáti letech.

Ozef Kalda je sice autorem několika dramatických pokusů, ale podstatu jeho tvorby představují dva prozaické soubory – Ogaři (1905) a Jalovinky (1911). První sbírka zachycuje život a radosti valašských chlapců a je určena dětskému čtenáři. V Jalovinkách se sice rovněž objevují dětské motivy, ale adresátem je v nich čtenář nejen dospělý, ale také vyspělý, neboť próza je psána ve valašském dialektu. Do značné míry uplatnil Kalda valaštinu i v Ogarech, ale přihlížeje k dětskému čtenáři nářeční mluvou přece jenom zmiřňoval a tlumil. To je další rozdíl mezi oběma svazky. Umělecky významnější jsou Jalovinky, paradoxně se však stalo, že populárnějšími se stala sbírka Ogaři, a to také zásluhou Jaroslava Kříčky, který podle autorova libreta zkomponoval jejich námět ve stejnojmennou operu.

Ogaři Ozefa Kaldy jsou sice zajímavou prózou, ale jeho umělecké možnosti se projevují především v Jalovinkách. Pozoruhodné jsou zejména jeho náběhy k hlubší psychologické kresbě. Tak např. v povídce Ve třech protagonistů Jurka zažívá v letním vedru svůj stav: „Nemyslí už na nic, enom tak sám sebe nechť pozoroval, kerak sa mu pomaly zamhlívá v hlavě, jak dyby na něho gdosi jemné závoje kladl, anebo do vody hrůzil. A tam na dně, jak dyby jemnúčko na husle hráli a vodní princezny rozkošno při hudbě tancovaly. – Tak sa v něm cit na jednu myšlenku upnul, že přestal počítovat, zda doposavád' leží tělem na tvrdé zemi a schválně nechťel sebu pohnút, jak dlho tente divný klam potrvá.“ Jemné psychologické prokreslení je zajímavé tím, že spadá do doby, kdy se psychologická próza teprve formovala, kdy byla ve svých počátcích.



Ozef Kalda prožíval své mládí v Zádveřicích č. 143 v evangelické církevní škole (dnes sborový dům československé církve evangelické). (Foto autora článku)

Kalda byl především povídkář, hranici tohoto žánru nepřekračoval, a pokud se o to pokusil, pak ztroskotal. Zjevným příkladem je jeho více než stostránková novela Kerak si Bezruček budoval domov. O spisovatelových ambicích a o jeho neschopnosti odhadnout své tvůrčí síly svědčí jeho dopis K. V. Raisovi, který ve své kaldovské monografii Tajemství P. S. zveřejnil Jan Mikeska. Kalda tam autorovi Zapadlých vlastenců píše: „*Materiálu chovám dosti (látku k velikému románu ze železničních kruhů, o němž mám naději, že pronikne vítězně, pak bych měl chuť na veliký slovník synonym, valašský slovník atd.)*.“ Kalda se chce nejen rozmáchnout k velkému románu, ale navíc se míní věnovat odborné jazykovědné práci, aniž k tomu měl příslušné vzdělání a jakoukoli praxi.

Kaldovu neschopnost vybudovat rozměrnější prozaický text postřehl už F. V. Vykoukal v recenzi Jalovinek. Právě o novele Kerak si Bezruček budoval domov poznamenal: „*Žel, že spisovatel nevěnoval větší péči také stavbě povídky. Stavba ta je co nejvolnější. Širokým tokem spěje děj kupředu a zabírá do sebe kdejakou příhodu vesnickou, ano i kdejakou anekdotu, která autorovi napadla, a nějak se hodila do rámce jeho vypravování.*“ Tolik Vykoukal o novele, k celku souboru pak v závěru recenze dodává: „*Kalda vypravuje živě a náznorně, obratně kreslí drobné obrázky, ale větší sebekázně měl by být bedliv.*“

Kalda však tendenci k stavebnímu umu měl, což dokazuje právě závěr novely o Bezručkově. Autor finále prózy zvýraznil a povzněl scénickým momentem, v němž je hlavní hrdinka Rozina znepokojena blízkým se sňatkem; její nepokoj vyplývá z toho, že kdysi se zapřísáhla, že její kamarádka jí musí provést ohlášky, což se zapomnělostí staříčkého kněze nakonec stane. Jde v podstatě o dějovou drobnost, která však přispívá k ucelenosti jedné složky rozvláčné prózy.

Kaldovo stavební úsilí se projevovalo spíše v celku, v architektonice díla, což dokazují jeho Jalovinky. Jejich pátá próza od začátku a pátá od konce pojednávají o starém mlynáři a jeho pacholkovi (O Maňasovi a Trúbelkovi a O Trúbelkovi a Maňasovi). Doprospěš souboru pak Kalda vložil nejrozsáhlejší prózu vůbec – novelu Kerak si Bezruček budoval domov, která má 117 stran, což je třetina celé sbírky. Finální tendenci souboru pak naznačuje název a téma závěrečné povídky, již Kalda pojmenoval Na čísle posledním.

V úsilí o zviditelnění určitého moravského regionu nebyl Ozef Kalda zdaleka sám. Už od osmdesátých let 19. století psal příbuzné prózy Jan Herben (Moravské obrázky ad.). Na začátku 20. století současně s Kaldou v tom pokračoval Otakar Bystřina – jeho Hanácká legenda je z roku 1904, Kaldovi Ogaři z roku 1905. Bystřina, podobně jako Kalda, uplatnil v Hanácké legendě místní dialekt; po jisté době si však uvědomil její nářeční omezení a v druhém vydání tuto prózu výrazně posunul k spisovné češtině. Pochopil, že adresátem jeho prózy musí být český čtenář v plném rozsahu, nikoli pouze čtenář krajový, regionální, omezený pouze na nářečovou oblast. Bystřina tak učinil to, čeho se od počátku přidržel Herben. Kalda naopak k tomuto jazykovému posunu nedospěl a zůstal tak do značné míry regionálním autorem.

Ovšem regionálním spisovatelem s jistou výhradou, již je jeho autorství lyrickoepické skladby Z péra samoukova. Širší veřejnosti je známa z Janáčkova zhudebnění pod názvem Zápisník zmizelého. Jde o báseň, v níž valašský mládenec podlehně milostnému kouzlu cikánky. Skladba byla poprvé otištěna v Lidových novinách v květnu 1916, ovšem anonymně. Její básnické kvality podněcovaly badatele k tomu, aby zjistili autora básně. Zaslouhou Jiřího Demela je přisouzena Ozefu Kaldovi. Jeho argumentace je přesvědčivá a úsudek patrně konečný. (Škoda jen, že ten Kalda nepsal poezii.)

Použitá literatura

KALDA, Ozef. *Jalovinky*. Brno: A. Piša, s. a., s. 233–234.

MIKESKA, Jan. *Tajemství P. S. Vizovice*: Lípá 1998, s. 34.

VYKOUKAL, František Vladimír. Výpravná próza. *Osvěta* 42, 1912, s. 144.

DEMEL, Jiří. Ozef Kalda a Janáčkův Zápisník zmizelého. *Hlasy muzea a archivu ve Frenštátě pod Radhoštěm* 16, 1999, č. 1–2, s. 20–22.

Spisovatelka Marie Podešvová v dopisech

Marie Mikulcová

„Celý můj život i se všemi nesnázemi mi připadá jako krásná pohádka. Na všechno jsem hleděla s radostí. Měla jsem výborného manžela, každý jsme měl svoji pracovnu na Soláni a byl svému druhovi prvním kritikem.“ Tato slova mi v jednom z dopisů napsala spisovatelka Marie Podešvová (1901–1995), od jejíhož narození 24. června 1901 v Praze letos uplyne 115 let.

Když Marie Podešvová začala literárně tvořit, bylo jí již padesát osm let a na samotě na Soláni prožila již jedenadvacet let. Překládala z francouzštiny a ruštiny. Psala také pro děti, a proto jsem ji s dětmi navštívila jednou na Soláni, chodila za ní na besedu, ráda si s ní povídala, když v roce 1973 opustila Solán a začala žít v Rožnově pod Radhoštěm (na Solán se vracela jen v létě), čile jsme si dopisovaly. Na paní spisovatelce jsem obdivovala její otevřenost, pro ni charakteristické porozumění pro život beskydských horalů, láskyplný vztah k přírodě a lidem a ženskost – nikdy si neoblékla dlouhé kalhoty.

Již dvacet let chodím za Marií Podešvovou na Valašský Slavin a doma si občas pročítám její dopisy. Ve svých 91 letech si v jednom z dopisů posteskla, že jí slábně zrak, a zavzpomínala na své mládí: „Milá paní doktorko, [...] rychle dokončuji tento dlouhý dopis, protože se stmívá a při umělém světle moje krásné oči už nevidí vůbec. Nemohu tedy nic přepsat a opravovat



Spisovatelka Marie Podešvová při psaní

text po sobě je pro mne záhuba, nevidím už vůbec. Přijměte tedy prosím moji snahu o okamžité odepsání a zařídte či opravte vše podle svého. Předem vám upřímně děkuji, spěchám jen, abych vás příliš nezdržela. Moc vás pozdravuji a děkuji, vaše M. Podešvová [...] Ještě malá poznámka: [...] při mém hovoru o mém školení jsem zapomněla upozornit, že před 80 roky, kdy jsem začala se střední školou, byly dívky v tomto směru docela „mimo“, dívčí střední školy nebyly, v chlapeckých se jim říkalo zvláštním jménem – nevzpomenu si – a byly zvlášť klasifikovány. Venkovské dívky vesměs sloužily ve městech. Spořilov, kde začaly s obecnou školou moje dcery, měl 600 domů a téměř ve všech byly služebny, za pouhý žádaný plat 120 Kč a bylo to docela normální, ovšem chované jako člen rodiny. Musela jsem zůstat doma, moje matka byla smrtí synáčka takřka bez rozumu, bála se za první války o dceru, aby se nenakazila od vojáků z fronty, kteří zaplňovali nejen nemocnice, ale i školy. Musila jsem být stále s matkou, jako první a jediné dítě.“¹

O tom, jak s manželem hledala na Soláni místo pro svůj nový domov, napsala: „*Léta ubíhala. Byli jsme s malířem už dávno manželé a hledali na Soláni místo pro náš nový domov. Našli jsme je přímo nad jezerem, bylo nádherné. Po původní chalupě zbylo jen spáleniště. Stála tam jen šindellová stodola a chlév s prolomeným krovem a s přístavkem ovčírny, kde vyhořelý gazda se ženou a osmi dětmi už sedm let bydlel. Před ovčírnu ležel netečný chundelatý pes.*“

Počátkem třicátých let minulého století (1934) manželé František a Marie Podešvovi koupili na Soláni vyhořelou usedlost č. p. 7 a na jejím místě vybudovali společně s akademickým malířem Janem Kobzáněm dřevěnici.² V roce 1936 začali manželé Podešvovi o něco níž v místě, kterému se říkalo „Na rovenkách“, stavět patrový srub, do kterého v roce 1938 přesídlili z Prahy.

Jednou jsem paní spisovatelku dopisem požádala o její zamyšlení nad životem. Tenkrát mi odpověděla: „*Děkuji vám za dopis, ale jak odpovědět? Nejsem skutečně žádný filosof, nikdy jsem se tímto oborem nezabývala. Žila jsem jiný život, než jaký se nyní různě obrací a hledá z odpovědi nějaký výsledek. Mých nejlepších 40 let byl život na Soláni, plný obyčejné práce a hlavně snahy – stejně jako můj manžel – prožít život v práci, která mne těší, nikoli pouze v přemýšlení, co a jak nejlépe. Každý žijeme svůj život jinak, vidíte, co filosofů se o to zajímalo, ale nevím, zda jejich odpovědi byly někomu k užtku, každý si je vykládá opět jinak. Promiňte mi, prosím, že tentokrát vám neumím vyhovět, těším se, že jednou při osobním rozhovoru si to vysvětlíme, těším se na vaši návštěvu, až vám bude vhodná.*“

Se svým manželem Františkem Podešvou prožila Marie Podešvová třiapadesát let. Po celou tu dobu se mu snažila vytvořit téměř ideální rodinné zázemí. V dopisu ze 6. června 1993 mně o svém manželovi napsala: „*Drahá paní doktorko, velmi vás prosím, abyste mi laskavě poslala alespoň pět těch katalogů, nebo jak jim říkáte, alespoň pro moji nejbližší rodinu. I váš nadpis ke snímku ve Valašsku, líčícím Podešvovy obrazy jako skvostné, mne velmi dojal, a tak myslím, že jste Podešvu opravdu pochopila. Věřte, že i v rodinném životě byl jedinečný, nepamatuji se ani na jedinou sebemenší hádku v celém společném životě. Při horní škole v Karlovicích, s vyučováním ráno i odpoledne, po návratu děvčat v šest večer, býval u hořícího krbu jejich otec vynikajícím dalším učitelem a vedoucím jejich duševního života, nesmírně zajímavým.*“

Marii Podešvovou trápilo, když se o jejím manželovi hovořilo jako o malíři Valaška a nikoliv o valašském malíři: „*Tady se roznesla nějaká zpráva, že Podešva není valašský malíř, když se jediný z ostatních narodil v Sokolnicích. Rodiče byli chudí, bydleli v Brně, a když na matku přišly její chvíle, pěšky odešla porodit do Sokolnic ke své matce. Tak porodila všech pět dětí! Tak se i to vysvětlí.*“

Některá moje setkání s paní spisovatelkou byla velmi rychlá, především na vernisážích výstav obrazů jejího manžela. Tam byla vždy obklopena mnoha lidmi. Po jednom takovém rychlém setkání mně napsala: „*Vážená a milá paní doktorko, tolik jsem se těšila, že si s vámi pohovořím, ale jen jste se pak ztratila. Marně vás po prvním setkání moje oči hledaly. Jste tak útlá, že jste mezi návštěvníky docela zmizela. Ke všemu jsem maličko upila z té malé skleničky vína, a poněvadž jinak víno vůbec nepiji, dost mi to*



Manželé Podešvovi na plese novinářů v roce 1931

poškodilo další vnímání až domů, kde jsem rychle vypila několik sklenic vody, abych ten alkohol co nejdříve zředila. Teprve dnes pročítám vaše texty, které jste mi tak rychle předala a hned zmizela.

Musím vám říci, že ten trojdlíný popis manželovy tvorby už celé odpoledne pročítám, všechny vaše záznamy, znova a znova. Nahoře v ateliéru na Soláni mám uložených něco přes jedno sto katalogů z výstav, většinou provázených malým textem. Ale tentokrát ten váš je nejlepší a nejprohloubenější. Nevím, kdo by to dokázal lépe než vy. Tím více mne mrzí, že jsem vás pak už mezi návštěvníky nenalezla. Byla jsem také vázána přítomností paní, někdejší soláňské sousedky, která je vážně nemocná a přece přijela.“

Výše uvedené řádky byly pro mne tou největší pochvalou, které se mi od paní spisovatelky dostalo. Marii Podešvovou jsem vnímala jako silnou osobnost, nezlomnou. Ale v roce 1993 mi již v dopisech psala o nemoci a o čase, který se změnil. Bylo to smutné... 16. dubna toho roku mi v dlouhém dopisu mimo jiné svěčila: „*Díky za poslední dopis, byla jste v nedobré zdravotním stavu, jako já, celé jaro jsem proležela s „ukázkovými“ chřipkami. Hlavně, že už jste v pořádku. Přeji hlavně zdraví, Velikonoce mi už utekly!*“

22. ledna 2016 mi Dagmar Šrámková (mladší dcera manželů Podešvových) o svých rodičích řekla: „*Rodiče byli umělecky velmi zaměstnaní lidé, ale pro nás si vždy našli dost času.*“

O své rodině mně paní Marie Podešvová jednou napsala: „*Většinu rodiny mám v cizině. Starší dceru v USA, vnučku v Paříži, příbuzné v Londýně, Itálii (Firencii), Dánsku, Německu, žijí tam trvale i s rodinami. Moje*



Manželé Podešvovi
s dcerami a jejich rodinami
v roce 1952

korespondence je nekonečná. Mám tři pravnoučata, šestnáctiletý Francouz je výtečný houslista, ostatní všichni pracují v kultuře (malířství, grafika, knihovnictví). S manželem jsme mnoho cestovali, nejvíce do Itálie a vůbec jižních států, hlavně do galerií, ale i Střední Asie a bývalého Ruska. To píší jen pro lepší porozumění, všechno zanechává vliv.“

Dům manželů Podešvových na Soláni byl otevřený všem, kdo přišli, a paní spisovatelka navíc ještě chodívala na četné besedy do kulturních zařízení a škol, ale v jednom z dopisů si mně posteskla: „Nikdo v ČSSR nepřijal tolik hostů a neměl tolik besed, hlavně ve školách, jako já. Proto mám dosud všude známé. Do Karlovic jsem ze Soláně jezdila či chodila týdně nakupovat, ale nenavštívil mne nikdo ze školních dětí či vůbec k nějaké besedě. Opravdu nevím proč, sama jsem se nikam nenabízela, bylo toho nad hlavu. Promiňte: hned na počátku života na Soláni přišla jedna paní učitelka a donesla mi dárek: malou pokrývečku, i s třídou z Karlovic. To je všechno.“

Když se Marie Podešvová přestěhovala do Rožnova pod Radhoštěm, do ulice 5. května 1521, navštěvovala jsem ji tam a vždy naslouchala jejímu vyprávění. Z těchto setkání jsem pak čerpala materiál pro své texty, které vycházely různě v regionálním tisku. Na jeden takový můj text zareagovala paní spisovatelka následovně: „Milá paní doktorko, velmi jste mne překvapila vyprávěním ve Spektru. Nekupuji ho trvale, ale tentokrát mne asi přitáhla hned ta první strana, aniž jsem tušila, že mne dokonce přímo osloví. [...] Není to nijakou mojí zásluhou, že ještě mohu obdivovat právě v krásném červnu naše okolí a obdivovat ty nejkrásnější květy, které přicházejí také blahopřát už ze záhonků. A váš překrásný červený karafiát, ač je „u nás“ dnes právě týden, dosud stojí ve váze a je dosud červený. Je to také znamení? I za to vám upřímně děkuji. Těším se, že vám budu moci co nejdříve stisknout ruku a pohovořit si s vámi, jak jsem se o tom zmínila upřímně už v nedávném svém dopise. /nebo dopisu?/ Je vidět, jak rychle člověk zapomíná i to, v čem žil po tolik let.

Ještě jednou vám děkuji za pozornost a opravdu se těším na telefon, který mi oznámí váš příchod!“

Nejsmutnější dopis mi Marie Podešvová napsala 8. července 1993, v němž mimo jiné uvedla: „Poslala jste mi takový balík tisku, dovoluji si přiložit aspoň pár známek na to porto. K narozeninám jsem dostala 69 blahopřání poštou. [...] Bohudík za ty dávné přátele, o Vánocích to bylo ještě dvojnásobné. Zato při shledání s dávnými přáteli – při výstavě na Vsetíně – jsem ten dav už vůbec nepoznala, z chlapců „za našich mladých let“ se stali šedovlasí dědečkové, skoro každý se pro všechny případy ještě představil! Čas letí jako vítr a mezi přátele staví jen hráze. Už se rozcházíme do jiných krajů a zbývá jen pohlednice, protože dopis s obálkou je drahý. Inu – co naděláme?“

Žádný z dalších dopisů, které jsem od Marie Podešvové ještě obdržela, již tak smutný nebyl. 18. října 1994 paní spisovatelka sama odešla do „jiné krajiny“.

Spisovatelka Marie Podešvová v čase

Narodila se 24. června 1901 v Praze. V letech 1913–1915 navštěvovala Reálné gymnázium v Brně. Na Institutu Maintenom v Paříži studovala v roce 1921. O pět let později se provdala za akademického malíře Františka Podešvu (1893–1979). První dceru Evu (v dospělosti uměleckou fotografku, provdanou Fukovou) porodila 5. května 1927. Druhou dceru Dagmar přivedla na svět 6. března 1929. V roce 1938 přesídlila s rodinou na samotu na Soláni ve Velkých Karlovicích. Knižně debutovala románem *Poslední rok* (1959). Od roku 1973 žila střídavě v Rožnově pod Radhoštěm a na Soláni. V roce 1984 vydala poslední z patnácti knih *Zlatá brána*. Zemřela v nemocnici ve Valašském Meziříčí 18. října 1994. Její zpopelněné ostatky byly 20. května 1995 uloženy na Valašský Slávin ve Valašském muzeu v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm.

(Fotografie z majetku Dagmar Šrámkové)

1 Marie Podešvová měla bratra Karla, který zemřel ve věku osmi let.

2 Později v ní žil sám Jan Kobzán a 10. října 1959 ho v ní zastihla jeho předčasná smrt.

Kolekce kraslic Muzea regionu Valašsko

Milada Fohlerová

Malovaná vajíčka (vajca), jak byly na Valašsku nazývány kraslice, stála vždy ve středu akvizičního zájmu muzejníků jako zvyklostné předměty i jako svébytné doklady lidového umění. Nejinak tomu bylo v Muzeu regionu Valašsko, které uchovává kraslice v etnografických podsbírkách muzea ve Vsetíně i Valašském Meziříčí.

Kolekce kraslic zdejšího muzea čítá celkově přes 550 zdobených vajíček, plných i vyfouklých, převážně slepičích, ale i husích a kachních.¹ Časově dokumentuje dobu od 1. poloviny 20. století po současnost. Teritoriálně převažují malovaná vajíčka z Valaška (zvláště z jižního Vsetínska a Rožnovska), nemalé zastoupení tu však mají i regiony jižní Moravy a další místa v České republice. Z hlediska typologie výzdobných technik se tu nalézají vejce zdobená jak tradičně (vykrývaná včelím voskem – batikovaná, vyškrabovaná, zdobená reliéfně voskem, olepovaná slámou či dužinou z jezerní sítiny), tak novějšími způsoby (dekorovaná drátováním, výšivkou, háčkováním, děrováním apod.)

Geneze kolekce kraslic vsetínského muzea

Základy vsetínské kolekce kraslic, která aktuálně obsahuje přes 500 kusů sbírkových předmětů, byly položeny už někdy v počátcích vsetínského muzea v letech 1924–1952. Vyplývá to ze zápisu u jednoho ze tří souborů vajíček pocházejících z té doby: „*dlouhodobý sběr u jednotlivců v době spolkového muzea bez záznamu o původu a způsobu získání.*“ Do roku 1952 byl totiž chod muzea založen na práci dobrovolníků – členů Muzejního spolku, čemuž odpovídala i akviziční činnost – sbírkové předměty postrádaly základní provenienční údaje, což snižovalo jejich výpovědní hodnotu.

Těchto téměř 150 kusů slepičích vajec je většinou zdobeno technikou batikování a soudě podle vzorů či některých nápisů (např. „*Pozdrav z Lužné*“, „*Srdečný pozdrav s Polanky*“) pochází většinou z Valaška, několik kusů pak ze Slovácka. Méně jsou zde zastoupena vejce vyškrabovaná, objevuje se tu i několik kraslic s pozitivní malbou.

K dalšímu doplňování kolekce kraslic docházelo postupně v letech 1957–1991. Za tuto dobu se jejich počet navýšil o dalších 140 kusů. Ve sbírkotvorné činnosti se už projevila pro-



■ Výstava Krása kraslic ve vsetínském zámku (Foto M. Ošťádal)

fesionalizace – u darovaných či koupených vajíček byly uvedeny lokality původu, autoři a další důležité informace.

Významnou roli ve správě tohoto fondu od počátku 60. let 20. století sehrála osobnost kurátorky, etnografky Evy Urbachové. Ta odborně určila všechny dosavadní přírůstky a zasadila se o cílené sběry dokumentující soudobou tvorbu valašských malířek ze Seninky, Valašské Polanky, Lužné, Lidečka, Lačnova, Francovy Lhoty a Valašské Senice, kde se tradičně zhotovovala vejce batikovaná, a Vysokého Pole, Zašové a především Rožnova p. R. – Tylovic, pro něž je typické vyškrabování vzoru. Kromě samotného sběru kraslic iniciovala i pořízení obrazové dokumentace z terénních výzkumů, díky čemuž se nám dochovaly fotografické i filmové záznamy tradičních postupů při zdobení velikonočních vajíček na Valašsku.

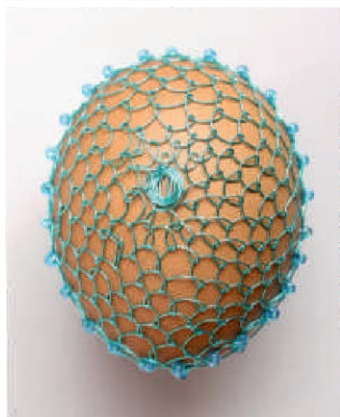
Milníkem v tvorbě kolekce kraslic byl rok 1997, kdy se na vsetínském zámku uskutečnila výstava a soutěž „Dejte vajíčko malovaný“, již se zúčastnilo na 60 krasličárek a krasličářů z různých koutů země. Díky této výstavě se dosavadní kolekce značně rozrostla, a to o bezmála 200 kusů kraslic.

V důsledku neprofesionálního přístupu tehdejšího kurátora etnografických sbírek PhDr. L. Piperka však tento soubor zůstával dlouhé roky téměř bezcenný. Kraslice byly zapsány do sbírek vsetínského muzea teprve následující rok po výstavě, přičemž žádná z nich nebyla označena příslušným přírůstkovým číslem. Nevědělo se tedy, odkud které vejce pochází a kdo je jeho autor, navíc zápisy v přírůstkových knihách byly často mylné (neodpovídal počet kusů, techniky, výrobci atd.).

Ve snaze zhodnotit tento soubor kraslic tak bylo v letech 2015–2016 přikročeno k jejich identifikaci, a to na základě srovnání s fotodokumentací z výstavy, s dochovanou písemnou dokumentací k soutěži a dalšími materiály.

Teprve určením jednotlivých kusů, jejich odborným zpracováním a roztríděním tak tato akvizice získala na významu. Dosavadní kolekce kraslic díky ní dostala nadregionální ráz – mapuje totiž kraslicovou tvorbu na území téměř celé republiky (od Litvínova přes Klatovy, Prahu, České Budějovice či Vrchlabí v Čechách, přes hojně zastoupené regiony jižní Moravy, Hanou, Valašsko až po Fulnek a Studénku na rozhraní Moravy a Slezska). Zároveň se obohatila o typologicky nové výzdobné techniky obvyklé pro další regiony. Vedle dosud zastoupených vajíček batikovaných s lineárním typem dekoru, charakteristickým pro východní části území České republiky – Valašsko a Slovácko, se objevila vejce zdobená slzovitým typem, který je rozšířen hlavně v jižních a západních Čechách, na střední a západní Moravě a ve Slezsku. Své zastoupení tu mají též tzv. „zelové“ kraslice z Uherskoostrožska, které vznikají kombinací batikování a následného leptání ve vodě z kyselého zeli, nebo vajíčka zdobená plasticky (reliéfně) voskem. Nechybí ani vejce dekorovaná aplikacemi – slaměné kraslice z Hané či vejce olepovaná dužinou z jezerní sítiny.

Kolekce kraslic se rozrůstá i v současnosti. Ve snaze dokumentovat i novodobé trendy a postupy ve výzdobě velikonočních vajíček tak od roku 2013 do sbírek přibyla vejce dekorovaná drátkem, někdy ještě v kombinaci s korálky, výšivkou, háčkováním, či v poslední době značně oblíbené děrované kraslice (nazývané též madeirové podle



■ Batikovaná kraslice z Uhersko-ostrožska z 1. poloviny 20. století – z nejstarších sběrů muzea (Foto M. Ošťádal)

■ „Zelová“ kraslice od M. Stanislavové z Vnorov z roku 1997 (Foto M. Ošťádal)

■ Vajíčko zdobené oplétáním drátkem od Elišky Hořanské ze Vsetína z roku 2013 (Foto M. Ošťádal)

podobnosti se stejnojmennou výšivkou spočívající ve vystřihování vzoru a jeho obšívání).

Kolekce kraslic muzea ve Valašském Meziříčí

Soubor kraslic ve valašskomeziříčském muzeu je daleko menší než v muzeu ve Vsetíně, tvoří ho jen necelých 50 kusů. Zdejší kolekce je však významná hned z několika hledisek – jsou zde uchovány nejstarší datovaná vajíčka ve sbírkách (s LP 1935 a 1939). Zároveň je u nich díky nápisům určena lokalita původu (např. Lešná u Valašského Meziříčí – „Ty jsi z Lešné zahradník, ale velký falešník.“). Teritoriálně tak posunuje dokumentovaný prostor o severozápad Valaška – kromě Rožnovska též o Valašské Meziříčí, Lešnou u Valašského Meziříčí a s Valaškem hraničící Hustopeče nad Bečvou.

Velká část kolekce kraslic MRV byla veřejnosti prezentována na výstavě Krása kraslic, která se v prostorách vsetínského muzea konala ve dnech 1. 3. – 3. 4. 2016.

K vidění bylo celkem 257 zdobených vajíček, jež byla rozdělena podle výzdobných technik na vejce batikovaná a vyškrabovaná, a to jednak z Valaška, jednak z jiných oblastí, a na kraslice zdobené aplikací a různými novými způsoby. Na samostatných plochách byla prezentována velikonoční vejce kachní a husí, nechyběla ani pro Valaško charakteristická vajíčka snápisů.

Výstava byla doplněna o filmové záznamy z muzejního archivu zachycující tradiční zdobení malovaných vajíček na Valašku, a o PC kiosek, v němž si mohli návštěvníci přečíst něco z „kraslicové poezie“ dochované na skořápkách valašských malovaných vajíček.

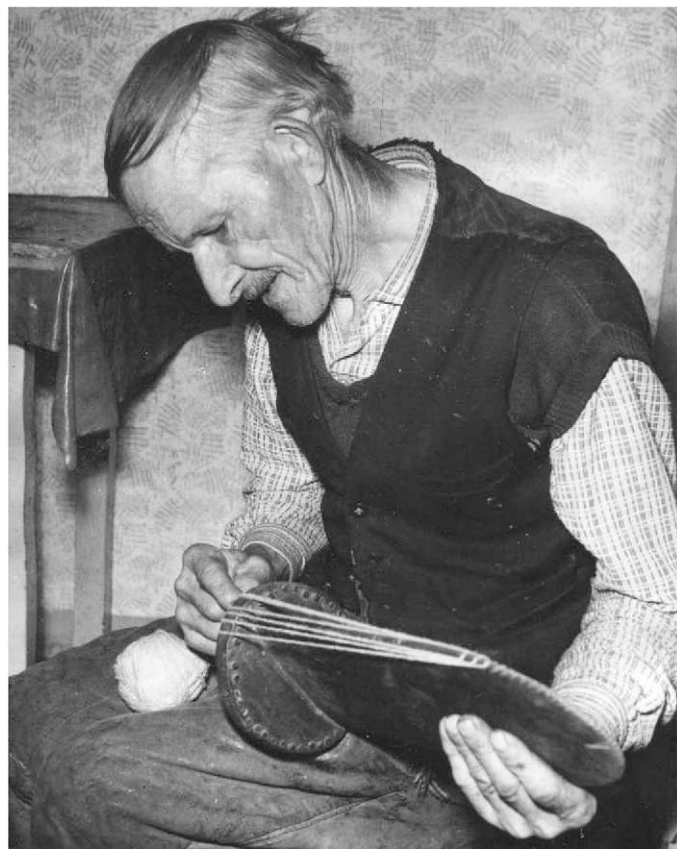
1 Přestože kolekce kraslic MRV nepatří z kvantitativního hlediska k nejobsáhlejším, bývá jako významný soubor často citována v odborné literatuře věnující se kraslicím. Např. VÁCLAVÍK, A. *Výroční obyčej a lidové umění*. Praha: 1959; OREL, J. *O kraslicích*. Uherské Hradiště: 1973; VEČERKOVÁ, E. *Malované vejce: o kraslicích v českých zemích*. Brno: 2013.

Z dovedností předků – Vázání na formě

Prastará technika vázání na formě byla v Evropě známa jen v karpatské oblasti – v Polsku, na Slovensku a na východní Moravě. Na Valašku se tímto způsobem z ovčí vlny vyráběly teplé rukavice, mužské čepice a papuče zvané „kocúry“. Rozšířena byla hlavně na Vsacku a Rožnovsku, největším producentem však byla obec Střítež, kde se v polovině 19. století za rok vyrobilo až 3000 párů rukavic, které putovaly i na zahraniční trhy. V současnosti ovládá tuto techniku jen několik jedinců v regionu.

Postup výroby rukavic vázaných na formě je dokumentován ve fotografiích uložených ve fotoarchivu MRV: Výrobce Karel Křenek z Horní Bečvy roku 1967.

Milada Fohlerová



1. Nejprve se na dřevěnou formu, která měla tvar příslušné části těla (dlaně, palce, hlavy), navázala od kolíků naspodu desky přes zářezy na horním okraji osnova ze silnější niti.



2. Rukavice se začala vázat nejdříve na větší formě od špičky prstů tak, že se osnovní niti obtáčely kousky vlněných nití původně přírodních barev – bílé a hnědé, jejichž kombinací vznikl geometrický vzor.



3. Palec se vázal na samostatné formě, která se po uvázání určité délky připojila k formě hlavní.



4. Po dovázání celé délky rukavice se osnova odřezala a osnovní niti zavázaly.



5. Protože se výrobky vázaly rubovou stranou ven, teprve po jejich obrácení vynikl vzor, zároveň se volné niti na rubové straně dostaly dovnitř a rukavici zateplily. Pro své vynikající vlastnosti – hřejivost, pevnost, trvanlivost a odolnost proti provlhnutí, byly oblíbeny především dřevorubci při práci v lese.

Nářeční ukázky ze Lhoty u Vsetína

Jak sa na Valašsku dělaly různé pagáčky

V roce 2012 vyprávěla **Anežka Halousková** (A, 1945, † 2013), ptal se **Josef Goláň** (B, 1944) a **Hana Goláňová** (C, 1973).

Jak sa na Valašsku dělaly různé pagáčky^{1,2}

B: Určite také to budeš vjedet. Co to bilo křesné pagáčky? Slišelas to negdi?

A: Slišela. Dělávalo sa to, ale...

B: Já tí jenom řeknu, co si spomínám, že to tí bilo takové jakési testo, které ve vnitřku... Bilo to, mjelo to kůrku pečenú pěkne, diš to opékali, a ve vnitřku to bilo takové jag gdiš trochu sírové. Tata náš to mňěl hrozně rát, dicki. To bilo z brambor asi, ze zemáků.

A: Z bramborového testa.

C: Z bramborového kinutého?

A: Ale ... Misim, že z vařenih brambor sa to dělalo.

B: Asi, asi.

C: Hmm.

B: A, Aneško, báleše? Znáš báleše? A báleši sa dělajú jak?

A: Ti sa dělaju take z bramboroveho testa, trochu...

B: A take z vařene, vařené zemáki?

A: Z vařených, a ale s kvasnicama uš.

B: Ahá, tak to je ten rozdíl, to je ono.

C: S kvasnicama, hmm.

A: Uš tam muselo být kvasnice.

B: Tam nebili kvasnice a tadi bili...

A: Já fčil ešče třeba dělávám podlesník.

C: No, to ešče dělá teť tatka z mamkou.

B: To mi děláme fúrt, to mi jedeme dicki...

A: Jó? Na zeleném listí?

B: Té, čekáme, až bude zelní lizd dicki uš, a...

A: A já jich právě dělám f té peci, nó.

B: Ešče ňe řekni, moja matka ti podlesníki dicki namazala to máslem a třeba cukrovala. Já sem mňěl rát cukrované dicki.

A: Nó, šag zme to cukrem, to sa namastilo.

B: Nó! Přesně.

A: Mi zme to... Jak sa to vytáhlo s pece, to sa moselo nechad' zapařit. Já tepru s toho olúpu ten list pořádně, protože hned...to sa trhało.

C: Hmm.

A: To bylo suché. A pak sa to prostě natrhało do miski, přemastilo máslem, pocukrovalo. Ale já sem mňela s* ráda chladné a z, ze kysanú smetanú a pocukrovat.

B: Pocukrovalo ... Nó. Mi sme to tag dělali, tod' zme to vloňi dělali z mojů.

A: Šag já to, na chaťe dicki, diž jih upeču, já jich tadi dělám ze třicet.

C: A děláte tadi, že?



■ Z brambor se dělaly pagáčky i podlesníky. (Vybírání brambor, Fotoarchiv MRV)

A: Nó, f té pece a s té pece sú zaz uplne jinačí než s trúbi.

B: Nó, tak... Zaz jiné než takto f, f trúbje, diš sa to peče.

C: Sú lepší, no.

B: A ešče tí řeknu, minulý rok to nešlo mamce ňejak, Aňičce, odlepiť, ten zelní list, a já sem si říkal, co sa s tím budu srat, šag zelé je dobré, tak sem tí to zedl aj s tím listem.

A: (smích).

C: (smích).

B: Perfektní, mne to tak chutnalo. Říkal sem si, aj ten list tam bil pěkne cítit, víš, že to bilo, prima.

C: Jasně, jasné.

A: Ale to je třeba nechad' zapařit.

C: Hmm, hmm.

B: Ale podlesníki sem zbožňoval dicki.

Hana Goláňová

1 Uvedené nářeční ukázky byly získány na základě výzkumu pro Ústav Českého národního korpusu FF UK, kde v současné době vzniká nářeční korpus Dialekt (obsahuje přepisy nahrávek ze všech nářečních oblastí České republiky), který bude na stránkách Českého národního korpusu bezplatně přístupný veřejnosti: <http://ucnk.ff.cuni.cz/>. Do projektu je možné se zapojit a podílet se na získávání vhodných nářečních nahrávek.

2 Přepisy nářečních nahrávek odpovídají tomu, jak byla mluva mluvčích zachycena (včetně opakování mluvních úseků, což je charakteristický rys mluveného jazyka), a jsou v podstatě přepsány podle zásad stanovených v *Pravidlech pro vědecký přepis dialektologických zápisů českých a slovenských* (1951). Přepsaný zvukový materiál odráží skutečný stav nářečí v této lokalitě. Z nářečních hláskových jevů, které jsou typické pro valašskou nářeční podskupinu, se u mluvčí A vyskytuje tvrdé y jen ve zbytcích (u tazatele B ojedinělý výskyt), užívání tvrdého /j/ je značně rozkolísané (u tazatele B ojedinělý výskyt), což je možno říct také o měkkém /l/. Zato asimilace znělosti ve prospěch znělé souhlásky je dosud poměrně dobře se udržujícím jevem, což můžeme vidět i v uvedeném přepisu, např. *zme*, *z mojů* (tazatel B), *z mamkú* (tazatel C) ad. Dosud vyskytujícím se nářečním jevem je dloužení samohlásky v přičestí minulém, např. *mňěl*, *zbožňoval* (tazatel B), nebo infinitiv na -ť (ten kolísá), např. *nechad' zapařit* (mluvčí A), *odlepiť* (tazatel B).

Vševalašský bál v Bystřici pod Hostýnem



V roce 2007 Petr a Jiří Stanovští poprvé sezvali příznivce valašského folkloru na jeden parket do Bystřice pod Hostýnem. Nastartovali tak úspěšnou tradici setkávání Valachů na Vševalašských bálech. Původně prý snad kvůli obnově valašského genofondu. Ať byly jejich pohnutky jakékoliv, po devíti úspěšných ročnících se bál vrátil na místo svého vzniku, do Bystřice, a tak si Valaši z Klobučanu, Vsacanů, Jasének, Rusavjanů, Radhoště a Bartošova souboru, členové Valašského sboru portášského, stejně jako další zástupci četných moravských a slezských souborů, našli cestu do Bystřice na desátý Vševalašský bál 6. února 2016.

Slavnostní polonézou zahájili společně všichni krojovaní bál krátce po osmé hodině večerní, hala se ale začala plnit už krátce po půl sedmé a brzy bylo vyprodáno. A v okamžiku, kdy si po polonéze předali pořadatelské žezlo mezi městy starostové Robert Stržínek z Valašského Meziříčí a Zdeněk Pánek z Bystřice pod Hostýnem, rozjela se zábava naplno. Tanečníci pozvaných valašských souborů předvedli divákům různé charakteristické varianty specifických valašských tanců, jako jsou Valaská, Zvrtný, Luženská točená či Stará uherská, a potom už parket ovládli „civilní“ tanečníci.

Ožil ale i parket v prvním patře, na své si přišel opravdu každý. A kdo chtěl obrázek na památku, dal se zvětšit ve valašském Paščekozachycovači – stylovém fotokoutku. Na tři desítky tanečníků se pak před zaplněnou halou utkaly v odzemu a slečny své hrdiny odměnily (nejen) nadšeným potleskem.

Čas utíkal jako o život. No, potom už netrvalo dlouho a byla půlnoc. Tentokrát ji ohlásila sportovní časomíra nad hlavami tanečníků a jako obvykle se strhl zuřivý boj. K vidění byly vskutku akrobatické výkony a holubičku vybojovali jen ti nejlepší. Odměna byla sladká. Za holubičku hubička. Cérky jimi nešetřily.



Tanečníci a tanečnice souboru Radhošť zahájili ples tancem Starodávny.
(Foto Alžběta Vejrostová)

Při polonéze ve velkorysém prostoru sportovní haly Sušil se návštěvníkům předvedli všichni přítomní krojovaní. (Foto Alžběta Vejrostová)

Slavnostní předtančení souboru Jasénka (Foto Alžběta Vejrostová)

Pak se znovu soutěžilo. Tentokrát o krásné ceny ze Švrčkova pokladu, a když byly všechny rozebrány, hala si poplakala. Smíchy. Všichni přítomní společně pochovali basu, fašank je přece fašank, nic naplat. Naštěstí měla basa Barunka na bystřickém bále dostatek důstojných zástupců, a tak se ještě do třetí hodiny ranní tancovalo na horním i dolním sále a lidové písničky se kulturním domem nesly ještě dlouho potom.

Alžběta Vejrostová

Tanečníkům ke cti a slávě

„Tanec je písní těla,“ prohlásila americká tanečnice a choreografka Marta Graham a já si dovoluji s ní plně souhlasit. Tanec vychází a řídí se stejnými principy jako hudba. Má svou dynamiku, stavbu a samozřejmě rytmus, nebo chcete-li puls. O estetickém přínosu správně se pohybujícího těla ani nemluví.

V rámci naší rubriky se budeme držet tance, který vychází z lidového prostředí a inspirací je mu právě lidová píseň. Opravdu se skláním přede všemi, kteří tanec ovládají, prezentují a dokonce své dovednosti předávají dále. Pokud se zamyslím nad scénickým provedením tanečních pásem folklorních souborů, tak jsem vždy, zpoza cimbalu, obdivoval schopnost tanečníků pochopit a naučit se nejen základní kroky, ale především se orientovat na podiu. Je s podivem, jaké rozmanité choreografie a taneční pásma vedoucí souborů a tanečníci vymýšlejí, a já s velkým respektem obdivuji tanečníky, kteří jsou schopni se často složitý sled kroků, formací a seskupení nejen naučit, ale hlavně zapamatovat.

Folklor Valašska může čerpat z bohatých zdrojů místních nebo regionálních tanečních projevů. Tanců párových, dívčích, sólových, točivých, dvoudobých i třídobých, novodobějších i těch archaičtějších jsou plné písňové sbírky, vyšla celá řada publikací a badatelům jsou k dispozici fondy muzeí či dalších institucí zabývajících se lidovým tancem a jeho prezentací. Úmyslně jsem ve výčtu nezmiňoval jeden druh tance, který je mi velice blízký. Svou rozmanitostí, variabilitou a prostou krásou. Jsou to tance figurální. O těchto bylo v muzejním zpěvníčku již psáno, ale dovoluji mi připsat další písní z této kategorie. Dnes si můžeme zazpívat, a znáti věci také zatančit tanec s přízviskem „bystřický“. Obecně též bystrčák a dále střítěžský, jičínský nebo též uherský a turecký čardáš. Jedná se o domácí písňovou a taneční variantu uherského verbuňku a čardáše „Na tú svatú Katerinu“, spřízněnou s vojenskými pochodovými písněmi české a moravské provenience. Tento tanec byl znám i mimo území Valašska. Například H. Podešvová jej zapsala jako tzv. slezský čardáš na Těšínsku. Tolik popisující text z knihy Zahraj ně, hudečku.²

V písňových sbírkách můžeme najít více textových i melodických variant tohoto tance, ale my dnes dokládáme notový zápis pořízený Milošem Kulišťákem, otisknutý ve třetím dílu sbírky Jana Nepomuka Poláška a Arnošta Kubeši „Valaské pís-

23. Až do Jičina. Bystřický.¹⁾

Allegro moderato ♩ = 126.

Sb. M. Kulišťák.

ničky”.³ Ostatně právě tuto variantu využívá celá řada folklorních souborů. Připomínám, že 3. dubna uplynulo již 60 let od úmrtí „pěsničkového profesora“ Jana Nepomuka Poláška.

Co se týče textové stránky písně, tak si nebudeme nalhávat, že se jedná o nějaký básnický a myšlenkově hluboký skvost. Nesouvislá dějová linka písně nám dokonce evokuje slušně vydařenou dadaistickou báseň. Ovšem slova jsou zde pomocníky u tance tolik důležité rytmičky a méně někdy znamená více. Pro zajímavost přikládáme ještě jednu textovou variantu písně.

Tolik dnešní zamyšlení nad muzejním zpěvníčkem. Ale dovoluji mi ještě jedno přání nebo spíše prosbu. Vedoucí souborů, dramaturgové pořadů, učitelé mateřských a základních škol, páni muzikanti, tanečníci a všichni, kteří můžete pomoci písňově-taneční osvětě! Mějte, prosím, na paměti, že ačkoliv valašský taneční projev někdy není tak efektní jako třeba mnohé tance slovenské, je třeba je prezentovat a tancovat správně. S pokorou se snažit v každém tanci vyzdvihnout jeho kouzlo, poetiku i jedinečnost. Tanec potřebuje zůstat živým uměním vycházejícím z emocí a prožitku. Tančeme podle své oblíbenosti i temperamentu tance z různých regionů. Učme se je, pracujme na sobě, ale nezapomínejme na tance valašské. Naopak z nich vycházejme.

A ještě jedna noticka na závěr. Tanec je sice písní těla, ale není lidového tance bez písně. Proto zpívejme, tančeme a nestydme se přirozeně a spontánně projevovat. Scénické provedení tance je sice pěkné, ovšem pro diváka pasivní divadlo. Je třeba pěstovat a rozvíjet aktivní individuální taneční a písňový projev. Proto tanečníci, nestyďte se a poručajte si před muzigul!

Jiná varianta:

/: Edem ty si mňa, můj ty koničku, edem ty mňa pěkně nes, :/

/: dám ti dělat podkověňky, dám ti dělat podkověňky ešče dnes, ešče dnes, ešče dnes, dnes. :/

Jaroslav Kneisl

¹ Tanec na Rožnovsku a Meziříčsku. Pár drží se jako při polce. Čtyři přísunné kroky vpřed, na „vede úzka“ cvalové skoky vpřed po kruhu, totéž se opakuje, pár se pustí, pleskne a vytáčí se vzorným krokem pravou paží (drží se pevně); na „má panenka roztomilá“ levou, na „mysliveček...“, pravou nohou pata, špice bočně (ve vzduchu), pata, přísun, levou pata, špice, podup.

² KAŠPAR, Zdeněk. *Zahraj ně, hudečku. Valašské tance z rukopisných sběrů Zdeňka Kašpara*. K vydání připravila Klára Kašparová, Vsetín: Občanské sdružení Jasénka, 2006, s. 84.

³ POLÁŠEK, Jan Nepomuk – KUBEŠA, Arnošt. *Valaské písničky III. díl*. Milotice nad Bečvou: Knihovna Milotického Hospodáře, 1941, s. 27.

Nic než folklor – medailonek Milána Švrčiny

Ivanka Radilová

Dokumentární film režiséra Zdeňka Zvonka „Nic než národopis“ získal v loňském roce na 18. ročníku Musaionfilmu v Uherském Brodě čestné uznání poroty za režii a na festivalu Etnofilm Čadca na Slovensku byl oceněn jako nejlepší český film. Cenu za „přesvědčivé zobrazení výrazné osobnosti a její přínos k uchování folklorní tradice“ předala režisérovi česká velvyslankyně na Slovensku paní Livia Klausová. Film, zaměřující se na činnost Milána Švrčiny (27. 8. 1927 Brno – 4. 9. 1981 Zlín), pedagoga a organizátora, hudebníka, sběratele, autora a upravovatele písní a tanců, oživil určité vzpomínky všech, kdo ho znali. Také nás, jeho žáků, které učil ve Slavičíně, a rovněž všech členů slavičinského souboru Slavíček. Zazpomínejte si na něho společně se mnou.

Milán Švrčina se narodil 27. srpna 1927 v Brně v rodině lidového muzikanta Floriána Švrčiny, který byl nejprve učitelem ve Valašské Senici, pak řídícím učitelem ve Valašských Příkazech. Dětství a většinu svého života prožil Milán Švrčina na jižním Valašsku a Slavičínku. Synovy zájmy, zvláště lásku k valašské písni a k hudbě, ovlivnil především jeho otec, primáš Cimbálové muziky Floriána Švrčiny, s ním vystupoval po valašských vesnicích a městečkách, ale také jeho maminka, výborná zpěvačka. Otec naučil syna hrát na housle a zapojil ho brzy, stejně jako dceru Jasnu a manželku, do muziky. Přiměl ho zřejmě, aby se ve čtrnácti letech naučil hrát na cimbál. Byl patrně přesvědčen o synově muzikálním nadání. A jeho syn talent opravdu měl. Dokázal to v roce 1949 svým vítězstvím v soutěži cimbálových muzik ve Vsetíně a dokazoval to také později při všech vystoupeních, která se svými soubory připravil.

Milán Švrčina vychodil základní školu ve Valašských Kloboukách. Stejně jako jeho otec, také on se rozhodl pro dráhu učitelkou. Po ukončení učitelského ústavu ve Valašském Meziříčí (1945–1947) nastoupil ve školním roce 1947/8 na základní školu ve Valašských Kloboukách, kde založil Švrčinovu cimbálovou muziku. V roce 1949 narukoval do Tábora, ale po dvou měsících se na základě konkurzu stal členem, prvním cimbalistou, Armádního uměleckého souboru Víta Nejedlého. Dal zde dohromady osmičlennou cimbálovou muziku. Nabídku zůstat i po skončení vojenské služby v souboru však odmítl.

„Ostanu na Valašsku! Radši budu učit na Valašsku na kotároch,“ prohlásil. Několikahodinové cvičení v souboru by ho podle jeho slov umožnilo. Chtěl vyučovat. Jako učitel působil na několika základních školách. V letech 1951–1953 ve Štítně nad Vláři, v letech 1953–1966 ve Slavičíně a pak do roku 1974 ve Valašských Kloboukách. Jeho posledním učitelským působištěm byla v letech 1974–1981 Francova Lhota, kam dojížděl z Valašských Klobouk na kole. Jiné dopravní prostředky většinou odmítal jako „výmysl ďábla“. Téměř všude chodil pěšky nebo jezdil na kole. Na zkoušky s uherskobrodskou Olšavou „přijížděl vlakem, ale do Slavičína se vracel



Svatební fotografie Milána Švrčiny a jeho manželky Svatavy, rozené Dvořákové (Archiv M. Mackové)

v noci pěšky. Jak tvrdil, akorát stihl začátek vyučování,“ vzpomíná v jednom dopise pan Lubomír Málek, primáš Olšavy.

Na všech školách, kde vyučoval, a také v obcích zakládal národopisné soubory: ve Slavičíně to byl Slavíček, ve Valašských Kloboukách a ve Francově Lhotě Skřivánek. Název Skřivánek, jako symbol valašských polí, vybrali v anketě sami žáci. Národopisný soubor chlapců ze Štítné obsadil v roce 1953 se svými zbojnickými písněmi ve Strážnici 1. místo. Do své muziky získal Milán Švrčina ve Štítně několik svých kolegů, kteří pak tvořili jádro cimbálové skupiny ve Slavičíně.¹

Slavičinskému působení věnuje režisér Zdeněk Zvonek ve svém dokumentárním filmu menší pozornost. Patrně se o tomto období dozvěděl málo. A přitom se dá předpokládat, že právě tam zažil Milán Švrčina šťastná léta svého života. Ve Slavičíně se seznámil se svou budoucí manželkou Svatavou a oženil se s ní. Měli čtyři děti. Dva syny a dvě dcery. Všichni byli odmala zapojováni do národopisných souborů, které založil. Slavičinské období bylo obdobím jeho velké činnosti. Ve volném čase se věnoval nejen národopisu, ale účinkoval také v ochotnickém souboru své kolegyně, paní Štěpánky Rokytové. Hrál například v její hře „Zapomenutá země“. Podílel se také na rozvoji kulturního života ve městě. S učiteli základní školy nastudoval Českou mši vánoční Jakuba Jana Ryby a pak s ní vystupovali o Vánocích v místním kostele sv. Vojtěcha.

Pro mnohé žáky slavičinské základní školy byl nezapomenutelným a skvělým učitelem. Učil dějepis, češtinu, hudební výchovu, a dokonce také tělocvik. Způsobem výuky žáky okamžitě zaujal. Byl výraznou osobností. Náročný k žákům, ale především také k sobě. V hodinách dějepisu nevycházel jen z učiva daného učebnicemi. Zpestřoval výklad vlastními poznatky, informacemi, o nichž v učebnicích nebyla zmínka. Využíval postřehů, které získával při zájezdech do ciziny. Spolupracoval totiž s různými národopisnými soubory (se Slovákým krúžkem ze Strání, s Olšavou z Uherského Brodu, Vsacanem ze Vsetína...) S nimi vystupoval ve Francii, v Belgii, Švédsku, Dánsku, v NSR, Švýcarsku, Rakousku, Itálii... Hodně se dozvídal

také z dopisů přátel. Udržoval korespondenci s mnoha zeměmi. S Egyptem, Alžírem, Sovětským svazem, Novým Zélandem, Jugoslávií. „Nepíšu si s vládami, ale s obyčejnými lidmi,“ bránil se, když ho stoupenci komunistického režimu podezřívali málem ze špionáže. Jeho hodiny dějepisu žáci milovali. A respektovali jeho požadavky. I po letech docenili kvalitu jeho výuky. Mnohé poznatky si pamatují dodnes.

„Shrnuť veškeré dějepisné učivo do několika okruhů, otázek, a požadoval po žácích jejich perfektní znalosti. Vyžadoval od nás, abychom se ze všech těchto otázek nechali vyzkoušet, třeba i mimo vyučovací hodiny. Dodnes si důležité letopočty i poznatky pamatujeme,“ vzpomínají mnozí jeho bývalí žáci.

„On byl ten, kdo v mém srdci zapálil plamínek lásky k oblíbenému předmětu mého kantora, aby se mně stal „dějepis pana Švrčiny“ celoživotním koníčkem,“ vyjádřil svůj vřelý vztah k panu učiteli jeden z nich.

„Jeho diktáty bývaly dost obtížné. Psali jsme je pravidelně. Díky tomu mnozí zvládli pravopisné jevy, v nichž se často chybovalo. V hodinách hudební výchovy jsme se učili nejen zpívat, ale pan učitel zařazoval do programu hodin také hudební teorii a historii. Dodneska si díky němu pamatují díla mnohých skladatelů,“ přidává vzpomínku jedna z bývalých žákyní.

Milán Švrčina dbal ve svých hodinách na dobrou kázeň. Dnes by možná některým žákům učitelovo lpění na naprosté kázně vadilo. Tehdy mu ale nikdo z žáků nezazlíval mimé potrestání nekázně, jakmile vyrušovali. Bez kázně se nedá naučit nic – to bylo heslo, jímž se pan učitel řídil. Motivoval své žáky využitím jejich soutěživosti. Učil tenkrát jednak slavičinské, jednak také hradecké žáky. Porovnával výsledky obou skupin a tím ovlivňoval žákovskou touhu po dosažení lepších výsledků.

Možná kázeň posiloval i v hodinách tělocviku, a to svým zaměřením především na pochodová a pořadová cvičení.

Žáci tříd, kde byl třídním učitelem, mají ale nezapomenutelné zážitky nejen díky jeho pedagogické činnosti, ale zejména díky jeho aktivitám národopisným.

Brzy po nástupu na zdejší základní školu založil ve Slavičíně pod záštitou Závodního klubu Družba národopisný soubor Slaviček. Na škole působil Slaviček zvaný Malý. Soubor dospělých se doplňoval z řad žáků.

„Nadějně talenty jsem nehledal. Celá třída se stala národopisnou skupinou. Nikoho jsem nevyřazoval,“ charakterizoval vznik národopisných skupin pan učitel. Mnozí z nás vědí, že snadnější bývá práce s vybranými talentovanými jedinci. Jenže, jak se zdálo, Milán Švrčina si svou práci usnadňovat nechtěl. Miloval lidovou píseň, lidové zvyklosti, lidový tanec a chtěl lásku k lidové kultuře vzbudit také u svých žáků. U všech bez rozdílu. Vždycky platí pravidlo: Kdo chce zapálit, musí sám hořet. Toho si byl pan učitel určitě vědom. Zápal pro věc z něho přímo vyzařoval. Ze všeho, co dělal. Jeho oheň nadšení byl tak silný, že se stejné plaménky rozhořely i v srdcích jeho žáků. Bylo to patrné při všech vystoupeních souboru.

Milán Švrčina rád vzpomínal zejména na léta 1960–61, kdy žákovský soubor Slaviček absolvoval neuvěřitelných 120 vystoupení s pestrým národopisným pásmem, složeným z nejkrásnějších písní a tanců z pomezí Bílých Karpat, zvyků,



■ Slavičinský soubor Slaviček v Tatrách v roce 1960 (Archiv M. Mackové)

lidového vyprávění a „ogarských“ her, doprovázených jeho cimbálovou muzikou. Příprava vystoupení bývala určitě náročná. Při ní se projevovaly skvělé nápady, výborné organiza-torské schopnosti, tvrdošíjnost, obětavost, houževnatost organizátora a také jeho nezměrná energie.

„Pan učitel nelitoval času. Nacvičovali jsme nejen v pravidelných zkouškách na zámku. Jednotlivá vystoupení se pilovala v bytě u Švrčinových. Paní Švrčinová pekla koláče, starala se o děti a my jsme zpívali a tančili,“ vzpomínala jedna z členek souboru Slaviček.

Někteří folkloristé vyčítali Švrčinovi, že nezachovává „národopisnou čistotu“ Valašska. Dokonce nazývali pásmo pohrdlivě „Od Šumavy k Tatrám“. V něčem měli pravdu. Součástí programu byly skutečně lidové písně a tance různých oblastí. Nejen moravské, ale také české písně. A také v krojích vystupujících byly patrné národopisné prvky moravské i české. Bývalý člen AUSu se prostě nezapřel! Ale posluchačům se program líbil. Oceňovali ho „potleskem od začátku až do konce vystoupení“.

Národopisná činnost Milána Švrčiny, nejen ve školách, ale i v obcích, měla jeden velký cíl. Měla vést žáky i dospělé k aktivnímu životnímu postoji. Vyznívala z ní přímá výzva: Nečekejme, že nás někdo nebo něco bude bavit! Naučme se bavit sami! Vymyslejme sami způsob vlastní zábavy!

Nádherná myšlenka! Aktuální zvláště v dnešní době, kdy tráví děti, mládež i mnozí dospělí svůj čas pasivně u počítačů a televize.

V názvu dokumentárního filmu „Nic než národopis“ se odráží životní krédo Milána Švrčiny. Dokazuje jeho zaujetí pro lidovou píseň. „Já jsem v tom vyrostl, já to mám velice rád,“ říkával. Z jeho činnosti vyznívala také láska k rodnému Valašsku, k valašskému lidu.

Odráží se určitě také ve zbojnické písni, kterou Milán Švrčina složil, ale ze skromnosti se k autorství příliš nehlásil. Píseň zazněla například v interpretaci Jarmily Šulákové, Karla Kryla, Zuzany Navarové a je trvalou součástí repertoáru hudební skupiny Fleret.

„V hore pěkná jedlica / Pod horu šibenica / Tam budu všat / Janka zbojníka,“ zpívá se v ní.

Autor poznal život valašského lidu velmi dobře; život současníků a díky sběratelské činnosti také život svých předků. Život na Valašsku nebyl nikdy jednoduchý. Mnozí zde žili velmi nuzně. Nesmiřovali se vždy se svým údělem. Občas se proti pánům bouřili nebo o takové vzpouře přemýšleli. Dokazují to zbojnické písně. Milán Švrčina se s Valachy ztotožňoval. Třeba i tím, že rád chodil ve valašském kroji. Spojovaly ho s nimi určitě také některé povahové rysy. Pracovitost, bodrost, srdečnost, ale také nepoddajnost. Byl vždycky svůj. Chtěl dělat všechno po svém. Nechtěl se jen slepě podřizovat nějakému diktátu. Svými životními postoji, nenáročností, skromností, svými názory, lpěním na své pravdě, zaujetím pro všechno, co dělal, byl pro své žáky výborným příkladem.

Za všechno, co pro nás udělal, mu patří náš dík. Nezapomeneme na Vás, pane učiteli!

Autorka vycházela nejen z vlastních vzpomínek, ale i ze vzpomínek JUDr. Marie Mackové, svých spolužáků a bývalých členů souboru. Čerpala také z medailonku o Milánu Švrčinovi od Emilie Malíkové (vedoucí knihovny ve Slavičíně) a z filmu „Nic než národopis“.

O autorce článku:

Spisovatelka PhDr. Ivanka Radilová (nar. 1943), rodačka ze Slavičína, žije v Uher-ském Brodě. Absolvovala FF UJEP Brno (obor ruský jazyk/český jazyk) a od roku 1964

vyučovala češtinu, ruštinu a němčinu na Gymnáziu JAK v Uherském Brodě. Hojně publikuje. Zveřejňuje články v časopise Malovaný kraj, ve Slováckém deníku a Valašském deníku. V Mateřídoušce publikovala pohádky (2012). Napsala divadelní hru „O víle Jeřabince“, kterou nastudovalo Divadlo Brod (premiéra v dubnu 2013). Vydala knihy: „O víle Jeřabince a jiné pohádky“ (17 pohádek s ilustracemi Markéty Švehlíkové), „Za vůni stezek, cest a dálek“ (43 textů z cest po Uherskobrodsku, Luhačovicích, Hostětíně, Slavičíně, Lednici, Strážnici, Novohradských horách a jinde s autorčinými fotografiemi popisovaných míst), „Kouzlo diamantové kapky“ (17 pohádek

s ilustracemi Hany Berkové), „Láska jako pelyněk“ (kniha s ilustracemi Hany Berkové má dvě části, které spojuje motiv touhy po štěstí a lásce: „Láska jako pelyněk“ – s příběhy několika postav a „Stíny minulosti“ – o tragickém osudu rodiny Bačovy z Hošťálkové za heydrichiády) a „S úsměvem i přes trní“ (humorně laděná knížka o dětství, škole, manželství... vypoovídající o běžných životních situacích s ilustrací Radima Bárty na obálce). V září vyjde kniha deseti příběhů o vybraných lokalitách v Uherském Brodě „Kyticka brodských příběhů“ (s ilustracemi Markéty Švehlíkové).

Odkád' že to chlapi byli? – Odešel meziříčský primáš Staňa Sadílek

Radek Bryol

„Víc jak před deseti roky k nám přišel do zkoušky mladé cimbálové muziky Bača v Meziříčí takový strýc. Náš tata říkal, že je to Staňa Sadílek, že kdysi dřív hrával z Bačovcam. Co ten nás může naučit? Dyť je to strýc přes padesát! Přesto nám radost udělalo, dyž vykládal, že muzika má pěkný zvuk a že je za to rád. Potom zme se ze Staňou vidali na dalších bačovských hrátích. Účastnili se jich také pan Ota Šír původem z Krhové – cymbalista a Staňa Folta z Poličné – huslista, oba proti Staňovi Sadílkovi starší. Šak s bačovskou muzikou začínali už na konci čtyřicátých let!“ Tak můžeme vzpomenout na první setkání s panem Sadílkem a později i s jeho spoluhráči.

Stanislav Sadílek se narodil roku 1950 v Poličné. V cimbálové muzice valašskomeziříčského souboru písní a tanců Bača začal hrát v polovině 60. let pod vedením frenštátského primáše strýčka Slámy, kterého postupně nahradil. K sestavě dlouholeté muziky patřili ještě kontráš Mirek Skýpala a basista Luboš Novák. My mladí jsme poznávali už jen Sadílka, Foltu a Šíra, ač věkem rozdílné, jako zkušené muziganty a stejně tak k nim vzhlížely generace valašskomeziříčského souboru písní a tanců Bača. A postupně jsme začali zjišťovat, že nejenom Bačovci, ale že na ně vzpomínají a mají je rádi v Novém Jičíně, v Bystřici pod Hostýnem, v Zašové, Zubří, Rožnově i jinde. Snad jen na Vsetíně, kde měly soubory vždy výborné zázemí, velké osobnosti a z toho plynoucí vynikající výsledky, bylo Meziříčí považováno za město na okraji Valaška. Stejně tak s přirozenou nadsázkou a jistě i trochou nevraživosti na oplátku vzpomínal na vsetínské muziganty Sadílek. Kritizoval například příliš radikální a neznalé soudy bačovského repertoáru od vsetínského znalce Zdeňka Kašpara. Vždyť se meziříčtí muziganti přiučili písním a jistě i způsobu hry u samotného strýca Matalíka a jeho druhů. V souboru působil také významný pedagog a národopisný pracovník Miloš Kašík z Poličné, odkud pocházel i další starý repertoár, některé prameny měli od Zezulků z Valašské Bystřice a z jiných zdrojů. Jistěže u těchto prvních generací valašského folklorismu už byly písně převzaty hlavně ze zpěvníků Arnošta Kubeše a Jana Nepomuka Poláška a dalších sběratelů, ale s výrazem jmenovaných hudebníků zněly jako přebrané přímo od dávných muzigantů.



Členové cimbálové muziky Bača v roce 1972

(Mirek Skýpala – kontr, Staňa Sadílek – obligát, Luboš Novák – basa, František Sláma – prim, Staňa Folta – terc, Ota Šír – cimbál)

V Sadílkově často nesrozumitelném vyprávění, jak si brblal pod svým knírem, bylo něco z dávných časů, tak jako když čteme staré příhody od muzik Porubjáků, Hlaviců, Matalíka a snad i Pelára. Mezi jiným vzpomínal, že z Hrachovce, jeho bydliště po přestěhování z Poličné, chodil horama pěšky hrát na hotel Klenov na Bystřičce za tři čtvrtě hodiny. Odehrál nespočet vystoupení i různých zábav, na které poutavě vzpomínal. Soubor během 70. a 80. let pravidelně účinkoval pro rekreanty v Teplicích nad Bečvou a Luhačovicích, v rožnovském středisku Na Výsluní. Samozřejmě byla také vystoupení k různým příležitostem po okolí Valašského Meziříčí. Na větší zahraniční zájezdy se nikdy v té době nedostali.

A tehdy ve zkoušce stál poprvé před námi, ne jako muzigantská legenda, ale jako strýc, který si s mladými přišel pro radost zahrát. Ve zkouškách jsme se těšili z nového repertoáru i jeho vzpomínek. Staňův charakteristický výraz a smyk nás při jeho primu podržel a poučil na mnohých vystoupeních, bálech i dalších akcích v posledním desetiletí. Hrubé ruce vyučeného zámečnicka a celý život manuálně pracujícího člověka dávaly valašské notě výjimečný ráz! Nezaměnitelné byly zvláště tance figurální, které se v podání mladých muzik i tanečníků, včetně současné muziky bačovské, zplošťují v polkové a jiné běžné rytmy, čímž zcela ztrácí typický výraz. S podporujícím tercem Staně Foltu a zažitým projevem starších tanečníků byly úžasné. Snad jsme se jim stihli přiučit. Písně z Valašskomeziříčska i širšího Valaška, jednotlivé i komponované v taneční či hudební pásma tvořily původní základ repertoáru. Stylizované hudební úpravy nikdo nepsal, muziganti si podle potřeby vedli zpěvníčky s prvním hlasem, harmonií, případně textem. To jistě způsobilo onu přirozenost ve výrazu muziky. Mimo vystoupení souboru bylo i u staré bačovské muziky samozřejmě ovlivnění

okolními regiony, populárními lidovými hity i moderními žánry. Jaká škoda, že modernismy v repertoáru mnohých folklorních kapel často zjevně přesahují hloubku pramenů zapomínaných místních písní, které dnes uchovávají alespoň písňové sbírky.

Také ve volných chvílích nám měl Staňa Sadílek co říct. Těch odsouzení zbytečných problémů v souboru, zbytečných rozmišek mezi muzikou, rázných komentářů na účet starých aj mladých rob. Byli jsme za to rádi a mnoho nám mladým toho dal. Věříme, že i on s námi byl rád. S primášem Staňou Sadílkem odešel nejen dobrý člověk, ale také jeden z posledních starých valašských muzigantů s nezaměnitelným výrazem. Snad současní hudebníci i další členové souborů vnímají potřebu kontinuity a výjimečnost poctivě vykonané práce prvních poválečných generací folklorismu v našem regionu, jejichž osobnosti postupně ztrácíme.

Pelárova muzikantská banda

Dalibor Malina

Ostravský spisovatel Oldřich Šuleř, který prožil dětství a mládí ve Valašském Meziříčí, dobře věděl, kým je pro Valaško Jan Pelár. Spisovatel na svůj milovaný kraj v posledních letech svého života (zemřel před rokem na konci ledna) myslel stále víc. Autorsky si ve svých prózách vzpomněl na valašskomeziříčského starostu Mikyšku, prezidenta Masaryka, malíře Kobzáně a v širokém záběru na přátelský prostor, v němž se pohyboval suverénně a do něhož sám přinášel spoustu nápadů a inspirací oživujících kulturní prostředí Valaška. Rukopis nazvaný *Chýrný valašský muzikant Jan Pelár*, jenž zůstal po jeho skonu ležet na jeho pracovním stole již prokonzultovaný se syny, kteří jeho tvorbu pozorně sledovali, blízkými přáteli a potenciálními vydavateli, je beletrizovanou biografií jedné z největších autorit valašského folkloru. Spisovatel srovnal motivické události, historky i výmysly ze života Jana Pelára do spojitého příběhu prostoupeného velkými dějinami druhé poloviny 19. a počátku 20. století, a porovnal je s reálným svědectvím rozmanitých, mnohdy opravdu složitě nalézáných dokumentů. Dal tak přitažlivý, poutavý tvar významnému lidskému osudu spoluutvářejícímu kulturní dějiny kraje. Děj knihy se odvíjí ve dvou liniích. První, řekněme muzikantská linie, sleduje kořeny a talentem živou originalitu Pelárova muzikantského projevu, druhá pak nahlíží do Pelárova rodinného zázemí. A tady vstupuje Šuleřovou autorskou řečí do vyprávění nástroj dokumentující Pelárův zjemnělý vztah k domovu, přírodě a krajině, a zejména k ženě Apoleně a vnučce Verunce, vztah završený rodinnou tragédií poznamenávající zbytek Pelárova života. Autorův citlivý, velmi živý jazyk obohacovaný dialektem s posuny od faktografie a věčnosti k lyrizujícím obrazům odkazuje k duchovnosti stojící v základu muzikantova navenek drsného životního projevu. Ukázka z rukopisu knihy o zakladateli velké valašské lidové hudební tradice představuje Pelárovu bandu, jak se také muzikantskému společenství říkalo, a to v době jejího takřka půlročního hraní na Národopisné výstavě československé v roce 1895 v Praze ve slavné hospodě Na posledním groši.



Pelárova muzika na kresbě M. Alše v Pamětní knize hospody Na posledním groši na Národopisné výstavě československé v Praze (1895)
(Z etnografického archivu MRV, Vsetín, E1)

Ukázka z rukopisu posledního díla spisovatele Oldřicha Šuleře *Chýrný valašský muzikant Jan Pelár*:

„Ne pouze evangelisti Valaši, všichni hosté v šenku pochvalně tleskali, hospoda byla – jako vždycky, když Vsacané spustili – Pelárova.

Och, slavná banda! Však také Pelár naverboval na výstavu nejlepší valašské muzikanty. Bylo jich v bandě pět, ale slyšet jich bylo!

Prim hrál Trusina z Růždky. Noty neznal, byl náturista jako většina muzikantů, ale stupnice a akordy ovládal výborně a dovedl melodii přizdobit po svém – ten utrefil, co kdo předzpíval. Byl to člověk temperamentní a veselé povahy, při hraní sebou na židli šel, že neráz prodřel gatě až na košulu, ještě si k tomu rozohněný provolával: – Hýbajte sa, kosti moje, však mám doma ešče troje! Jako primáš se měl za nehlavnějšího a Pelár ho při tom shovívavě nechal – věděl, že muzikanty i obecně uznávaným kapelníkem je stejně on.

Sekunda, kontráše, si přivedl svého, jakési chlapčisko ještě. Byl jím tehdy patnáctiletý Meziříčan Antonín Matalík, Pelárův obdivovatel; po Pelárově smrti si sestavil vlastní kapelu, říkali si k poctění památky chýrného valašského muzikanta Pelárovi sirotci.

Štěpán Dudík z Kateřinic tloukl na cimbál. Nástroj měl starý, věčně rozladěný, musel často štytovat, ale velice se s tím nepáral. Byl to chlapík rozšafný, ale notečky sbíral na strunách paličkami bystře, vždycky uhořel na správnou strunku, měl lehký a pružný úhoz oběma rukama. Měl ještě jednu důležitou funkci: byl kasírem. Na okladu na podélných stranách nástroje byla maličká vrátka, těmi se vysypávaly mince, shrnuté otvorem v horní desce do cimbálu od každého, kdo si poručil zahrát.

Basistu si povolal Pelár z Mikulůvky. Byl však jakýsi chrchlavý, zamlklý, neřekl nic a jednou zrána byl pryč. Poplašil ho pražský shon – přece byl

jakýsi rozdíl mezi Prahou a Mikulůvkou! – a on odešel domů. Kdo může za hovado? Nazlobil se Pelár na Mikulůvjana, ale že bez basy by muzika neobstála, telegrafoval do Liptálu pro Blažka. Ten přijel jako na koni. Ohnál pořádný, jak má basista být, vyčínal nad všechny, ale muzikant dobrý, dokonce znal noty, byl notárista, ale žádné cavyky s tím nedělal, stejně hrál z hlavy. Když natahoval struny, pomáhal si zuby, už měl od toho samé kolozuby. Ale jak začal připírat, basa mu pod rukama zrovna mluvila: v zemi dūra, v zemi dūra... Když hrával na dědině, chasa mu házela do basy po šterce a po grejcaru, a když neměl peníze, tož ledaco jiného. Doma chytil basu za nohu, maměnka za krk a obraceli ji, aby z ní všechno povypadovalo, a padaly z ní nejenom penízky, ale i pletenky a kousky slaniny – jednou nacpali tanečníci do basy tolik sýru, že ho musel vyšparovat, od té doby už ten jeho bas nebyl tak hlásný. Když se ho ptali, bude-li Pelárovcům stačit, odbrčel: Kolkéž je teho třeba na base? Enom sem tam strúhnút a přimřávať. Na basu uměl. Jak mu někdo zahvízdal písničku, stavěl se: – Založme sa, za čtvrt hodiny je to v notách. No, nebylo. Pelára zlobilo takové žabení. Byl náturista, not nepotřeboval, ani jich neznal, ale uměl to lépe bez not než Blažek s notami...

Pelár si ponechal klarinet, s tím uměl mistrovsky. Dovedl na ten svůj žlutý štěbenec ťulikat jako pták, krásně se to neslo, a když spustil na dědinské zábavě do tance, letěly hucáně nad hlavu, robky se natrásaly jako kačeny, a to se už postavil poněkterý furiant před muziku, ruku hore a zanotil třebas Uvínzul forman nebo Počkaj, má milá, já na ta povím, žes nečítala, kolej je hodin... Primáš pruboval po zpěvákovi přichytit notu, kontráš se přidal, basista přistrúhnul, cimbalista se též utrefil a nad tím poletoval jak motýl sametový hlas Pelárova klarinetu a zdobil a cifroval. Chasník přezpíval sloku, popadl cérku a už viřili...

Ani Hanča a Marek, kteří na Posledním groši kelnerovali, nedokázali takové muzičce odolat a tancovali valašské, tož točenú, vrtanú, rajdák...

a hosté mohli na nich oči nechat, jak se ta pěkná pára ve valašském kroji s chutí vytáčí, až Hanči sukýnka poletuje. A muzika zvesela vyhrává do propadu. Housličky rozprávějí: lesti si něco vyhrájeme, lesti si něco vyhrájeme... Bas odpovídá: trífám, trífám... A druhé housle kontrují: kočičinec, kočičinec... Věčná škoda při takové muzice netancovat!

Na Poslední groš přišel každý aspoň v noci před uzavřením. A Pelár hrál knížatům, hrabatům a jiným velkým pánům, i panu kardinálovi, rakouskému ministrovi „pánu Badénymu“, pánu Švarcenbergovi; hrabě Lažanský, předseda výstavy, vodil k Pelárovi vzácné hosty. Pelára si přišli poslechnout literáti, poznal pana Svatopluka Čecha, pána Vrchlického, Aleše, Herbena a další, všichni se podepsali do pamětní knihy, přišli umělci polští, ruští...

Kterýs den se u vchodu do Valašské dědiny tlačila kupa lidí v kajzrokách a pelerinách a všeci se brali k hospodě Na posledním groši. Pelár povídá svým muzikantům: – Chlapi, dneska sa musíme činiť, moce sa tu u hospody pár jakýchsi hlavoňů v cylindroch, sú tu samí veľkomožní... Měl pravdu. V cylindru byla jeho Excelence pan místodržící hrabě Thun a ten po jeho pravé ruce pán ministr Badény. – Chlapi, zahrajme im, povídá Pelár, – uvidíme, lesti z teho něco kápne. A káplo. Nebyla to jenom zlatka, ale celá dvacítká! Pokladník Dudík nestačil zlatky z cimbálu vysypávat, však jich byla slušná hromádka. Tenkrát si nejvíce vyhráli.

Když se kterýsi Čecháček ptal Pelára, jak se mu v Praze líbí, odpověděl: – Ale bylo by tu baj aji lepší, než u nás na Valachoch. Enom jedna chyba v tým je. Veť dostávame úvalu peněz, než sme sa nadáli. Tož sme si vzali malé míšky a včilej to nemáme do čeho dávať!

Pelár byl k neutahání. Celé dny a noci dokázal hrát v jednom zápřahu, brunátný, nevyspalý, kníry naježené, v levém oku ječné zrno jako slzu – ale za kloboukem junácký jalovec!...

Gratulace Karlu Pavlišťíkovi k jubileu

*Svému nejlepšímu kamarádovi Karlu Pavlišťíkovi k jeho 85. narozeninám, které oslavil 12. března tohoto roku, přeje všechno dobré jeho nejstarší kamarádka a kolegyně
Eva Urbachová.*

Do dalších let zdraví a čilou mysl, milý Karle!

K blahopřání se připojují i členové redakční rady našeho časopisu, kteří rádi, s úctou i vděkem vzpomínají na jeho dlouholeté aktivní a podnětné působení v radě, a to od založení muzejní revue v roce 1998 až po vydání jejího 30. čísla v roce 2013. Srdečně děkujeme a přejeme vše dobré!

(K 80. narozeninám PhDr. Karla Pavlišťíka, CSc. vyšel v revui Valašsko č. 26 obsáhlý článek o jeho životě a práci od Aleny Prudké. Česká televize vysílala letos 5. a 9. března v rámci programu Folklorika zdařilý půlhodinový pořad „Karel Pavlišťík, etnograf a muzejník“, který si lze přehrát online (<http://www.ceskatelevize.cz/porady/1102732990-folklorika/316292320040001/>).



■ Redakční rada časopisu Valašsko, vlastivědná revue v roce 2008 (vzadu uprostřed Eva Urbachová s Karlem Pavlišťíkem). (Fotoarchiv MRV, Vsetín)

Sochař i zapomenutý kronikář Valašského Meziříčí a Krásna

Ivana Ostřanská

K poznání historie mohou přispět i díla, která krátce po svém vzniku upadnou v zapomnění a jsou objevena o řadu let či staletí později. To je i případ kroniky Leopolda Christa,¹ která se stala předmětem zájmu historiků až více než 40 let po svém vzniku. Kronika je písemným pramenem narativního charakteru, jejímž prvotním motivem vzniku bylo zachování rodinných vzpomínek. Z plánovaného soukromého vyznání však L. Christ vytvořil cenný písemný materiál dokladující každodenní život v Krásně, sousedním Valašském Meziříčí a jejich nejbližším okolí na počátku 20. století. Od narození jejího autora, sochaře a krásenského rodáka uplynulo letos 110 let.

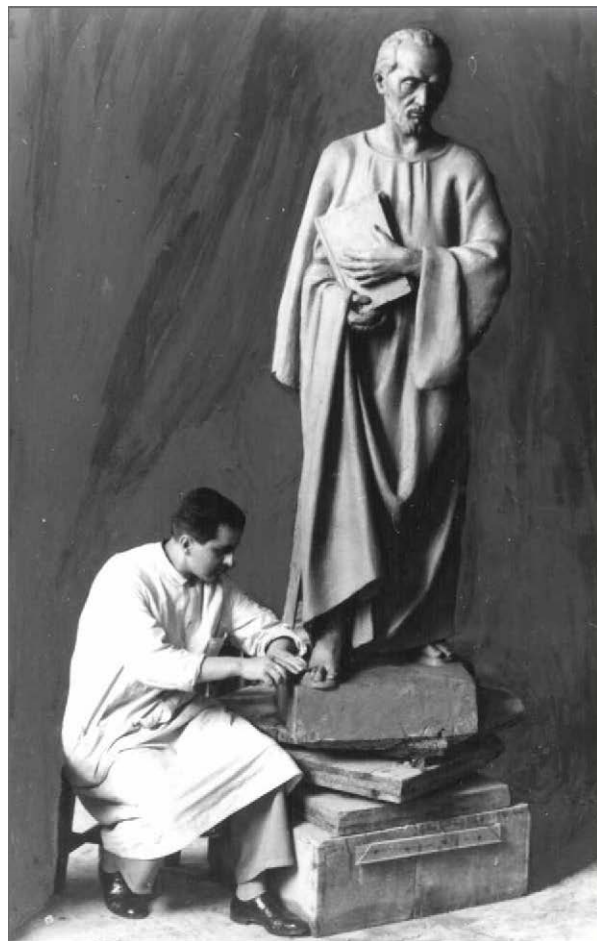
Ze života

Akademický sochař Leopold Christ se narodil 18. ledna 1906 v Krásně nad Bečvou, dnešním Valašském Meziříčí, jako syn úředníka, zemědělce a obchodníka s potravinami. Do rodného města se vrátil teprve na stáří, kdy ještě pár let vyučoval kreslení a modelování na zdejší Lidové škole umění. Po návratu do svého rodiště zároveň začal sepsávat s více než padesátiletým odstupem vzpomínky na Krásno, městečko svého dětství a mládí.

„Blaničko, piši Ti vzpomínky ze svého dětství. Jistě je po letech – až mne třeba nebude – ráda budeš číst. Tolik jsem se ti jich navyprávěl. Krásno v mém mládí bylo krásné. Vzpomínám a vyprávím rád. Nehledal jsem v kronikách. Bude to jen prosté povídání, co jsem zažil, viděl, slyšel – co vyprávěl prostý lid. A tak poslouchej!“ Právě těmito skromnými slovy uvozuje úvodní část devítisvazkového rukopisu. Původně své dílo opravdu zamýšlel jen jako memoáry věnované dceři Blance, koncept osobních vzpomínek však záhy překročil a na stovkách stran rukopisu, doplněných historickými fotografiemi, kresbami, malbami či úředními dokumenty, rozvíjí zapomenutý příběh každodenních dějin svého rodného města.

Rodinné vzpomínky

Prvotním okruhem zájmu L. Christa samozřejmě bylo sepsat rodinnou kroniku. Ta začíná vzpomínkou na prastaršíčka Englberta Christa (1816–1888), kočárníka z Vídně, který bydlel se svou rodinou v domě čp. 105 na Zášovské ulici. Ličení pokračuje životními příběhy staříčka Engberta (1846–1925). Engbert Christ ml. patřil ze své funkce radního k váženým občanům města a zastával i post „advokáta chudých“. Stařenku i staříčka musely mít děti ve velké úctě: *„Nesměli jsme odmítovat a museli se za ně denně večer modlit, aby nám je Pánbůh dlouho zachovati ráčil.“* Staříček navíc požíval i úcty spoluobčanů coby nestudovaný zvěrolékař, jak se tehdy říkalo „babčák“, který pomáhal i zkušeným veterinářům. Vzpomínky na rodinné příslušníky pokračují Christovou matkou Emilií a ličením každodenního života rodiny vůbec. Maminka se starala o teplo rodinného krbu, děti učila řadu říkadel, která L. Christ po dlouhá desetiletí uchoval v paměti a do kroniky také zaznamenal. Christův otec Leopold dětem



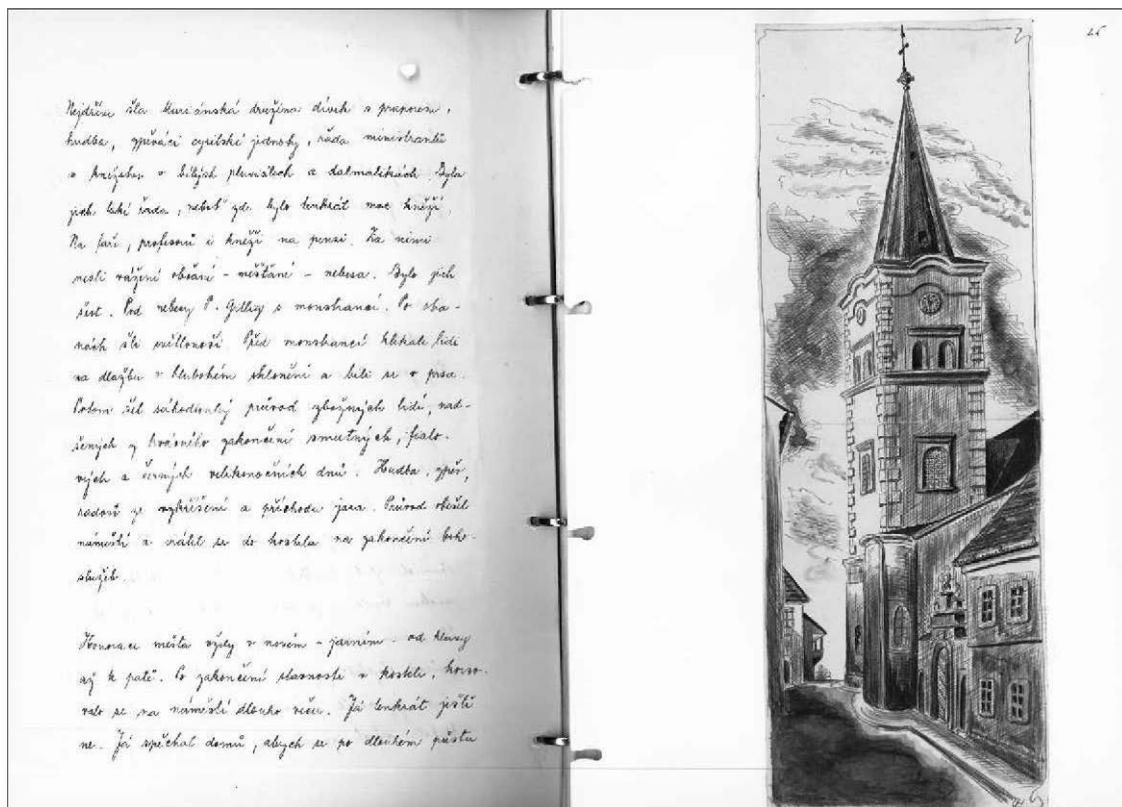
L. Christ při pilné práci v ateliéru

naopak vyprávěl řadu zážitků ze svého dětství, učení i vojny, spadajících do poslední čtvrtiny 19. století. Ze vzpomínek na otce však nejvíce vystupuje především těžký život obyvatel města za 1. světové války, které mohl zachytit jen díky tomu, že otec na přimluvu starosty města nemusel odejít na frontu, ale zůstal ve funkci ředitele městské záložny.

Ličení svého vlastního života L. Christ začíná poněkud netypicky – povídáním a několika historkami o porodní bábě, která jej přivedla na svět.

Důležitou složkou Christových vzpomínek jsou připomínky nejruznějších historických událostí, které buď sám zažil, nebo o nich slyšel vyprávět své blízké. Například okolnosti spojení Valašského Meziříčí a Krásna, které byly k 1. lednu 1924 sloučeny v jeden celek, jsou z hlediska dochovaných archivních pramenů dostatečně známy. Christ na tento akt však nahlíží z pohledu běžného obyvatele města a připomíná, že: *„Krásno bylo bohaté městečko, mělo úrodná pole, sady, bohaté poplatníky, sklárnu a zámek. Meziříčí bylo chudší a v něm velcí grandé. Proto ta velká touha tato dvě města spojit. Krasňáci se zuby nehty bránili, ani trochu o to nestáli...“*

Počátkem 80. let 20. století padlo historické jádro Krásna za obětí asanaci. Z původní kaštanovo-lipové aleje zůstaly do dnešních dní pouze dva vzrostlé kaštany, ze všech budov jen renesanční radnice a kostel sv. Jakuba. Staré měšťanské domy ustoupily budovanému čtyřproudému silničnímu průtahu městem, panelové výstavbě i stavbám občanské vybavenosti. Leopold Christ umírá v roce 1985, tedy zároveň s městem svých vzpomínek.



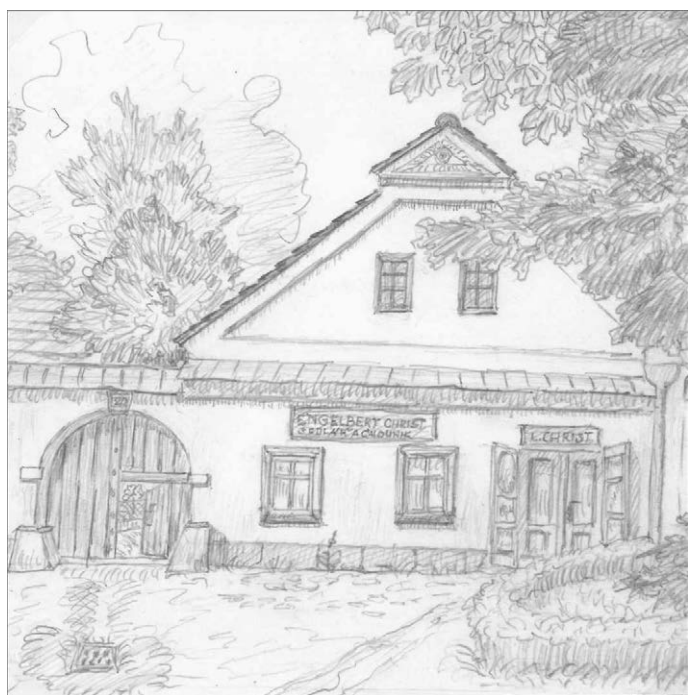
Z kroniky Leopolda Christa

Nad kronikou a jejími příběhy

„Velkou láskou mamčinou byly květiny. Měla je ráda a tak u nás byly zahrádky i na dvoře. Před okny v zahrádce byl v rohu bez a konvalinky. Noční fialy, kapradiny, lupinus, delfínium, oměj šalounek, srdíčka, pivoňky. Na zahrádkách za kolnou byla zelenina pro domácnost. A ploty plné fazolí, které jsme měli moc rádi ke skopovému masu. Rezeda u nás voněla a růže. Plno růží stromečkových i nízkých libezně vonících. I růže stolisté. Z jejich vonících plátků uměla maminka růžovou zavařeninu. Sedávali jsme v ztichlých večerech u vrat na lávce a nechávali se opájet omamnou vůní konvalinek, bezu, rezedy a nočních fial.“

„Krásenský dvůr měl kdysi moc zlého správce. To ještě za roboty – za Žerotínů. Moc lidem ubližoval, zavíral do arestu, nechal bít. A potom ho ti

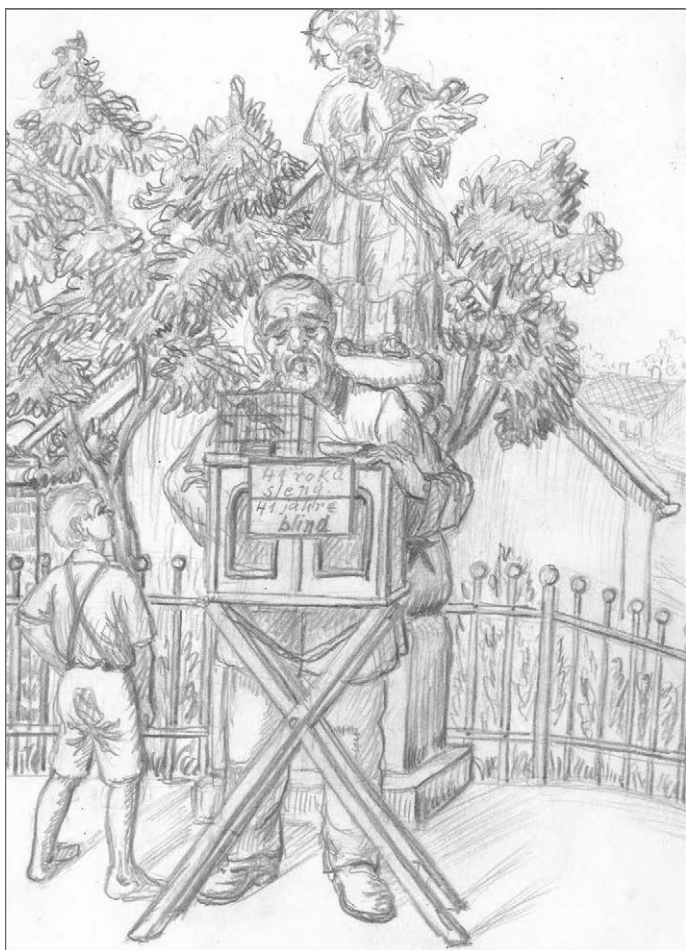
nebožáci, někdy i na jeho příkazy zmrazení a ubití, chodili v noci strašit. Klidné noci neměl a viděl ty chudáky ve snách. A když už si nevěděl rady, šel za farářem se vyzpovídat. Farář zpověď vyslechl a poradil mu, aby udělal nějaký bohubilý skutek, že se mu ulehčí. „Nechte postavit, milostivý pane, oltář nebo kapličku, abyste se zalíbil Bohu a ten vám jistě pomůže.“ Ale správce byl lakomý – oltář nebo kaple – co to bude stát za hrůzu peněz. Ale když umučení stále strašili, postavil přeci ku chvále boží ve stěně nádvorní strany sýpky a vězení, malou polokapličku s obrazem na zdi malovaným. A léta přešla. A já, když jsem chodil za staříčkem do dvora, viděl jsem jen kus zlata a rudou barvu na obrázku, což napovídalo, že tam byl nějaký svatý se svatozáří a v rudém plášti. Kdo to mohl být? Bohorodička, která měla pomoci správci z těch hrůz ve snách?“



Rodný dům L. Christa ve staré krásenské aleji

„Za podzimních a zimních dlouhých večerů, dralo se peří a loupaly fazole. Vždycky se tato práce odbyvala u staříčka ve verstatě na roztahovacím stole. Sedávali a povídali stařenka, staříček, služka a některá ta babka, co chodila drát. Stará Černá byla moc pěkná babka. Vřel staříčkovi se líbila. Říkal jí „holubičko moja“. Ta také u nás štuovala pro celou rodinu punčochy a pletla nové. Dvě hladce – dvě obrace. Hrozně štípaly. Zbavoval jsem se jich z jara moc brzy asi stejně jako trika, které jsem také nerad nosil. Vykládali všelijaké příběhy ze života, o úrodě a neúrodě, o ohni, krupobití a velké vodě, pohádky – jako třeba o hastrmanech.“

„Basrmanů bylo tenkrát moc. V Bečvě též jeden býval. Poblíž policejné lávky se držival a zlobil lidi. Vodníci brávali na sebe i lidskou podobu a to jim vždy z levého šosu kapala voda. Přišel-li vodník na jarmark, byly dobré obchody. Zvláště ševcům přálo štěstí – prodali všechno a dobře. Jednou šel vandrovník do Hranic a potkal jakéhosi človíčka. Dali se spolu do řeči a ten druhý, že jde taky do Hranic, že jim cesta při klábosení lepší uteče. Vandrovník říkal, že je už pozdě, že už sotva do Hranic dojdou, že budou muset někde v kolně přespát. „Nic se neboj,“ povídá ten druhý, „než slunce zapadne, jsme tam. Tož abys věděl, s kým ideš,“ štůřil se, „já jsem hastrman, ale nic sa ňa neboj. Já ti nic neudělám, idu do Hranic jednoho pacholka utopit. Přid sa zítra podívat na most, bude v Bečvě plavit koně a přitom ho stáhnú pod vodu.“ Pocestný zažil strachu dost. Podél Bečvy šli až



■ Verglár Varhaniček, jedna z typických postav téhdejšího města



■ Diana v lázni, 1942

do Hranic – čekal, kdy ho tam hastrman také stáhne. Prosby, aby pacholka neutopil, nebyly nic platné. „Ne abys šel někomu pro pomoc, nebo stáhnu pod vodu aji vás.“ To byla poslední hastrmanova slova. Na druhý den to vandrovník vykládal v hospodě a hned všichni, že jdou na most chasníka varovat. Skutečně za chvíli přijížděl pacholek s dvěma koňma. Než vjel do Bečvy, všichni na něho z mostu křičeli: „Nejezdí tam, nejezdí!! Basrman ťa chce utopit. Nejezdí do vody!“ Ale ten se jen řehl: „Blázni, díte do řiti s basrmanem. Pohádky. Copak tu plavím koně poprvé? Ještě sa mi nikda nic nestalo.“ A jel. Když přišli koně na hlubinu, najednou chasník vykřikl a už ho nebylo. Jen bubliny se dělaly a koně se polekaně vraceli na břeh. Ani jeho tělo nenašli. Copak chasník basrmanovi asi provedl? Podle řeči v něho asi nevěřil. A to nemají basrmani rádi.“

A špetka umění na závěr

U L. Christa se zájem o umění projevil velmi brzy: „Již jako ogar vydržel jsem stát často s nosem rozpláclym na skle malého okénka v Jičínské ulici v Krásně, kde měl svou dílnu řezbář Brumovský,“ vzpomíná. Vlohy ke kreslení přiměly rodiče k tomu, že byl zapsán na Odbornou školu pro zpracování dřeva, původně na truhlářství, ale na svou žádost přestoupil na řezbářství. Zde mu byl učitelem (jak sám vzpomíná – dobrým) akademický sochař prof. Alois Balán. Byl to on, kdo rozpoznal Christův talent a přimluvil se u jeho otce, aby mohl pokračovat ve studiu na sochařské a kamenické škole v Hořicích. Zde se mu dostalo možnosti rozvíjet svůj talent pod dohledem řady výborných profesorů: jmenujme za všechny alespoň Quido Kociána, žáka Myslbekova.

Na radu prof. Kociána složil Christ zkoušku na Umělecko-průmyslové škole v Praze. Na vlastní přání pak byl přijat do ateliéru prof. Mařatky, nazývaného „škola monumentálních plastik“. I u Mařatky patřil k nejnadanějším a nejpracovitějším. Jak na studia u Mařatky vzpomíná Christ sám?

„Mařatka byl přísný a přesný. Žádal mnoho. Sám slavný sochař, chtěl z nás vydupat totéž, a snad se mu to u některých opravdu zdařilo. Mne si velice oblíbil, ale někdy jsme se i hádali, když mi při korekci rozvrtal moc panáka. Praštil jsem špachtlí a on zase dveřmi a šel do svého ateliéru. Za chvíli se vrátil, řekl mi, že jsem paličák a bylo zas dobře.“

Od školního roku 1934/1935 vyučoval na učňovské škole v Uherském Hradišti. Malý úvazek (9–12 hodin týdně) mu umožňoval věnovat se naplno tvůrčí práci, vytvářel například plastiky pro uherskohradištské kostely na objednávku faráře Josefa Hrabala. Kromě monumentálních zakázek pracuje Christ na řadě drobných plastik, portrétů či sportovních cen, v kontaktu ale zůstává i s rodným krajem a tvoří busty Metoděje Jahna či Jana Nepomuka Poláška. Své dílo prezentuje na výstavách (v Uherském Hradišti, Hořicích, Valašském Meziříčí) i bohatou přednáškovou činností. Přesto L. Christ nebyl se svým učitelským postem spokojen, jelikož jej přijal na přání svých rodičů. Původně měl totiž nastoupit jako profesor modelování a kreslení v Jasíně na Podkarpatské Rusi na škole pro zpracování dřeva.



■ Christova studentská léta v Hořicích

Po konci 2. světové války v roce 1945 žádá Christ o přeložení a v říjnu téhož roku mu bylo vyhověno; nastoupil jako profesor modelování a kreslení na Státní odbornou školu pro průmysl porcelánový do Karlových Varů. To sice znamenalo přeškolit se z monumentálního sochařství na práci sochaře-keramika, ale zároveň přineslo i možnost vrátit se i v pedagogické praxi k vystudovanému oboru.

Roku 1951 z karlovarské školy odchází, jelikož ta byla přeměněna z uměleckoprůmyslové školy na školu technickou a L. Christ zde ztrácí uplatnění. Přeložen byl do Bechyně na Vyšší odbornou školu keramickou, kde vyučoval modelování až do odchodu do penze v roce 1967. Poté se vrátil do rodného Valašského Meziříčí, kde se i v penzi věnoval výuce kreslení a malování na Lidové škole umění. Zemřel 17. dubna 1985, pochován je na meziříčském hřbitově.

1 Rukopisná kronika L. Christa byla roku 1997 zakoupena a zapsána do sbírek Muzea regionu Valašsko (dnes je v CES evidována v podsбірce Staré tisky a rukopisy, kde je vedena jako součást pozůstalosti L. Christa pod inv. č. P18/1-112. L.). Christ na ní pracoval od 2. poloviny 40. let minulého století a zajímavé je, že ji ve skutečnosti nepsal sám – drobné úhledné písmo na stovkách stran rukopisu patří ve skutečnosti paní Blance Švidmochové, která ráda poslouchala vyprávění svého manžela a rozhodla se jej zachytit na papír.

Na sklonku roku 2016 plánuje MRV knižní vydání kroniky. Celkem se jedná o 9 složek formátu A4 s rukopisnými texty, kresbami a fotografiemi a dále dva sešity formátu A4, v nichž Christ sepsal různé pohádky a povídky ze zdejšího kraje.

Fotografie ze sbírek MRV



■ Na dvoře u pumpy

Objevený dopis Jaroslavy Hýžové

Josef Kramář

V pozůstalosti mého strýce pana Františka Možíše z Brna byl docela nedávno objeven dopis malířky Jaroslavy Hýžové napsaný 13. 7. 1982 ve Valašském Meziříčí, v němž odpovídala na jeho dopis a také reagovala na jeho návštěvu v jejím ateliéru. Písemnost není velkého rozsahu, ale obsahuje drobné vyznání malířky o tom, co ji motivuje k další tvorbě. Umělecký odkaz Jaroslavy Hýžové (1915–1992) je na Valašsku dostatečně známý, dopis alespoň v minimální míře dokresluje malířčinu osobnost.

Vážený a milý pane Možíš s paní dcerou!

Srdečně Vám děkuji za doplatek obrazu a především za Váš překrásný dopis, z něhož tryská Vaše velká, hluboká láska k rodnému kraji tady u nás na Valašsku.

Že máte z mého soláňského motivu radost a že se naň budete s potěšením dívat, je pro mě dar, který jediný je sto podněcovat mne neustále k nové tvůrčí práci, i když mně už občas chybí síla při vši té náročné všední práci a starostech.

Já i maminka jsme měly z Vaší milé, byť nečekané návštěvy ty nejkrásnější dojmy, protože z Vás i paní dcery vyzařovala vzácná ušlechtilost, citlivost a láska k dobru a kráse a to jsou statky, které výtvarník, trpící neladím a rozervaností světa, oceňuje jako léčivý balzám pro duši.

Věřím, že ještě nejednou navštívíte naše i Vaše milé Valašsko a že se zase šťastně setkáme.

Jen všechno dobré a šťastné Vám přeje Jaroslava Hýžová s maminkou

Díky!



■ **Adresát dopisu František Možíš** (narodil se 22. 7. 1905 ve Věžkách u Přerova) – jeho matka pocházela z rodu Rafajů z Poličné. Vzpomínal, jak v dětství rád jezdil do Poličné ke své stařence. Asi do svých třinácti let vyrůstal v Lipniku nad Bečvou. Po smrti jeho otce v roce 1916 se matka podruhé vdala a odstěhovali se do Hněvotína u Olomouce. V Olomouci vystudoval reálku a učitelský ústav. Začal učit na Zábřežsku, ve svých pětadvaceti letech byl přeložen do Brna. I když na Valašsku nežil, zachoval si k rodnému kraji své matky lásku, a když měl možnost, rád se na Valašsko vracel, zvláště na své oblíbené hory. Zemřel 25. 8. 1993 v Brně.

Otisk dlaní a díla Jindřicha Štreita



Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská ve Valašském Meziříčí věnuje pozornost při vzdělávání svých studentů nejen odborným předmětům, ale nabízí jim také možnost setkat se s významnými osobnostmi ať už ze světa výtvarného umění, či s těmi, kteří hluboce zasáhli i ostatní sféry našeho života. Pomyslný otisk osobností do naší historie skláři ve školní huti převádí do hmatatelné podoby. Otisk jejich tvořivých rukou odlitých do skla nechává upomínku na dílo jimi stvořené.

První osobností, jejíž dlaně zůstanou navždy otištěny do krásenského skla, byl tehdy už bývalý prezident Václav Havel. O tři roky později, v roce 2007, otiskl své ruce do vlhkého sklářského písku Tomáš Bata junior. Další skleněné ruce v galerii sklářské školy jsou už více spjaté se sklářským řemeslem: patří nestoru sklářské ateliérové tvorby profesoru Vladimíru Kopeckému, dlouholetému designérovi krásenských skláren Karlu Volfovi, významným sklářským výtvarníkům a designérům Zdeňku Lhotskému, Janu Zoritchakovi, Jiřímu Šuhájkovi a Jitce Kamencové-Skuhravé. Z těchto rukou, které propůjčily slávu českému (v případě Jana Zoritchaka slovensko-francouzskému) sklu, pak lehce vybočují ruce proslulé architektky Evy Jiřičné, i když právě sklo k její architektuře neodmyslitelně patří. Ryze sklářským řemeslem jsou nedotčeny i poslední odlité ruce, v pořadí desáté, které patří fotografovi a pedagogovi Jindřichu Štreitovi. I jeho dílo a osobnost však dalece přesáhly obor, kterému věnuje nejvíc energie, a velmi inspirativním zůstává i fakt, že svou tvorbou a společenskou aktivitou uvádí do popředí zájmu veřejnosti i oblasti vzdálené společenským a kulturním centry. A tak zatímco se v peci pomalu chladí kachel ze sodnodraselného skla s otiskem dlaní Jindřicha Štreita, ptáme se majitele těchto rukou na jeho dílo, pedagogickou práci i na jeho původ s touhou zanechat otisk osobnosti Jindřicha Štreita i na stránkách časopisu věnovanému kraji, kde se narodil.

Narodil jste se na Valašsku, strávil jste zde po válce prvních deset let svého života. Jak vzpomínáte na dětství ve Vsetíně?

Já jsem se ve Vsetíně jenom narodil. Maminka s tatínkem žili v Krhové, kde jsme bydleli asi rok, a pak dostal otec, který byl učitelem, umístěnku do Strážce nad Bečvou. Ve Strážci jsme zůstali do mých desíti let, do roku 1956.

Vaše dětství je tedy spojeno se sklářskou obcí Krhová. Pracoval někdo z Vaší rodiny ve sklárnách?

Pocházím z velké rodiny. Babička byla z devíti dětí. Téměř celá Krhová byla spřízněna. V naší rodině byli také skláři. Můj tatínek vystudoval

Odlévání otisku rukou Jindřicha Štreita do skla, 19. ledna 2016
(Foto Ondřej Galia)

učitelský ústav ve Valašském Meziříčí a potom vyučoval na Soláni. V období války se seznámil s maminkou, která pocházela z Prahy.

Sociální tematika Vašich fotografií zahrnuje všechny možné oblasti lidského života. Od fotografování v romských komunitách přes projekty věnované životu na vesnici, témata drogové závislosti, vězňů a náboženství... Našel jste si nějaké téma i pro Váš rodný kraj?

O tom často přemýšlím, už několik let. Byl jsem osloven vsetínskou školou Integra, abych vytvořil soubor fotografií o tomto významném vzdělávacím zařízení pro handicapované děti, které navštěvují tuto školu spolu s ostatními žáky.

Je mi známo, že Slezská univerzita v Opavě, kde vyučujete, pořádá pravidelně na Horní Bečvě soustředění studentů. Pracujete tam na nějakém projektu?

Setkávají se tam studenti nejen z České republiky, ale i ze zahraničí, kteří na opavském Institutu tvůrčí fotografie studují. Na Horní Bečvě probíhají přednášky a konzultace.

Fotografují studenti i tady na Valašsku?

Někteří ano. Zvláště ti, kteří pocházejí z Valašského Meziříčí.

Vyučujete fotografii již po mnoho let a za tu dobu prošlo toto medium značným technickým vývojem. Zvládají Vaši studenti ještě klasické fotografické řemeslo?

Studenti reagují na nové podněty a sami si určují, čím a jak budou fotografovat. V současné době vítězí digitální zobrazení. Přesto jsou studenti, kteří si chtějí klasický proces vyzkoušet.

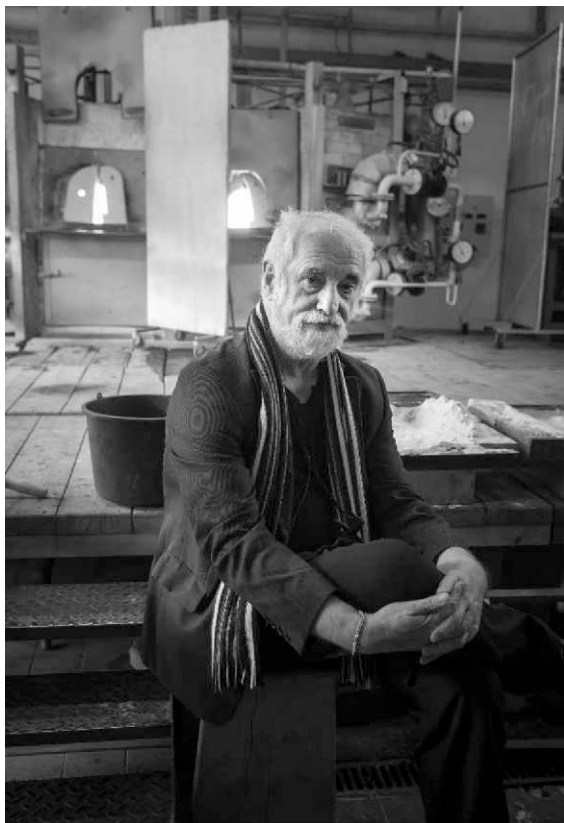
Pedagog hodnotí především obsah. Prostředky, kterými student dosáhl výsledku, nejsou rozhodující.

Musí být dobrý fotograf i dobrým výtvarníkem?

Pokud se propojí fotografické a výtvarné vzdělání, je to prospěšné. Jedno s druhým se doplňuje. Mnozí studenti se zabývají sociologií nebo kulturní antropologií. U fotografie je důležitá především znalost filosofie života. Adekvátní formu své tvorby si již studenti najdou sami.



Jindřich Štreit, Z cyklu Lidé bez domova, Opava 2015



■ Jindřich Štreit na huti sklářské školy ve Valašském Meziříčí
(Foto Ondřej Galia)

Určitou cestu dokumentární fotografie jste naznačil...

Mou základní radou studentům je potřeba najít si svůj styl, své téma a formu vyjádření. V zahraničí se naopak požaduje, aby student svého pedagoga napodoboval.

Co podle Vás odlišuje dokumentační fotografii od té, na kterou se chodíme dívat do galerií? Co nesmí dobrá fotografie postrádat?

Dokumentační fotografie zobrazuje konkrétní předmět bez jakékoli umělecké ambice. Dokumentární fotografie je mimo jiné i záležitostí emocí. Dobrá fotografie nemůže postrádat téma a adekvátní formu zpracování.

Vy jste se ve své tvorbě zaměřil na černobílou fotografii. Jdete stále tímto směrem?

Situace se v poslední době poněkud změnila. Jsou témata, která si barvu vyžadují. Mám několik cyklů, které barvu akceptují. Hledám i jiné formy, kterou je například desaturace, která je redukcí barvy. Jde mi o zachycení emocí a atmosféry. V poslední době pracuji na tématu Lidé bez domova.

Kdy se můžeme těšit na vystavení tohoto cyklu a na publikaci?

Tento cyklus byl již vystaven ve zlínském divadle, Českých Budějovicích, Svitavách, v Praze, Ostravě, Opavě a v Olomouci. Vystavuji jej také v Sofii, Pasově a jinde. S Bárou Baronovou a jejím studiem hledáme novou formu knihy – objektu. V září bychom rádi byli hotovi.

Děkujeme za rozhovor a těšíme se na Vaši podzimní výstavu ve Vsetíně

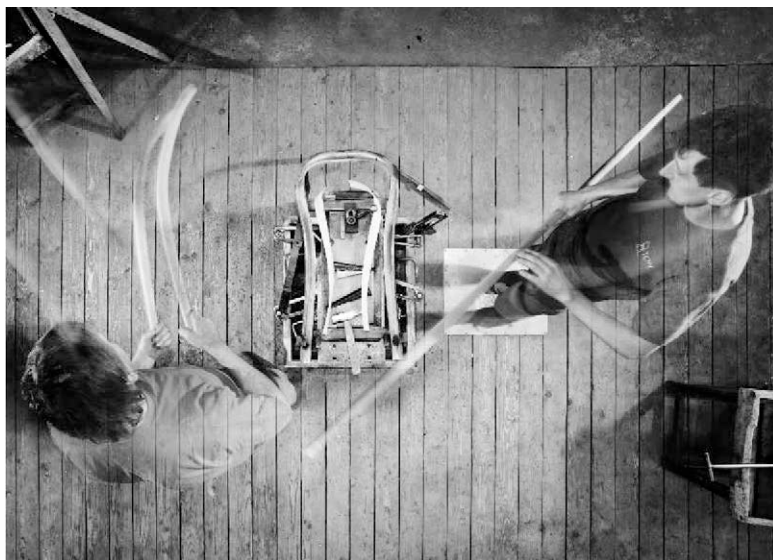
Kamila Valoušková

Židle pro celý svět

Tradice a současnost
výroby
ohýbaného nábytku
v Bystřici pod Hostýnem

Jana Mitrová – Radek Bryol

Továrna TON v Bystřici pod Hostýnem je v současnosti jediným místem na světě, kde se vyrábí nábytek z ohýbaného dřeva nepřetržitě více než jedno a půl století. Za účtyhodnou dobu činnosti poznamenaly firmu mnohé historické okolnosti a související proměny. Přesto se ve společnosti TON stále udržují a rozvíjejí principy, které zde zanechala již zakladatelská generace.



■ Ohýbání bukové kulatiny v pásnicích (Foto Kristina Hrabětová, 2013)

Minulost společnosti TON v Bystřici pod Hostýnem a jejich předchůdců snad ani netřeba pravidelnému čtenáři vlastivědné revue Valašsko opakovat. Historii výroby ohýbaného nábytku se v širokých souvislostech podrobně věnují povolanější autoři ve svých publikacích a studiích. Jako úvod k současným aktivitám firmy si přesto dovolíme alespoň základní data.

Technologie ohýbání dřeva pro nejrůznější účely se vyvíjely od 17. století. Avšak až výrobce nábytku původem z Porýní, Michael Thonet, dosáhl v polovině 19. věku spolu se svými syny postupů, které umožňovaly ohýbání plných dřevěných profilů ve dvou rovinách.

Tehdy už Thonetové působili ve Vídni, nejprve u vídeňských nábytkářů, poté ve vlastní firmě. Další rozvoj podnikání rodiny souvisel s industrializací moravské části habsburské monarchie. Pro Thonetu se stala důležitou především dostupnost suroviny, bukového dřeva. Mimo městská centra byla možnost využití levných pracovních sil z maloměstského a venkovského prostředí. Na Moravě mělo vliv na rozvoj průmyslu

také vybudování Severní dráhy císaře Ferdinanda z Vídně do Krakova. První továrna, tehdy již pod názvem Gebrüder Thonet – Bratři Thonetové, byla zřízena v Koryčanech ve 2. polovině 50. let 19. století. V roce 1861 zahájila výrobu také továrna v Bystřici pod Hostýnem. Rozvoj podnikání sourozenců Thonetových, zvyšující se potřeba materiálu i související ekonomické záležitosti iniciovaly postupně vznik dalších podniků na Moravě, v Uhrách, či v dnešním Polsku a Německu. Podnikání Thonetů se stalo vzorem pro další společnosti. Z těch největších, navíc spjatých s naším regionem, vzpomeňme alespoň firmu Jacob & Josef Kohn. Výroba nábytku z ohýbaného dřeva tak v naší oblasti zasáhla nejen podhůří Hostýnských vrchů, ale také Valašsko-meziříčsko, Vsetínsko a Horní Vsacko. Dělníci pracovali jak přímo v továrnách či filiálkách, tak prováděli některé výrobní operace ve svých domácnostech.

Za dlouhý čas výroby se podařilo vytvořit bezpočet poutavých typů, a to nejen sedacího nábytku. Již jedna z prvních továrně vyráběných židlí č. 14, která vzešla ještě v Koryčanech, se považuje nejen za symbol ohýbaného nábytku, ale také za příklad racionality výroby. U většiny modelů byl po celou dobu produkce brán zřetel jak na účelnost a trvanlivost, tak na vzhled výrobků, nemluvě o efektivnosti během továrního procesu.

Autorskou designérskou tvorbu ve výrobě nábytku z ohýbaného dřeva můžeme sledovat od sklonku 19. století. Do této doby plynuly výtvarné návrhy spolu s technickým řešením přímo od členů rodiny Thonetů. Produkce firmy Kohn modely Thonetovy zpočátku kopírovala a podobně činily i další společnosti. Změněná obchodní orientace Kohnů však v tomto období začala hledat odbytu u vyšších vrstev zákazníků. Tak v roce 1898 ve spolupráci se společností Kohn jako první známý umělec navrhl architekt Adolf Loos spolu s interiérem pro Café Museum ve Vídni také ohýbanou židli. Použití ohýbaného sedacího nábytku je podle obrazové dokumentace známé z mnoha reprezentativních interiérů od konce 19. století. Vrchol výroby na přelomu 19. a 20. století vystřídal hospodářské problémy způsobené průběhem a následky první světové války. Pro stabilizaci situace se některé společnosti sloučily, mnoho továren však zaniklo.

Přes epochu secese dospěl i nábytek z ohýbaného dřeva k modernímu umění, kdy se v nábytkářské produkci uplatnil také kov. Kladně se stále přijímal nadčasový design tradičních dřevěných modelů. Například židle č. 14 podobně jako č. 30, tzv. Wiener Stuhl, se staly oblíbeným prvkem interiérů funkcionalismu. Rovněž návrháři zůstávali věrni dřevu, a tak vznikaly nové dodnes obdivované modely sedacího nábytku. Zmíňme alespoň židli přehledných linií č. 811 architekta Josefa Hoffmana z 20. let minulého století.

S omezeními probíhala produkce rovněž během 2. světové války. Následným znárodněním průmyslu byl v roce 1945 ustaven národní podnik Thonet, ke kterému se přidružovaly další nábytkářské výroby v Československu. V roce 1953 byla společnost přejmenována na n. p. TON s mateřským závodem v Bystřici pod Hostýnem. V následujícím roce vzniklo vývojové oddělení, jehož kmenovými návrháři se kromě architekta Antonína Šumana časem stali i Radomír Hofman nebo Josef Macek. Návrhy výrobků pocházely také od externích designérů. Během této éry vzniklo mnoho nových typů jak inspirovaných tradičními modely, tak s progresivním tvárováním a detaily. Objem produkce a počet pracujících se opět postupně zvyšovaly až do konce 80. let.

Po sametové revoluci se firma potýkala s problémy, které přinesla změna politické a ekonomické situace. Od roku 1994 funguje tento tradiční výrobce nábytku jako akciová společnost TON. V současnosti dává *Tonetovka*, jak továrnu místní dodnes nazývají, práci asi 800 lidem a týdně se zde

vyrábí průměrně 5000 kusů židlí. Bystřická továrna tak po nelehkém období 20. století, plném zvratů a organizačních změn, zůstává dnes jediným místem na světě, kde má výroba ohýbaného nábytku nepřetržitou tradici trvající více než jedno a půl století.

Ani v dnešní produkci se neupouští od tradičních postupů, jež jsou pro TON tolik specifické. Nadále se využívá umění zkušených ohýbačů, kteří ručně tvarují napařené bukové kulatiny. Při zpracování samého výrobku je kladen důraz na kvalitu, stejně tak jako na kultivovaný vzhled. Dodnes tak patří k osvědčenému sortimentu klasické modely. Zároveň však do procesu výroby vstupují současní designéři, hledající v diskuzi s technologií stále nové tvary, jimž je možné dřevo podřídít. Sám vývoj každého nového produktu prochází v TONU dlouhou cestou. Na počátku je návrh designéra, pokračuje se technickým řešením konstrukce a výrobou prototypu a navazuje složitý proces testování. Práce ústí v uvedení finálního produktu na trh.

Propojení práce designéra a inovativního postupu uvidíme například u židle s označením 002. Autorem je vsetínský rodák, absolvent Fakulty výtvarných umění VUT v Brně Jaroslav Juřica. Ve svém modelu navázal na principy nejslavnější „thonetky“ nesoucí číslo 14, pro niž byla charakteristická jednoduchá konstrukce tvořená šesti ručně ohýbanými kulatinami, dvěma šrouby a deseti vruty. Jaroslavu Juřicovi se v modelu 002 podařilo židli ještě zjednodušit při zachování všech přirozených vlastností – skládá se pouze ze tří kusů. Dva z nich jsou identické ručně zpracované ohyby, vytvářející nohy, opěradlo i područky zároveň.

TON spolupracuje také se zahraničními designéry, z nichž někteří dosahují světového významu.

Za povšimnutí stojí zejména nejnovější kolekce Split, kterou pro TON navrhl francouzský multidisciplinární umělec Arik Levy. Nejvíce se ve své tvorbě zaměřuje na průmyslový design, ale jeho práce najdeme také v prestižních muzeích a galeriích po celém světě. To, že designér zvučného jména má zájem spolupracovat se společností ukrytou v podhůří Hostýnských vrchů, potvrzuje, že je firma pevně usazena v oblasti nábytkového průmyslu. Právě společně s Arikem Levym se opět podařilo posunout hranice ohýbání dřeva. U kolekce Split tvoří základ ručně ohýbaný rozštěp masivní kulatiny, který je poprvé u sedacího nábytku designovým a zároveň funkčním prvkem – vytváří podpěru sedáku i opěradlové části. Tento posun dokazuje, že ohýbání dřeva není zakonzervovanou technologií, ale stále nabízí prostor pro inovace.

Zmíňme také Alexe Guflera, rodáka z Itálie, který mimo jiné studoval pod vedením Bořka Šípka, českého výtvarníka, architekta a designéra. Pro TON navrhl Gufler úspěšnou kolekci židle a křesla Merano, odkazující na jeho rodiště. Tato kolekce se ihned po uvedení stala velmi úspěšnou nejen prodejně. Získala i řadu významných ocenění jako například jednu z nejvýznamnějších světových cen hodnotících design – Good Design, kterou od roku 1950 uděluje Muzeum architektury a designu v Chicagu. V Evropě uspěla židle Merano, když byla nominována na ocenění German Design Award. Židle Merano v současnosti patří mezi tahouny designové produkce společnosti a je možné ji potkat v restauracích, kavárnách či jídelnách po celém světě. Že se jedná o úspěšnou kolekci, potvrzuje i Akademie designu České republiky, která společnost TON zařadila do finále Czech Grand Design pro rok 2014.

Poměrně velké finanční prostředky investuje TON do tvorby svých propagačních materiálů. Spolupracuje na nich s několika grafickými ateliéry, z nichž nejvýznamnější je pražské Studio Marvil. Zároveň se TON nebojí oslovovat významné české fotografy, aby dokázali svými zkušenostmi a ci-

■
Židle Split od designéra Arika Levyho,
na které je poprvé, a ve světě naprosto ojediněle,
použit ručně ohýbaný rozštěp masivní kulatiny
jako designový a zároveň i funkční (nosný) prvek.
(Foto Martin Chum, 2015)



tem povznést propagační fotografii. Důkazem toho, že i komerční fotografie mohou nést umělecké hodnoty, jsou práce Václava Jirásky, Martina Chuma či Salima Issy.

Václav Jirásek židle TON zasadil do přírodního prostředí v okolí Bystřice pod Hostýnem. V jeho fotografiích se podařilo propojit charakter krajiny pod Hostýnskými vrchy s průmyslově vyráběnými produkty. Dohromady tvoří přirozený celek, ve kterém se zdánlivě neslučitelné světy prolínají. Za tuto práci byl Václav Jirásek nominován do finále Cen Czech Grand Design 2014 v kategorii fotograf roku.

Naopak fotografie Martina Chuma pocházejí z prostředí starých továrních interiérů v areálu bystrického závodu. Autor tak využívá potenciálu industriálních prostor, kde přiznává původní stav. Míra stylizace je tedy překvapivě téměř nulová. Na těchto fotografiích nábytku najdeme také různé doplňky od českých firem a designérů, jako světla, vázy, porcelán či jiné dekorativní předměty.

Práce obou zmíněných fotografů jsou nosným prvkem Katalogu TON pro roky 2014–2015, kde spatříme jak židle klasické, tak současné designérské modely. Portfolio zahrnuje také nabídku stolů, věšáků či doplňků. Grafickou podobu katalogu dalo Studio Marvil, jemuž se podařilo vytvořit publikaci představující nejen výrobky firmy. Katalog zároveň přibližuje světu čtenářů historii a prostředí vzniku nábytku vytvářeného rukama místních lidí. Takové pojetí produktového katalogu oslovilo i grafické profesionály v Evropě, kteří mu udělili stříbrné ocenění v European Design Awards v kategorii produktových katalogů. V České republice byl oceněn prvním místem v soutěži firemních publikací Zlatý středník. Soutěž vyhlašuje PR Klub a v její porotě najdeme odborníky jak z mediální praxe, tak i sféry akademické.

Současný katalog, který vyšel v lednu roku 2016, odhaluje zákulisí výroby. S pomocí všímavého oka fotografa Salima Issy zachycuje poetiku tovární produkce, která, ač na první pohled drsná, pořád ukrývá krásu ruční práce. I přes neustálý technologický vývoj je stále ruční výroba důležitá a nelze ji nijak nahradit. Každá židle projde průměrně přes 20 párů lidských rukou.

Je nutno ještě poznamenat, že právě rok 2014 byl pro TON průlomový, neboť došlo ke značnému zredukování portfolia výrobků. Tento krok se mohl zdát riskantní, neboť z nabídky byly vyřazeny i židle, které se například v České republice velmi dobře prodávaly. Rozhodnutí o vyřazení některých produktů se událo právě z důvodu nenaplnění představ vedení společnosti o kvalitě designu, které jsou nyní pro TON zásadní.

Že je tato cesta TONu správná, dokládá i stoupající mezinárodní prestiž společnosti, které se daří pronikat na nové trhy a získávat stále nové zákazníky. TON má v současné době dceřiné společnosti na Slovensku, v Polsku, Rakousku a Německu. Její autorizované prodejce najdeme téměř po celé Evropě, ale také na americkém, asijském či australském kontinentu. Židle vyrobené v Bystřici pod Hostýnem tak můžeme najít například v americké kavárenské síti Starbucks nebo ve výzkumném centru Samsung v Jižní Koreji. Více než 2 000 židlí TON slouží věřícím v neobvykle pojaté stavbě křesťanského kostela v Singapuru.

V České republice je možné navštívit „showroomy“ TONu, z nichž nejnovější a bezesporu nejzajímavější najdeme v pražských Holešovicích. Prodejna byla navržena studiím Olgoj Chorchoj. V něm tvoří Michal Froněk a Jan Němeček, kteří působí také jako vedoucí ateliéru design výrobků na VŠUP v Praze. Tento „showroom“ je specifický i tím, že neprodává pouze výrobky TONu, ale podporuje i další české značky zabývající se designem. Je možné zde zhlédnout produkty významných výrobců jako Brokis, Lasvit, Bomma či Verreum, které určitě stojí za povšimnutí, neboť často vycházejí z tradice českého sklářství a nyní expandují do celého světa.

Současnou prací se firma TON v Bystřici pod Hostýnem snaží uspět na celosvětové úrovni výroby nábytku a designu. Vnímá charakteristické prostředí, v němž pracuje. S úctou se hlásí k odkazu svých zakladatelů a těží z dlouhého období své existence. Tvůrčím způsobem za využití tradičních pracovních postupů i moderních prostředků rozvíjí TON průmysl výroby nábytku z ohýbaného dřeva, průmysl, který se usadil v přívětivém podhůří Hostýnských vrchů.

Použitá literatura:

- JANÁK, Jan. *Vlastivěda moravská. Hospodářský rozmach Moravy 1740–1918*. Brno: 1999.
PESE, Claus – PETERS, Ursula (Ed.). *Princip Thonet. Od ohýbaného dřeva k trubce*. Nürnberg: 1989.
ŠIMONÍKOVÁ, Jaromíra. *Nábytek z Bystřice pod Hostýnem*. Bystřice pod Hostýnem: 1992.
UHLÍŘ, Jiří. *Semper sursum*. Brno – Olomouc: 2005.
UHLÍŘ, Jiří. *Thonet – Mundus. Ohýbaný nábytek mezi dvěma válkami*. Újezd u Brna: 2011.
UHLÍŘ, Jiří. *Thonet: Porýní – Vídeň – Morava*. Olomouc: 2001.

Navštivte nový internetový portál eBadatelna Zlínského kraje

Ojediněného počínu na záchranu a zveřejnění sbírkových předmětů se zúčastnilo také Muzeum regionu Valašsko.

Zlínský kraj a jeho pamětové instituce vytvořily v rámci České republiky ojedinělý projekt, díky němuž jsou digitálně zpřístupněny zajímavé dokumenty z fondů Hvězdárny Valašské Meziříčí, Krajské galerie výtvarného umění ve Zlíně, Krajské knihovny Františka Bartoše ve Zlíně, Muzea Kroměřížska v Kroměříži, Muzea regionu Valašsko ve Vsetíně, Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně a Slováckého muzea v Uherském Hradišti. Zájemci o historii regionu si mohou na portále prohlédnout některé regionální noviny a časopisy, knihy, umělecká díla, mapy a plány či zajímavé historické fotografie a videosnímky, a to díky tomu, že část fondů pamětových institucí byla v uplynulých letech digitalizována. Vytvoření elektronických verzí dokumentů přispělo k jejich ochraně a mnohdy i záchraně pro budoucí generace. Významným počinem byla také spolupráce s vědeckými knihovnami na zkompletování regionálních novin, jejichž jednotlivé ročníky nebo čísla nebyly v regionu uchovány v celistvosti.



■ K nejzajímavějším digitalizovaným předmětům ze sbírek Muzea regionu Valašsko, p. o., patří Bible pražská, vytištěná roku 1488. Jedná se o vůbec první vydanou českou psanou bibli, tzv. prvotisk (prvotisky jsou knihy vydané krátce po vynalezení knihtisku do roku 1500).

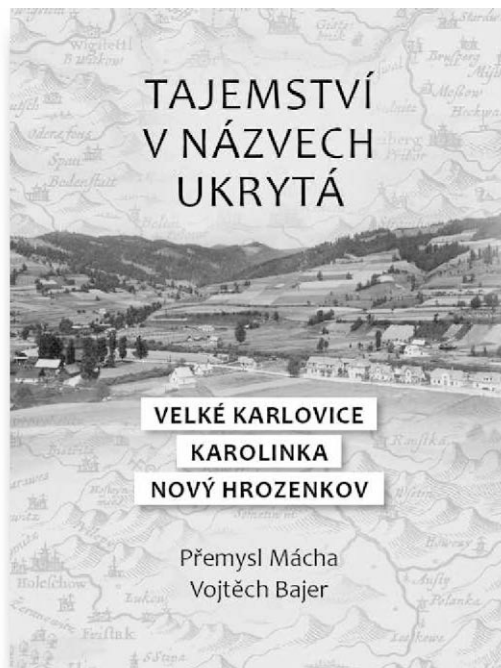
Nový portál eBadatelna přináší široké laické a odborné veřejnosti nejen zpřístupnění digitalizovaných dokumentů, jejichž počet bude průběžně dále rozšiřován, ale nabízí zájemcům také zhlédnutí virtuálních výstav či studium zajímavých článků o fondech pamětových institucí.

Muzeum regionu Valašsko připravilo k digitalizaci tisíce položek a jednalo se o výběr zejména z historických fondů vsetinského a valašskomeziříčského muzea (např. staré tisky, kramářské písně, mapy a plány, ale i filmy a periodika).

Navštivte portál na adrese: <http://ebadatelna.zlkraj.cz>. a najděte poklady v digitalizovaných fondech pamětových institucí Zlínského kraje.

Milan Ošťádal

Tajemství v názvech ukrytá



z publikací

MÁCHA, Přemysl a BAJER, Vojtěch. *Tajemství v názvech ukrytá. Velké Karlovice, Karolinka, Nový Hrozenkov*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2013, 104 s.

Nejen knihy, archivní či obrazové dokumenty mohou uchovávat individuální či kolektivní paměť a nést její poselství napříč generacemi. Obdobným zdrojem poznání se pro nás stává také krajina, neboť i ona dokáže odkrývat pomyslnou stopu předchozích pokolení. To, že tento informační potenciál tak často nepoužíváme, je možná způsobeno skutečností, že čist v ní a identifikovat potencionální zdroje poznání se na základní škole neučí.

Dávat krajině a místům v ní jména přitom náleží k přirozené lidské potřebě konkretizovat prostor kolem sebe, lépe se v něm orientovat a pomyslně se jej zmocňovat a ovládat. A stejně jako je bezbřehá lidská fantazie, širokou škálu vykazují též podněty a inspirace, které stály a dodnes i stojí u počátku vzniku názvů míst. Jejich původci do nich vtiskli svoje vlastní vnímání okolí, např. reflexi dominantní či jinak pozornosti hodné terénní konfigurace, četného výskytu zástupců flóry i fauny. A pokud jsme přirovnali krajinu k pomyslné knize, i ona je reálnou připomínkou konkrétní osoby či rodiny, stejně jako nelehkého životního údělu zcela v duchu biblického: „*V potu tváře chléb svůj dobyvej*.“ Člověkem formovaná krajina se stává odrazem historických událostí, ale i jiných dramatických příběhů, které se, tu více, tu méně skutečné, v ní odehrávaly a které si v nejrozmanitějších variantách předávalo při prástkách a besedách několik generací zdejšího obyvatelstva.

Mluvíme-li dnes o narůstajících potřebách lidí poznávat a uvědomovat si své kořeny, svou lokální a regionální identitu, pak jsou to v neposlední řadě také *toponyma*, která se nám mohou stávat dokladem svébytnosti a jedinečnosti prostředí, v němž žijeme a v němž případně žily i generace našich předků. Vždyť užívání těchto jmen pro bystřinu, louku či pastvinu, vršek, usedlost či cestu je krásným a mnohdy vlastně nevni-

maným pevným propojením našeho pokolení s těmi, kteří zde byli před námi, s těmi, kteří tato hydro-, hodo-, agro-, oikonyma vytvářeli či uchovávali v paměti.

A protože nejen lidé, ale i krajina s názvy jí přiřčenými mohou svou paměť ztratit, nejednou nenávratně, je třeba nechodit či nejezdit kolem nich nevšímavě, pochopit, že i to, co je zcela běžné, všední, denně vnímané, má svoji jedinečnou hodnotu. Můžeme si proto i těchto střípků všimnout a v lepším případě je i zaznamenat – a neučiníme-li tak my, je velmi dobré, věnují-li se této činnosti jiní. Před několika desetiletími to byla skupina jazykovědců pod vedením prof. Rudolfa Šrámka a v posledních letech tým Ostravské univerzity. Z jejich několikaleté dokumentace vzešla výstava a ji doprovázející kniha *Tajemství v názvech ukrytá*. Dvojice autorů Přemysl Mácha a Vojtěch Bajer pro ni čerpali nejen z archivních dokumentů a mapových děl. Neméně

důležitým zdrojem poznání se pro ně stala lidská paměť a v ní uchovávaný obraz krajiny a jejích názvů. Kniha však není jen o historické krajině, jejím utváření a pojmenovávání. Autory zajímal i vztah současníků k prostoru, který je obklopuje. Jejich pozornost byla tak upřena k přežívání či proměnám starších názvů, ale i k formování zcela nových pojmenování – oficiálních v podobě jmen ulic či objektů, ale i těch, která se vytvořila samovolně a která spíše přežívají v neformální komunikaci.

Po přečtení knihy *Tajemství v názvech ukrytá* i po zhlédnutí stejnojmenné výstavy (nejnověji instalované ve vsetínském zámku) nezbyvá, než popřát tvůrcům i valašské krajině, aby vydavatelský i výstavní počín byly dostatečným impulsem k senzitivnějšímu vnímání prostoru kolem nás. Každý totiž může přispět k tomu, aby krajina kolem nás nebyla s odstupem dvou tří generací krajinou bezejmennou, krajinou bez příběhu.

Uchováno budoucím generacím

ROMÁNKOVÁ, Eva (ed.). *Uchováno budoucím generacím: Devadesát let sbírkotvorné činnosti Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm*. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm, 2015, 335 s.

V roce 1940 zformuloval pozdější profesor etnologie a ve své době jeden z největších znalců etnografických sbírek na Moravě a na Slovensku Antonín Václavík svůj pohled na poslání muzea: „Úkolem musea jest shromáždit ty památky, které by propadly zkáze či ztrátě, tyto památky dle nejnovějších konservačních method opatrovati, instalovati pak tak, aby sloužily vědě, umění a obecnému vzdělání. [...] Museum má být vzornou pokladnicí všeho, co kraj ve svém středu vytvořil a jako nezbytný doplněk svých kulturních potřeb používal. Sběr musejních předmětů se nesmí omezovati na líbivé doklady, spadající do oblasti umění, ale i na ty prosté, užitkové předměty, mluvící starší řečí než pestře pomalované a též na doklady kultury duchové i sociální a to ze všech dob a všech vrstev, ve vytčeném kraji jakkoliv zapůsobivších.“

Nad trvalou platností těchto slov můžeme přemýšlet, listujeme-li nejnovějším knižním počinem Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm pojmenovaným *Uchováno budoucím generacím*. Vedle výstavy Muzeum v zákulisí, která velmi originálně ukázala svět „za oponou“ a nechala nahlédnout „do kuchyně“ rožnovských muzejních pracovníků, se snaží tato kniha ukázat, že Valašské muzeum v přírodě není jen to, co návštěvníci vidí při prohlídce trojice expozičních areálů, případně bohatá programová nabídka Valašského roku.

V roce 2015 si muzeum připomenulo již devadesát let existence a je to právě oněch devět dekad, které jsou naplněny neutuchající prací na budování onoho základu a piliře muzejní činnosti – sbírkových předmětů jakožto nositelů paměti. Během uplynulých desetiletí se na budování rož-



novských sbírek podílelo nespočet pracovníků, zprvu nadšenců, posléze již školených odborníků. Výsledkem jejich přičinlivosti se stal jeden z nejrozsáhlejších etnografických fondů v naší republice. A protože to, co návštěvník vidí v expozičních objektech či na výstavách, je jen zlomkem sbírkového bohatství Valašského muzea v přírodě, rozhodli se jeho představitelé u příležitosti jeho kulatin podrobněji představit obsah svých depozitářů. Čtenář se tak může postupně seznamovat s předměty i dalšími materiály dokladujícími všední a sváteční dny, různé časové roviny či sociální prostředí. Domnívám se, že pro mnohé se stane kniha *Uchováno budoucím generacím* opravdovým oknem do neznámého světa starého Valašska, jehož obraz prostřednictvím svých sbírek rožnovské muzeum uchovává a úspěšně předává dále. Vedle textových informací, které se mohou pro mnohé zájemce stát východiskem k dalšímu bádání, musíme na knize ocenit i její nápadité a přitom velmi střizlivé grafické zpracování, které poskytuje dostatek prostoru pro výpověď hlavních aktérů publikace – sbírkovým předmětům. Neměla-li by v knihovně žádného zájemce o historii a tradice Valašska chybět kniha Jaroslava Štíky *Valašsko a Valaši*, lze nyní totéž tvrdit i o *Uchováno budoucím generacím*.

Daniel Drápala

Muzejní noci v regionu



Meziříčská muzejní noc 2015 – ve valašskomeziříčském muzeu v zámku Kinských se v drobných epizodách z historie zámku představili její bývalí majitelé, manželé Eugen a Marie Kinští v podání muzejních pracovníků K. Valouškové a R. Danajoviče. (Foto MRV)

Poprvé se muzejní noc na Valašsku konala ve Velkých Karlovicích, a to už v roce 2004. Organizátorka akce, tamější muzejní pracovnice Soňa Kollandová, se inspirovala příkladem historicky první muzejní noci v České republice, která se téhož roku uskutečnila v Praze. Pro Karlovské muzeum to byla ovšem jednorázová akce, neboť nízká návštěvnost odradila pořadatele od jejího dalšího organizování.

Tradici pořádání muzejních nocí v regionu založilo o tři roky později vsetínské muzeum. Pod hlavičkou Festivalu muzejních nocí¹ uspořádalo v roce 2007 zásluhou iniciativy tehdejší vedoucí společenskovedního oddělení Hany Jabůrkové první muzejní noc ve Vsetíně, propagovanou jako Muzejní ponocování a plesání. Jak již sám název napovídá, pojetí akce vycházelo z tradičního konceptu muzejních nocí, které ozvláštňují běžnou nabídku o program s volným vstupem, s nezvyklou, noční otevírací dobou a s doprovodnými aktivitami zpřístupňujícími atraktivním způsobem prostředí a činnost muzeí a galerií, a to různým věkovým kategoriím i zájmovým skupinám.

Průměrná návštěvnost na dosavadních sedmi ročnících (2007–2013)² dosahovala kolem 500 návštěvníků. Některé ze vsetínských muzejních nocí byly tematizované (např. pohádková (2009), ve znamení Labyrintu (2011), templářská (2012) a zbojnická (2013)). Všechny je pořádalo pouze muzeum, ale letos nastává změna: muzeum oslovilo k účasti i další instituce ve Vsetíně. Do společné akce se zapojí městský úřad, Dům kultury Vsetín, knihovna, lázně, místní ZUŠ a gymnázium. Připravovaný osmý ročník bude tedy komunitním počinem pod záštitou starosty Jiřího Čunka a město pokryje náklady na propagaci a na program slavnostního ukončení akce. Organizátoři věří, že bohatější a pestřejší program zaujme širší spektrum návštěvníků (včetně turistů), a že vzájemnou podporou přispějí ve Vsetíně k efektivnějšímu vytváření společné programové nabídky.

To severnější část regionu kouzlo muzejních nocí uchvátilo sice o něco později, ale zato hned v harmonické spolupráci několika institucí. Historie oblíbených a celé město pohlcujících Meziříčských muzejních nocí začala rokem 2010. Tehdy se sešli zástupci Muzea regionu Valašsko, Moravské gobelínové manufaktury a Galerie Sýpka a pod organizačním zastřešením Agentury Via o.p.s. (jejíž součástí tehdy Galerie Sýpka byla) usoudili, že krom řady jiných akcí, na nichž spolu už delší dobu spolupracují,³ nastal čas k tomu, aby festival muzejních nocí našel své místo i ve Valašském Meziříčí. A protože Valašské Meziříčí je město kulturní (přívísko Valašské Athény si zaslouží i pro 21. století), hned se k nim přidaly i tři další organizace. A tak měla Meziříčská muzejní noc ve svém prvním roce konání hned šest zastavení: Galerie Sýpka, Galerie Kaple, kostel sv. Trojice, gobelínovou manufakturu, evangelický kostel a městskou knihovnu. Agentura Via prostřednictvím galeristky Markéty Románkové zajistila koordinaci celé akce, včetně všech propagačních materiálů a doprovodného programu na druhém nádvoří zámku Žerotínů.

Akce se setkala s velkým ohlasem veřejnosti, což se v dalším ročníku projevilo nejen rozšířením o nová zastavení (zámek Kinských a Vrtule – svět her a poznání), ale i připojením atrakce, bez které by byla dnes Meziříčská muzejní noc nepředstavitelná: Nočního expresu. Celá akce získala na medializaci a hlavně atraktivitě i pro nejmenší (či nejnavštěňovanější) návštěvníky. Rozsah muzejní noci si proto vyžádal dřívější začátek a pozdější zakončení a také finanční podporu ze strany města (náklady na Noční expres přece jen přesáhly finanční možnosti všech šesti zapojených nevýdělečných organizací).

Od svého třetího ročníku už pak získala Meziříčská muzejní noc více méně na své dnešní podobě. O její koordinaci, propagaci a doprovodné programy se po zániku Agentury Via stará Vlasta Červenková a s každým dalším ročníkem přibývá i míst, na nichž si můžou Meziříčané i přespolní jedinečnou atmosféru muzejní noci užít. V loňském roce se do akce zapojilo neuvěřitelných dvanáct institucí, které připravily program v celkem šestnácti budovách. Kromě tradičních muzeí a galerií (které každým rokem lákají novým pestrým programem) mohou noční putující navštívit třeba i huť na sklářské škole, kostel sv. Jakuba Většího nebo hvězdárnu. Úspěšnost akce se projevila i ve vysoké návštěvnosti čítající přes 2000 dospělých i dětí.

Do celorepublikového Festivalu muzejních nocí se každý rok přihlašuje více měst a institucí. Od prvního ročníku stoupl počet lokalit o více než dvojnásobek (ze 70 na 160) a počet zapojených organizací přesáhl čtyřnásobek (ze 100 na 400), z čehož vyplývá, že vzrůstá i trend zapojení více institucí do akce v jedné lokalitě, a to nejen muzeí a galerií, ale i knihoven, škol, kulturních a volnočasových zařízení, kostelů, uměleckých ateliérů atd. Svým rozsahem je festival v rámci Evropy unikátním kulturním a společenským fenoménem, který se těší vzrůstajícímu zájmu veřejnosti. Letos lze v našem regionu navštívit muzejní noci ve Valašském Meziříčí (27. 5.), v Bystřici p. H. (28. 5.) a ve Vsetíně (4. 6.).

Kamila Valoušková, Olga Mehešová

¹ Od roku 2005 je festival každoročně organizovaný Asociací muzeí a galerií ČR, Ministerstvem kultury ČR a Národním muzeem a koná se v průběhu 4 týdnů v době kolem Mezinárodního dne muzeí (18. května).

² Pauza v posledních dvou letech byla způsobená uzavřením vsetínského zámku během rekonstrukce objektu.

³ V rámci Komise pro výtvarné umění fungující mezi lety 2007–2011 jako poradní orgán Výboru kultury při radě Města Valašské Meziříčí, podněcovali kromě výstavní náplně Galerie Sýpka např. i vznik Ceny Rudolfa Schlattauera (zpočátku jako Bienále, dnes Trienále Valmez), společné výstavy a další kulturní aktivity.

Dřevěný svět Josefa Heji a řezbáři Hejova nožíku

Řezbářství patří na Valašsku k tradičním uměleckým a řemeslným projevům. Zájem o ně neupadá jak u tvůrců dřevěných plastik, tak ani u jejich obdivovatelů či sběratelů. Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm se tento fenomén snaží soustavněji představovat veřejnosti již neuvěřitelných dvacet let a právě tomuto výročí je věnována výstava *Dřevěný svět Josefa Heji a řezbáři Hejova nožíku*. Probíhat bude ve výstavním sále vstupního objektu Sušák od 24. května do 31. října 2016.

Zmiňované výročí se počítá od roku 1997, kdy se konal první ročník programu *Hejův nožík*, na kterém se představují (převážně) neprofesionální řezbáři z oblasti západních Karpat – tedy z území České republiky, Slovenska a Polska.



Z programu Hejův nožík, 2014 (Fotoarchiv VMP) ■

Název programu se váže k osobě Josefa Heji (1902–1985) z Halenkova-Dinotice, světybného lidového řezbáře. Právě jeho díla budou tvořit významnou část vystavených plastik. Valašské muzeum má zastoupení Hejovu tvorbu poměrně hojně, přesto jsme tuto osobnost chtěli představit poněkud komplexněji. Pro potřeby výstavy jsme si proto zapůjčili plastiky z jiných muzeí v České republice a také ze soukromých sbírek. Návštěvníkům tak bude nabídnuta snad početně nejrozsáhlejší prezentace Hejových plastik.

Další blok bude věnován tvůrcům, kteří se zúčastnili programu Hejův nožík. Někteří jsou pravidelnými „účinkujícími“ od počátku, což je pro nás velice povzbudivé. Představíme jak jejich světybnou tvorbu, tak práce, které byly tvořeny podle určitého zadání ze strany Valašského muzea. Mohli bychom říci, že vše začalo ovečkou, která byla v podstatě prvním společným tématem. Následovala tvorba tzv. řezbářského betléma, který se stal určitou přehlídkou rozmanitých stylů tvorby jednotlivých řezbářů, a přes svou „nejednotnost“ je dílem pozoruhodným. Zmiňovaná díla najdou návštěvníci také v katalogu výstavy, jenž bude její součástí.

Lenka Kučerová

Navštivte expozici historického nábytku z ohýbaného dřeva v bystřickém zámku



Z nové expozice v bystřickém zámku (Foto O. Mehešová) ■

Od podzimu loňského roku lze v regionu navštívit dvě nové expozice věnované nábytku z ohýbaného dřeva, a to ve vsetínském muzeu a v bystřickém zámku. Obě odkazují k tradici průmyslové výroby tohoto specifického druhu nábytku ve svých lokalitách. Narodil od Vsetínska, kde se nábytek z ohýbaného dřeva vyráběl od konce 60. let 19. století do počátku 30. let 20. století, je jeho výroba v Bystřici p. H. stále aktuální a trvá už 155 let.

Město Bystřice pod Hostýnem zpřístupnilo novou expozici pod názvem *Historický ohýbaný nábytek – Židle z proveniencí firem Thonet, Kohn, Fischel a Mundus* ve dvou místnostech zrekonstruovaného 1. patra východního křídla zámku. „Myšlenka uspořádat tuto specializovanou expozici se vyvíjela velmi dlouho. První kroky jsme podnikli už před lety, ale bohužel bez úspěchu. Zlom nastal až v roce 2011, kdy si TON připomněl 150 let své existence a konala se velká výstava, kterou za 6 týdnů vidělo přes 2000 návštěvníků. Výstava pokračovala malou provizorní expozicí, o níž turisté dále jevíli zájem, a proto jsme začali pracovat na přípravě nových prostor pro její trvalé



Z nové expozice v bystrickém zámku (Foto O. Mehešová)

umístění. Díky dotacím z ROP se to nakonec podařilo," objasňuje pozadí vzniku nové expozice Eva Nedělníková z bystrického Městského muzea.

Náklady na zbudování expozice dosáhly částky kolem 2,9 mil. Kč, z čehož 1,8 mil. Kč bylo financováno z dotace Evropského fondu pro regionální rozvoj – z Regionálního operačního programu Střední Morava. Výtvarné řešení (včetně architektonického ztvárnění výstavního prostoru s důvtipným vestavěním dělicí přčky členěné monumentálními vitrinami) je dílem Ing. Tomáše Bílka z firmy INAM (Interiéry na míru z Kostelce u Holešova).

Autorem scénáře expozice, jejíž téma bylo kvůli dotačním podmínkám zredukováno pouze na historickou produkci nábytku z ohýbaného dřeva, je známý český thonetolog Jiří Uhlíř, který spolupracoval s Ing. Radmílem Tomčíkem z akciové společnosti TON v Bystrici p. H. (mimo jiné správcem významné podnikové sbírky ohýbaného nábytku, kterou založili už Thonetové).

V expozici je vystaveno celkem třicet šest kusů historického, převážně sedacího nábytku z ohýbaného dřeva, zapůjčeného ze sbírky TONU (vyjma jednoho exponátu). Výběr předmětů postihuje téměř 100 let výroby ohýbaného nábytku, a to od boppardských počátků Michaela Thoneteta ve 30. letech 19. stol. až po 2. světovou válku. Mezi exponáty převažuje produkce Thonetů (31) a ojediněle jsou zastoupeny i výrobky konkurenčních firem: Jacob & Josef Kohn (2), D. G. Fischel (1) a Mundus (2). Výrobu ohýbaného nábytku dokumentuje vzácný soubor historických fotografií (přes 20 snímků) zapůjčených z TONU, které zachycují dobový proces výroby v 1. čtvrtině 20. století, a to od svážení dřeva z místních bukových lesů až po expedici výrobků ve vagonech tažených po vlečce voly. Podrobné popisy fotografií zvyšují jejich informační hodnotu a vypovídají o sledu jednotlivých výrobních fází i o technickém vybavení tehdejších dílen.

V kontextu místní tradice výroby ohýbaného nábytku (od roku 1861) se jedná o smysluplné a nadčasové téma pro zdejší stálou expozici. Zájemci o současnou produkci nábytku z ohýbaného dřeva mohou v Bystrici pod Hostýnem navštívit také firemní prodejnu s vystavenými designovými výrobky TONU, popř. se mohou zúčastnit oblíbených exkurzí po tamější továrně.

Olga Mehešová

Výstava tapisérií a liturgického textilu ze sbírek UPM v Praze

Uměleckoprůmyslové museum v Praze¹ restauruje unikátní tapisérie² a liturgické textilie³ ze svých sbírek. Jedná se o osm tapisérií z 16.–18. století a šestnáct liturgických textilií z 15.–20. století. Po dokončení prací budou předměty vystaveny v Muzejním a galerijním centru na zámku Žerotínů ve Valašském Meziříčí. Výstava „Umění restaurovat. Tapiserie a liturgický textil ze sbírek Uměleckoprůmyslového musea v Praze“ bude slavnostně zahájena 30. června 2016 a v den otevření také proběhne odborný seminář, který představí restaurování u nás, na Slovensku a v Rakousku, a samozřejmě budou prezentovány i výsledky prací provedených v rámci projektu.



Tapiserie Aeneas a Dido, Aubusson, Francie, c. 1660,

osnova vlna, útek vlna a hedvábí (dostava 4 osnovní nitě na 1 cm, 18–24 vlněných útkových nití); získáno roku 1969 převodem

UPM (inv. č. 61 469); konzervace: Moravská gobelínová manufaktura, s.r.o., Valašské Meziříčí

Pro restaurování byly vybrány tapiserie výjimečné kvality z předních evropských center výroby tapisérií, jako je francouzský Aubusson, belgické Audenaarde a především Brusel. Konzervované liturgické textilie byly ušité z látek, které také pocházejí z různých částí Evropy, na dalmatikách najdeme španělské výšivky, na kasulích italský samet se speciálním dekorem zvaným ferronerie, nebo francouzské brokáty.

Svým rozsahem je projekt unikátní. Žádná instituce dosud neprováděla v tak krátkém čase tak rozsáhlé restaurování historických tapisérií jako v sou-

časnosti Uměleckoprůmyslové museum v Praze. Výstava bude mít dva hlavní aspekty. Vedle prezentace samotných zrestaurovaných děl seznámí návštěvníka s průběhem restaurátorských prací, a to prostřednictvím restaurátorských zpráv a také pomocí videa, které průběh restaurování dokumentuje. Předměty, které jsou součástí projektu, nebyly dosud nikdy vystavovány.

Realizace projektu novým způsobem upozorní na více jak stoletou tradici tkaní tapiserií a gobelinů ve Valašském Meziříčí. Připomene totiž, že jednou z důležitých činností, která probíhá v prostorách Moravské gobelinové manufaktury už od roku 1946, je i restaurování historických tapiserií.

Projekt je realizován pod názvem „Historické tapiserie a textil ze sbírky Uměleckoprůmyslového musea v Praze – konzervace a prezentace“, který je podpořen programem EHP (grant z Islandu, Lichtenštejnska a Norska) a Norskými fondy 2009–2014, reg. č.: EHP-CZ06-OV-1-038-2014.

Martina Lehmannová

1 UPM v Praze bylo založeno roku 1885 a mělo za úkol sbírat nejlepší příklady uměleckořemeslné tvorby minulosti i současnosti, které by napomohly vzdělávání podnikatelů, průmyslníků, řemeslníků, zkvalitňování jejich produkce. Vzhledem k tomu, že mezi tehdejšími průmyslovými odvětvími hrálo důležitou roli textilnictví, věnovalo muzeum velkou pozornost sbírání příkladů textilní tvorby. Podstatnou část textilní sbírky tvoří liturgické textilie a tapiserie.

2 Tapiserie jsou nástěnné tkané nebo vázané koberce. Etymologický základ je v latinském slově *tapes*, což znamená koberec nebo přikrývka. Dalším často používaným označením je gobelín odvozený od jména Jehana Gobelina, který v roce 1443 přišel z Remeše do Paříže a založil si tu barvírnu vlny. Díky vysoké kvalitě práce se firma rozšiřovala, až se jméno Gobelin stalo označením čtvrti. Roku 1601 byla ve čtvrti založena dílna na výrobu vlámských tapiserií Manufacture des Gobelins.

3 Liturgické textilie, neboli paramenta, se používají při církevních obřadech. Rozlišujeme dvě skupiny textilií. Jednu tvoří dekorace architektonických částí kostelů jako oltářní antependia, nástavce ad. Druhou tvoří oděvy jako kasule, dalmatiky, pluviály ad. Kvůli své důležitosti bývaly bohatě zdobené, a proto o ně měla velký zájem i muzea. Mistrovské jsou příklady jemné výšivky tzv. malby jehlou. Pro výrobu liturgických oděvů se používaly i textilie s bohatými vytkávanými vzory.

Graffiti ve vsetínském zámku

Výstava *Graffiti* (6. 3. – 15. 6. 2016, zámek Vsetín) představuje práce několika současných vsetínských „writerů“ (tvůrců graffiti) a seznamuje návštěvníky také s historií této málo známé subkultury. Svěbytný způsob sebevyjádření mladé generace je netradičně zasazen do muzejních prostor. Návštěvníci si mohou prohlédnout celkem 23 vesměs monumentálních pláten od 10 autorů (a také jednu kovovou plastiku). Na sprejování panelů pro výstavu jsme oslovili ty nejzručnější ze vsetínských writerů, kteří měli čas a chuť tvořit mimo prostory ulice. Každý z nich měl při volbě témat naprostou svobodu. Výsledná plátna tak představují různé náměty a techniky graffiti. Po skončení výstavy plánujeme některá z nich zařadit do muzejní sbírky, ostatní se předají autorům či si je v případě zájmu mohou zakoupit sami návštěvníci výstavy.

Základem graffiti je vizuální stylizace písma od anonymního tvůrce umístěná ve veřejném prostoru. Sám název pochází z řeckého slovesa *γραφειν* (*grafein*) – psát. Za předchůdce graffiti lze s nadsázkou označit již pravěké jeskynní malby či vyškrabávání rozličných sdělení a jmen do omítek, které je v dějinách lidstva doloženo od vynálezu písma. Podobnost lze najít i při srovnání graffiti s východní kaligrafií, protože oba způsoby stylizace písma vyjadřují osobnost kreslíře i jeho emoční rozpoložení.

Inspirací pro graffiti byla a je řada uměleckých směrů druhé poloviny 20. století (s nimi má společnou subjektivnost, chaotičnost, nesrozumitelnost, pomíjivost či živelnost). Graffiti je také ovlivněno projevy masové kultury, a to zejména reklamou, neboť i graffiti usiluje o to, aby bylo co nejvíce vidět.

Původně jednoduché psaní jmen fixem na zdi se postupně rozrostlo v subkulturu, která se stala součástí městského života po celém světě. Už od svého počátku bylo graffiti vnímáno kontroverzně. Vzhledem k tomu, že se objevovalo bez povolení na veřejném i soukromém majetku, pro spoustu lidí se stalo synonymem vandalství. Ale na rozdíl od vandalství, které má za cíl pouze destrukci, chtějí writeri tvořit něco nového, co zpestří, oživí šedé městského prostředí.

Záměrem vsetínské výstavy je přiblížit graffiti starší generaci a ukázat jeho výtvarné, umělecké kvality. Zároveň má výstava za cíl do muzea přilákat mladé návštěvníky, kteří graffiti znají a dokážou je ocenit.

Do muzejní revue jsme v rámci pozvánky na výstavu připravili krátký rozhovor s jedním ze současných vsetínských writerů – vystavujících autorů; jmenuje se Honza a má 26 let.



Writer při tvorbě jednoho z vystavených pláten v atriu vsetínského zámku
(Foto Milan Ošťádal)



Z výstavy Graffiti (Foto Milan Ošťádal) ■

Co pro Tebe znamená graffiti?

Graffiti je pro mě v první řadě zábava: potkávat a poznávat nové lidi, zažívat nové věci.

Poslední dobou se ale snažím posunout to dál, dostat ze sebe něco nového a od písma přejít spíš k charakterům... V podstatě taky naučit se pořádně kreslit. Myslím, že dvě výstavy v galeriích za poslední rok tomu hodně pomohly.

Kdy a jak se z Tebe stal writer?

Začalo to myslím roku 2002, ale to byl jenom takový „výkřik do tmy“. Vždycky mě graffiti bavilo a fascinovalo, například na legendární zdi u skláren. Tak jsem si koupil barvy a zašil se na Sychrov za vodárku. Legály v té době byly, ale tam jsem si netroufal, jako dnes, když si spousta lidí myslí, že legál je pro všechny a pro všechno. Má to taky svá pravidla. Po prvním pokusu jsem to regulérně vzdal, ale nemohl jsem se toho zbavit. Takže o tři roky později jsem u zdi byl znovu. A už jsem nepřestal.

Jakou výzvu pro Tebe představovalo tvořit graffiti přímo pro výstavu, tj. do oficiálního galerijního prostoru, na klasické médium, jakým je plátno?

Malování na plátno pro mě nebylo nic nového, navíc formáty byly velké, takže to šlo dobře. Měli jsme volnou ruku a malovali, co jsme sami chtěli. Největší výzva byla určitě čas.

Co Tě motivovalo (nebo ovlivnilo) při volbě tématu obrazů?

Něco jsem měl v hlavě už nějakou dobu a výstava byla dobrá příležitost pro realizaci.

Myslíš si, že město graffiti potřebuje?

To nevím, potřeby jsou všude jiné... Ale určitě je ve fázi, že z měst nezmizí už nikdy.

Je v něčem graffiti ve Vsetíně jiné oproti graffiti v dalších městech u nás?

Vsetín je docela malé město, ale i přesto má dlouhou historii graffiti. Taky myslím, že na to, kolik tady žije lidí, jich dost maluje. I samo město Vsetín se k tomu staví pozitivně, vyhradilo přes šest oficiálních legálních ploch a nejsou to jen okrajové lokality města, ale hlavně podchody, kde denně proudí spousta lidí. K tomu Dům kultury Vsetín postavil svou mobilní zed' a pořádal své vlastní JAMY. Je tu dobrý základ do budoucna, lidem se to začíná líbit.

Jak vidíš budoucnost graffiti ve Vsetíně, potažmo v České republice?

Jde to dopředu. Všechno. Všude. A čím dál rychleji. Například United Colors v Ostravě. (pozn.: jedná se o velký graffiti jam.) Tak bych chtěl vidět budoucnost v České republice.

Děkuji za rozhovor.

Pavel Mašláň

Zlínská galerie připomněla dílo Miloše Borii

Ivan Bergmann

Galerie výtvarného umění ve Zlíně uspořádala v grafickém kabinetu výstavu malíři bytostně spojenému se Vsetínem Miloši Boriovi. Stalo se tak u příležitosti uplynutí 120 let od jeho narození. Boria patří k malířům, kteří jsou těsně spjatí s regionem jihovýchodní Moravy, a přesto je zde jejich tvorba takřka zapomenuta. I ve Zlíně se jednalo o jeho prezentaci po téměř třiceti letech.¹

Výběr v grafickém kabinetu i díky omezeným prostorovým možnostem představil pouze skromný průřez² dílem malíře Miloše Borii ze sbírek několika moravských galerií a muzeí a Národní galerie v Praze.³ Zcela opomenuta zůstala Boriova díla, jež se nacházejí v soukromých sbírkách. Co do počtu zapůjčených exponátů dominovalo Muzeum regionu Valašsko, které vlastní rozsáhlou Boriovu sbírku obrazů, akvarelů i kreseb, a to včetně poměrně početné malířovy osobní korespondence. Důraz byl kladen na umělcovy olejomalby, díky jejichž chronologickému a tematickému uspořádání mohl divák sledovat vývoj Boriovy tvorby.

Vstupní partie expozice patřila logicky prvnímu výraznějšímu Boriovu období, v němž nakonec z úsporné formy našel východisko v neoklasicistním pojetí malby. Námětově zde dominovaly portréty a krajiny. Divák se nejprve setkal s malířovým *Autoportrétem* a obraz *Uherské Hradiště*⁴ upomínal na jeho místo narození. Vyvrcholení tohoto období reprezentovala krajina *U Hrbové*⁵. Malířův přerod z neoklasicistní malby k jejímu abstraktnějšímu pojetí představovala dvojice *Zátiší s pohárem* a *Zátiší s ovocem*.⁶ Hlavní stěna byla věnována období 1929–1934, v kterém Boria vycházel ze zaujetí českou avantgardou zejména z prostředí Devětsilu.⁷ Mimo známé kompozice ze zlínských sbírek jmenujme např. obrazy *Čas*, *Symbol* či *Vztahy*.⁸ Autorova vrcholná surrealistická díla⁹ byla v další části zastoupena obrazy z roku 1936: *Les – Sen*, *Krajina – Touha* a *Svatý Grál*.¹⁰

Prostor na výstavě dostaly i Boriovy kresby a akvarely z let 1921–1934, které dotvořily tento inspirativní náhled na tvorbu Miloše Borii. Z četných portrétů uvedme alespoň *Ležící dívku*, z krajin *Oravský podzámok* či *Vsetín*.¹¹ Zajímavá byla možnost porovnání dvou kompozic, jejichž podobu určil pohled do stejné části umělcova ateliéru.¹² Instalaci kreseb a akvarelů prospělo provedení v jednoduchých dřevěných rámech sjednotnou šedou paspartou.

Vnitřní prostor kabinetu pak vyplnila dvojice vitrín,¹³ instalačně oživených Boriovým autoportrétem a dvěma krajinami,¹⁴ s ukázkou malířovy dochované korespondence, která přiblížila divákům jeho životní zápasy. Návštěvnícky vděčnou se stala i vitrína, kde se poukazovalo na Boriovo oboustranné využívání nosných materiálů při tvorbě, přičemž zejména zadní strana obrazu *Hlava*¹⁵ vykazuje hodnotnou puristickou kompozici.

Vřazení autora do kontextu českého výtvarného umění umožnilo návštěvníkům ponechání Boriova oleje *Obraz*¹⁶ ve stálé expozici KGVU ve Zlíně.

Miloš Boria se narodil 4. dubna 1896 v Uherském Hradišti jako pozdní dítě do skromné rodiny obuvníka. Po neúspěšných studiích zasáhl do



Výstava Miloš Boria – Osamělý proti své vůli,

Grafický kabinet, Krajská galerie výtvarného umění ve Zlíně (24. 2. – 24. 4. 2016), autor a kurátor výstavy Ivan Bergmann

života citlivého mladíka, který by se nejradiji jen oddával malování, krutá realita 1. sv. války, když byl v roce 1916 povolán na ruskou frontu. Po skončení války se v roce 1919 za podpory bratra Antonína vydal do Prahy, kde se nejprve pohyboval v prostředí soukromých uměleckých ateliérů a posléze byl přijat na Akademii. V ateliéru Vlaho Bukovace se Boria poznal mj. s Jindřichem Štyrským a spřátelil se se srbským malířem Milanem Konjovičem, který jej seznámil s Janem Zrzavým. K tomu pak často docházelo.

Po třech letech se kvůli existenčním důvodům Boria vrátil na Moravu a usadil se ve Vsetíně. Přesto, že se Boriovi čas od času podařilo vyjet do Brna či Prahy, a v roce 1927 dokonce na dva měsíce navštívil samotnou Paříž, kde se setkal i s Pabem Picassem, zůstával v téměř permanentní izolaci od aktuálního dění na výtvarné scéně, zprostředkovaného pouze skrze knihy a tiskoviny. Prostředí Vsetína, respektive jihovýchodní Moravy bylo pro Boriův život zcela fatální, neboť jeho dílo, v kterém sverpě a osobitě reagoval na aktuální výtvarné podněty, zde nenacházelo žádného pochopení ani uznání.¹⁷ Boria tak celý život bojoval s materiálním nedostatkem a špatnou životosprávou. Když se po dlouhých letech rozvažování konečně rozhodl v roce 1937 k návratu do Prahy, dostihla jej zákeřná tuberkulóza. Miloš Boria skonal 16. června 1937 ve vsetínské nemocnici.

Umělecké dílo, které za sebou Boria zanechal, reflektuje tendence české avantgardy 20. – 30. let 20. století a zároveň i obtížnou situaci umělce, který se snažil přežít v periferii moravského městečka, značně konzervativního ve vnímání umění. Miloš Boria nad svou tvorbou hluboce přemýšlel. Snažil se vstřebat impulsy aktuálních výtvarných směrů, konfrontovat se s nimi a hledat svou vlastní cestu. Osamocen ve své existenci předčil svým dílem regionální výtvarné soupeřníky a zařadil se mezi významné postavy české meziválečné avantgardy. Boriův osud i práce přesto zůstávají důkazem boje osamělého jedinice pro svou víru a přesvědčení okolnostem navzdory.

1 Dílo Miloše Borií objevil pro širší veřejnost Vilém Jůza, když v roce 1964 uspořádal umělcovu první retrospektivní výstavu v Galerii Slováckého muzea v Uherském Hradišti a v Galerii výtvarného umění v Hodoníně. Po dlouholeté odlmce to pak byl v roce 1987 Ludvík Ševeček, který Boriovi připravil výstavu v tehdejší Oblastní galerii v Gottwaldově (dnes KGUV ve Zlíně). Ševečkova výstava byla objevená, zejména co se týká kreseb a akvarelů M. Borií, a úspěšně byla reprízována v Okresním vlastivědném muzeu ve Vsetíně (dnes Muzeum regionu Valašsko) a v prostorách Domu umění na brněnské radnici. Díky těmto výstavám byly Boriovy práce zařazeny Hanou Rousovou i do rozsáhlé přehledky českého umění Linie, barva, tvar v Domě u kamenného zvonu Galerie hlavního města Prahy v roce 1988.

2 Celkem bylo v grafickém kabinetu k vidění 23 olejomalb a 15 kreseb a akvarelů.

3 Exponáty laskavě zapůjčily Galerie výtvarného umění v Hodoníně, Muzeum města Brna, Muzeum regionu Valašsko ve Vsetíně, Slovácké muzeum v Uh. Hradišti a Národní galerie v Praze.

4 Datace u mnohých obrazů není zcela jasná. Pokud není obraz datován autorem,

uváděné datace vycházejí z Boriových katalogů vydaných V. Jůzou a L. Ševečkem. Vlastní portrét, 1924, olej, lepenka, rozměry 49 x 39 cm, Galerie Slováckého muzea v Uherském Hradišti. Uherské Hradiště, 1923, olej, lepenka, rozměry 56 x 75 cm, Galerie Slováckého muzea v Uherském Hradišti.

5 U Hrbové (Na Hrbové), 1926, olej, plátno, rozměry 40 x 50 cm, Národní galerie v Praze.

6 Zátisí s ovocem, nedatováno, olej, lepenka, rozměry 32,5 x 24 cm, Galerie Slováckého muzea v Uherském Hradišti. Zátisí s pohárem, 1927–1930?, komb. technika, lepenka, rozměry 64,5 x 47,5 cm, Krajská galerie výtvarného umění ve Zlíně.

7 U Borií se v tomto období paralelně vedle sebe objevovala díla ovlivněná podněty purismu a konstruktivismu, artificialismu a mystické malby se sklonem k florálnímu dekorativismu. Hojně pracoval se vzájemnou konfrontací tvarů a barev s využitím pastózního rukopisu, ve kterém někdy docházelo až k vytvoření dalšího rozměru.

8 Čas, 1931, olej, plátno, rozměry 71 x 54,5 cm, Muzeum regionu Valašsko ve Vsetíně. Symbol, 1932, olej, lepenka, rozměry 51 x 33,5 cm, Národní galerie v Praze. Vztahy, 1933, olej, lepenka, rozměry 42 x 54 cm, Galerie výtvarného umění v Hodoníně.

9 Boriové sensuální, avšak racionální povaze byla bližší veristická forma surrealismu. V jeho obrazech se prosadily romantické imaginární krajiny, ve kterých jako bychom tušili autorovu předtuchu brzkého konce, který již pocítil jako mladý chlapec.

10 Les – Sen, 1936, olej, plátno, rozměry 75 x 65 cm, Galerie výtvarného umění v Hodoníně. Krajina – Touha, 1936, olej, plátno, rozměry 73,5 x 57,5 cm, tamtéž. Svatý grál, 1936, olej, plátno, rozměry 83,5 x 63 cm, Národní galerie v Praze.

11 Ležící dívka, 1921, akvarel, papír, rozměry 152 x 242 mm. Galerie Slováckého muzea v Uherském Hradišti. Oravský podzámok, 1923, pastel, papír, rozměry 480 x 270 mm, Muzeum regionu Valašsko ve Vsetíně. Vsetín, 1923?, komb. technika, papír, rozměry 352 x 294 mm, tamtéž.

12 Kompozice s hlavou, 1928?, akvarel, papír, rozměry ? x ? mm, Krajská galerie výtvarného umění ve Zlíně. Kompozice s lahví, 1928, akvarel, papír, rozměry 227 x 163 mm, tamtéž.

13 Poměrně dochované korespondenci se více naposledy věnoval Tomáš Mikulaščík (Prostor Zlín 3/2015).

14 Autoportrét, 1915 nebo 1925?, olej, překližka, rozměry 22,5 x 16,5 cm. Muzeum regionu Valašsko ve Vsetíně. Les v zimě, 1915, olej, plátno, rozměry 23,5 x 31 cm, tamtéž. Na poli, 1915?, olej, lepenka, rozměry 33 x 32 cm, tamtéž.

15 Hlava, 1932, olej, lepenka, rozměry 44,5 x 30 cm, Muzeum regionu Valašsko ve Vsetíně.

16 Obraz, 1935, olej, lepenka, rozměry 67 x 55 cm, Krajská galerie výtvarného umění ve Zlíně.

17 Za svého života se Boria účastnil jen výstavy jihoslovanských umělců v Praze roku 1923 a na vsetínské přehlídce Valašsko v dílech výtvarných umělců v roce 1929. Samostatně, avšak pouze třídní prezentace se mu dostalo v roce 1927 v rodném Uherském Hradišti.

• • • • •

Kurz Síťování čepců v muzeu

Muzeum regionu Valašsko přichází od roku 2016 s novou nabídkou edukačních programů, které se pokouší předávat znalosti a dovednosti tradiční lidové výroby na Valašsku, a to formou workshopů.

Prvním z pořádaných kurzů bylo „Síťování čepců“, které probíhalo ve vsetínském zámku od ledna do března tohoto roku pod vedením lektorky, čerstvé držitelky titulu Mistr tradiční rukodělné výroby Zlínského kraje 2015 Lenky Macečkové. Kurz byl rozdělen na pět lekcí. V první lekci se účastnice dozvěděly řadu informací z historie této prastaré techniky i její typologie a měly jedinečnou možnost zhlédnout čepce dochované v etnografické sbírce vsetínského muzea. Během následujících lekcí se učily např. praktické



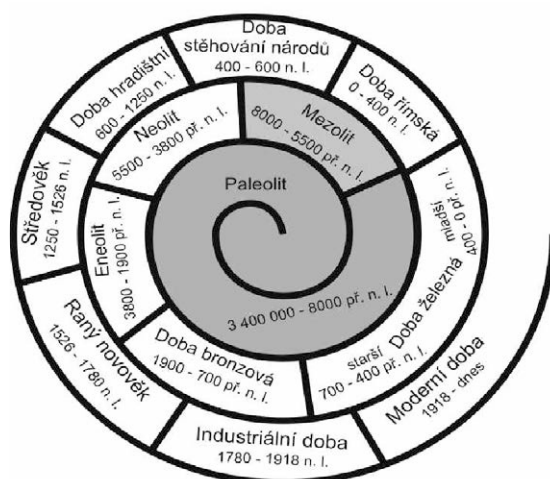
Lektorka Lenka Macečková předvádí a vysvětluje postup vzorování výšivkou do sítě (Foto Jitka Plátková)

zvládání uzlu, síťování základní síťoviny, výšivku do sítě, vzory v síti. Lektorka Lenka Macečková v kurzu kromě svých zkušeností předávala i radost, kterou jí přináší aplikování této dnes již málo používané a náročné textilní techniky. Kurz Síťování čepců ve vsetínském muzeu se v případě zájmu veřejnosti bude opakovat. Plánovány jsou i další workshopy, např. kurz věnovaný zuberské výšivce.

Jitka Plátková

Nejstarším „lidským“ tvorem obývajícím severní Moravu byl člověk vzpřímený (*Homo erectus*) v závěru staršího paleolitu. S jistotou víme, že *Homo erectus* obýval teplé a vlhké moravské nížiny, kde našel vhodné jeskyně k bydlení, dostatek potravy i kameny k výrobě svých jednoduchých nástrojů. Území Karpat však tento lidský druh pravděpodobně nikdy nedosáhl. Člověk vzpřímený už poznal oheň, ale není jasné, jestli ho dokázal zapálit. Se svou výškou a váhou (průměrně 165 cm a 55 kg) dokázal lovit menší zvířectvo, zejména vodní ptactvo a drobné savce.

Nejbližším nálezem patřícím člověku vzpřímenému je hrubě osekáný křemenný valoun (cca 250 000 př. n. l.), který se považuje za nástroj tzv. valounové industrie (industrii se označuje soubor nástrojů nesoucích společné výrobní a technické znaky) a pochází z Mladečských jeskyní poblíž Litovle.



Časová spirála s vyznačením popisovaného období 1

Střední paleolit (250 000 – 40 000 př. n. l.)

Je obdobím existence lidí neandrtálského typu, kteří byli přizpůsobeni drsnému podnebí doby ledové. Ledovec v této době dosahoval na linii Hranice – Studénka – Frýdek-Místek. Několik jeho výběžků však spadalo až k Bečvě. Krajina jižně od ledovce připomínala dnešní sibiřskou tundru, tedy bezlesou krajinu s nízkými teplotami.

Neandrtálci vyráběli již složitou industrii více typů, jejichž charakteristickým představitelem je pěstní klín. Ostatní nástroje byly vyráběny zejména v podobě různých úštěpů, které sloužily, jako hroty kopí nebo ruční nástroje. Tito lidé už mluvili řečí, byli schopni složitě spolupráce, běžně využívali oheň, pochovávali vybrané jedince a pravděpodobně tvořili první primitivní umění jako jednoduché rýhy na kosti či skupiny teček na stěnách jeskyní, které příležitostně obývali. Neandrtálci však byli schopni stavět také jednoduché přístřešky z mamutích kostí a kůží.

Základní složkou jejich potravy bylo maso a díky své sice nízké, ale svalnaté mohutné postavě (průměrně 165 cm a 71 kg) a vzájemné spolupráci byli schopni lovit velká zvířata jako již zmíněné mamuty nebo nosorožce, případně v dobách meziledových menší tvory jako koně nebo vysokou.

Unikátní nález (obr. 2) pochází z blízkého Štramberku; v jeskyni Šipka byla nalezena čelist asi desetiletého neandrtálského dítěte, které zemřelo asi před 40 000 lety. Nález byl doprovázen množstvím kamenných nástrojů, zvířecích kostí, několika ohništi s doklady úpravy jídel. I sousední jeskyně



Nález čelisti neandrtálského dítěte z jeskyně Šipka (dle Podborský 1993) 2

škola
& muzeum

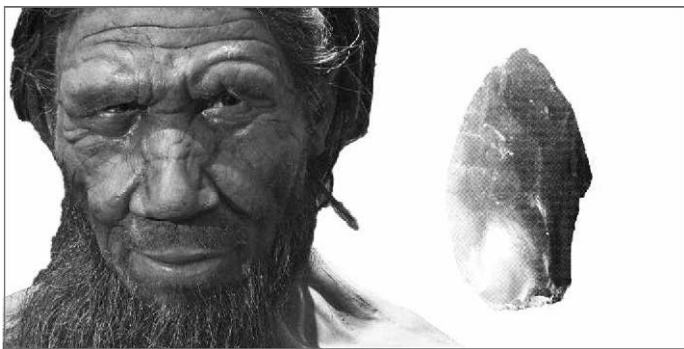
Archeologie Valaška I. Starší a střední doba kamenná

Samuel Španihel

Paleolit (max. 3 400 000 – 10 000 př. n. l.)

Starší doba kamenná je nejstarším, nejdelším a také nejméně známým obdobím lidské existence (obr. 1). Vzhledem k nestabilnímu podnebí (které je podmíněné také délkou paleolitu), střídání ledových dob s dobami meziledovými i samotnému formování povrchu, jak ho známe dnes, jsou stopy po prvních lidech velice vzácné. Tehdejší malá populace žijící mobilním způsobem života bez stálých sídlišť, živící se lovecko-sběračským hospodářstvím taktéž nezanechávala výraznější kulturní stopy v krajině, jak je to známé z pozdějších dob.

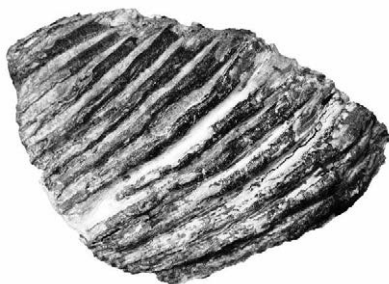
Klíčovými nálezy pro poznání paleolitických společností jsou nástroje, jejichž výroba, používání, vývoj a přenos výrobních i následně všeobecných znalostí mezi jednotlivými členy skupiny bývají označovány za rozhodující krok ve vývoji moderního člověka.



3 Neandrtálec a pěstní klín z Polanky nad Odrou (dle Svoboda 2002, NHM London)

Čertova díra nabízí podobné doklady o pobytu neandrtálců. Nález pěstního klínu (obr. 3) je doložen z nedaleké Polanky nad Odrou. Vzdálenější celky pochází zejména z Přerovska a Ostravska. V okolí Vršatce na severu Bílých Karpat se získával rohovec, kamenná surovina k výrobě nástrojů.

Na Valašsku přímé doklady o neandrtálcích nejsou. Ale nálezy z těsného okolí regionu – tok Bečvy, který sloužil lovné zvěři jako cesta k překročení Karpat, a ložiska rohovce – dovolují předpokládat, že člověk neandrtálský Valašskem minimálně procházel. Z oblasti pochází několik dokladů pobytu velkých zvířat doby ledové – kosti a zuby mamuta srstnatého (obr. 4), medvěda srstnatého a nosorožce srstnatého, které byly nalezeny v Brankách, Vsetíně, Hrachovci a v okolí Kelče.



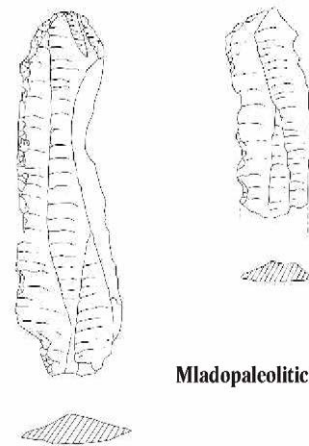
4
Stolička mamuta z Branek

Mladý paleolit (40 000 – 10 000 př. n. l.)

Je obdobím poslední a nejméně chladnější doby ledové, která je spojena s příchodem prvních lidí moudrých (*Homo sapiens sapiens*) – kromaňonců. Tito lidé žili spolu s neandrtálci, jejichž populace se zmenšovala, a i když se s moderními lidmi křížili, vymřeli ve střední Evropě někdy kolem roku 36 500 př. n. l. Moderní lidé vytvářeli složité nástroje složené z více částí, jako je například luk nebo vrhač oštěpů. Žili v organizovaných skupinách, které cestovaly spolu se stády velkých zvířat, na jejichž lov se specializovali (mamut, později sob). Byli schopni tvořit první skutečné umění, jako jsou slavné malby v jeskyních západní Evropy a vyřezávané sošky na Moravě. Hráli na jednoduché hudební nástroje, zejména píšťaly. Taktéž pochovávali své mrtvé s milodary a symbolickými předměty, takže již měli víru v jiný svět.

Kromaňonci jsou nejstaršími, nálezy potvrzenými obyvateli Valaška. Určitě přišli z prostoru Moravské brány, kde je doloženo více nalezišť, například Mladečské jeskyně, odkud pocházejí kosti několika jedinců a nástroje vyráběné z kamene, kostí, parohů a mamutoviny. Z těchto jeskyní pochází také jednoduché značky malované červenou barvou – jde o jediné jeskynní malby ve střední Evropě. Nejdůležitější lokalitou z bližšího okolí je Předmostí u Přerova, kde byly doloženy hromadný pohřeb, unikátní kamenné nástroje a různé sošky zvířat i lidí.

Z Valaška pochází zejména drobné nástroje v podobě čepelek (obr. 5) a úštěpů. Nejvíce nálezů, často přepálených, pochází z okolí řeky Juhyně. Pravděpodobně to byla krátkodobá místa, odkud byla pozorována lovná zvěř. Jde zejména o lokality Němetice, Kladeruby, Kelč, Kunovice a Skalička. Poslední nálezy však ukazují, že lidé moudří dosáhli i na kopce v okolí Valašského Meziříčí a také severozápadní svahy Bílých Karpat, kde získávali již zmíněný rohovec.



5
Mladopaleolitické čepele z Kunovic (dle Bláha 2011)

Lovecko-sběračský způsob života končí v období mezolitu (8 000 – 5 500 př. n. l.) – střední doby kamenné, kdy krajina získává dnešní ráz. Po vyhynutí velkých chladnomilných zvířat se lidé zaměřují na lov lesní zvěře a rybolov. Již jde o člověka moderního, stejného jako dnes. Osídlení celé Moravy je velice nízké a z Valaška nemáme žádný doklad o lidském pobytu.

Otázky a podněty

1. Vyjmenuj základní typy lidí, typický nástroj a jednu lokalitu, která je s daným druhem spojená.
2. Která pravěká zvířata doby ledové žila na Valašsku?
3. Vyberte ve třídě osoby, které rozměrově odpovídají jednotlivým lidským druhům. Pokud je nemáte, pokuste se nakreslit jednotlivé postavy v životní velikosti a porovnejte je.

Použitá literatura

BLÁHA, Ondřej. *Nové poznatky pravěkého osídlení v povodí říčky Juhyně na základě povrchových sběrů vk. ú. Kunovice*. Bakalářská práce. Brno: 2011.

ČERMÁKOVÁ, Eva. *Pravěk Valaška*. Vsetín: 2014, s. 16–19.

PODBORSKÝ, Vladimír a kol. *Pravěk dějiny Moravy*. Brno: 1993, s. 11–70.

Tradiční velikonoční vajíčka na Valašsku

Milada Fohlerová

Už řadu let pořádá vsetínské muzeum k největším zvykoslovným svátkům pro školy tematické výstavy a lektorské programy. K Velikonocům 2016 byla jak pro běžné návštěvníky, tak pro školní skupiny připravena výstava Krása kraslic, která prezentovala část vzácného souboru velikonočních vajíček z etnografické podsbírky vsetínského muzea. Tuto přehlídku 257 kraslic navštívilo v době jejího trvání na 700 školou povinných návštěvníků.

Na vzdělávací funkci je při tvorbě výstav kladen velký důraz. Jako specifický prostředek muzejní edukace jsou využívány sbírkové předměty a doprovodné informace k nim, ať už v podobě popisů, informačních panelů či jiných médií.

K oživení výuky a předávání lidových tradic spojených s Velikonocemi na Valašsku tak pedagogům mohou posloužit texty o valašských malovaných vajíčkách, které vychází z poznatků čerpaných z odborné literatury a ze zpracovaných muzejních sbírek.

Malovaná vajíčka

Vejce je odnepaměti symbolem života, plodnosti a znovuzrození, proto má své nezastupitelné místo o Velikonocích – svátcích připomínajících jednak vzkršení přírody, jednak zmrtvýchvstání Ježíše Krista.

Nejstarší zprávy o malovaných vejcích ve spojitosti s Velikonocemi z našeho území máme ze 14. století, kdy je jako velikonoční dar dostávali kanovníci kláštera.

Ve světském prostředí jsou zdobená vejce nejčastěji spojena s pomlázkou o velikonočním pondělí, kdy jimi dodnes dívky či ženy obdarovávají koledníky.

Na Valašsku se velikonočním vajíčkům říkalo „malované vajíčka (vajca)“, termín kraslice se užíval spíše v Čechách.

Původně se zdobila vejce plná, nejčastěji slepičí, někdy i husí či kachní. Teprve v průběhu 20. století – s ústupem jejich symbolického významu, se rozšířilo i dekorování vajec vyfouklých určených většinou k výzdobě interiéru.

Barvení

Základní barvou na vajíčka byla původně barva červená. Ta v lidové víře symbolizovala život a sílu a odpuzovala zlé síly, v křesťanském výkladu pak znamenala Kristovu prolitou krev. Červená barva dala vzniknout i samému slovu kraslice (ze staročestiny, kdy krásný znamenalo červený).

K barvení se až do počátku 20. století používalo různých přírodních barviv – tmavohnědá nebo černá barva se získávala máčením v odvaru ze štávy z kysaného zelí s přidáním rezavého železa nebo z olšové kůry. Na červeno se barvilo v odvaru ze slupek červené cibule či z dováženého červeného brazilského dřeva zvaného na Valašsku „březulka“. Žlutou – barvu prosperity dával šafrán, zelenou zase lístky jarního osení, jeteliny a dalších zelených rostlin.

Techniky zdobení velikonočních vajíček na Valašsku

Dnes již zaniklou technikou zdobení vajíček na Valašsku bylo údajně leptání kyselinou mravenčí. Volný vzor vznikal vložením obarveného vajíčka do mraveniště.

Kromě toho se v našem regionu vajíčka zdobila nejčastěji dvěma způsoby: **batikováním** – vykříváním vzoru včelím voskem (Vsetínsko, jižní Valašsko) a **vyškrabováním** (Valašskomeziříčsko a Rožnovsko).

Starším způsobem dekorace velikonočních vajec u nás bylo **batikování**. Popis malování vajíček touto technikou se nám dochoval v podsbírce etnografický písemný materiál. Jedná se o vyprávění Majdalény Polákové z Lužné z roku 1959:

„Dá sa rozpustiť včelí vosk do hrnka a do toho hrnka sa namočíja špinky (to sú z teňučkého plechu takové trúbky jak jehla silné přivazané pevno na malém držátku). Včel sa tymi špinky (pozn. voskem) malujú na ty uvařené a ochladlé vajca všelijaké ornamenty. Až sú všetky vajca namalované, tož sa

pomáľy dávajú do barev. Barva musí byť horká. “Po vytažení a oschnutí se vejce „nahřívají a hadérků sa utírá zbylý vosk, a ty místa co byl vosk ostanú bílé.“ Na Valašsku bývala batika i vícebarevná: „Dyš chce malovať vajce vícebarevné, musí zas ty díly, které chce mět iněj barvy zamazať voskem, co by už tá samá barva nechýtila, protože je pod tým voskem přikrytá, ale chytne zas na to co není zavoskované.“

Koncem 19. století se na Rožnovsko z Hustopečska dostala výzdoba **vyškrabováním**, která je dodnes pro toto území charakteristická. Jemný dekor vzniká rytím vzoru ostrým nástrojem na sytější nabarvené vejce. Někdy bylo vyškrabování doplněno ještě o kolorování vyškrábaného dekoru.

Rožnovské kraslice jsou většinou černé s bílými vyrytými motivy rostlin, postavíček, kapličky na Radhošti a nápisy, od 20. let 20. století se objevují tzv. „mřížkové vajíčka“ s náročným geometrickým sítkovým vzorem převzatým z bílé rožnovské výšivky.

Motivy a nápisy na velikonočních vajíčkách

Nejstarší vajíčka byla zdobena geometrickým a rostlinným dekorem. Význam ornamentů byl původně ochranný a blahonosný, ten však postupem času vymizel a převažoval smysl estetický. Nejčastější náměty pocházely z pozorování přírody a okolního světa, na vajíčkách tak převažovaly motivy rostlin, ptáků (kohútka), srdce, hvězdy, panáci a panenky, nalézáme tu křesťanské a jiné symboly, vzory z výšivek, krajek a mnohé další.



Nápis na vyškrabovaném vajíčku od Aleny Haratické z Rožnova p. R. z roku 1997 a vajíčko zdobené vyškrabováním s mřížkovým motivem od Boženy Graclíkové z Rožnova p. R. – Tylovic z roku 1997 (Foto M. Ošťádal)

Na valašských malovaných vejcích se velmi často objevovaly i nápisy, především milostné:

Třeba málo malované, ale z lásky darované. (Valašsko 1. pol. 20. století)

Vajíčko Ti dám, že Ťa ráda mám. (Rožnov-Tylovice 1982)

Některé zase vyjadřovaly odmítnutí či zklamání v lásce:

Kolik je klásečků v ječmeném snopečku, tolik falešnosti při každém synečku. (Rožnov-Tylovice 1965)

Gdo to chodí kolem oken, pokoja mě nedá, at' si ze svým tatáreckem jinde štěstí hledá. (Rožnov-Tylovice 1982)

Jindy zase reagovaly na různé neřesti, zvláště alkoholismus:

Taký ogar sa mně páčí, co sa do hospody nevláčí. (Lačnov 1973)

Nepij synku gořalenku, ztratíš gatě, košulenku. (Rožnov-Tylovice 1982)

Další zase vystihovaly hluboké životní pravdy:

Vzpomeň sobě milý brachu, že jsi jenom hrstka prachu, a že musíš jedenkrát bačkorama zatřepat. (Valašsko 1. pol. 20. století)

Doporučená literatura:

OŘEL, J. *O kraslicích*. Uherské Hradiště: 1973.

VEČERKOVÁ, E. *Malované vejce: o kraslicích v českých zemích*. Brno: 2013.



Batikované malované vajíčko od Františky Havranové z Lužné z roku 1968 (Foto M. Ošťádal)



MgA. Jaroslav Juřica, M. A. (* 1980 Vsetín) – produktový designér a sochař. Vystudoval SPŠ nábytkářskou v Bystřici p. H. a Fakultu výtvarných umění v Brně, kde absolvoval produktový design (2002–2006) a poté i sochařství u ak. soch. Michala Gabriela (2006–2010). V rámci magisterského studia průmyslového designu na Lund University ve Švédsku (stipendium Ingvara Kamprada) absolvoval stáž v Rotterdamu (Demakersvan, 2008) a zapojil se do projektu S.T.A.R. Design (ve spolupráci s NASA). Podílel se na založení skupiny Hubero Kororo a pracoval v jejím designovém studiu (2005–2010). Je nositelem několika ocenění; např. už v roce 2001 obsadil v soutěži Mladý obal 1. místo, jeho židle 002 (pro TON a. s.) obdržela prestižní cenu Interior Innovation Award 2012 a kolekce La Vista (pro Jelínek s. r. o.) získala cenu šéfredaktorů na Designbloku 2014 a stala se Nábytkem roku 2015. Vystavuje od roku 2004 a v Moravské galerii v Brně se v roce 2014 konala jeho reprezentativní samostatná výstava. Pro jeho užitou tvorbu je příznačný promyšlený koncept, důvtipný design a vytříbená forma. Žije v Brně, kde má od roku 2011 vlastní studio.

Úspěšně jste se zúčastnil soutěže „Ohýbání bez limitů“, která byla v roce 2010 vyhlášena akcí společností TON k 150. výročí výroby ohýbaného nábytku v Bystřici pod Hostýnem. Vaše oceněná minimalistická židle 002 (údajně inspirovaná pověstnou thonetkou č. 14) byla zařazena do výrobního programu. Čím Vás soutěž oslovila?

Do soutěže jsem se zapojil během dokončování studií na „soše“. Byl to takový ten čas, kdy na Vás začne trochu doléhat tíha reality – co bude (?). A zrovna vypisovali soutěž, která mi byla blízká z několika důvodů: jsem vyučený truhlář, designér a k těmto věcem jsem měl vždycky hodně blízko. „Čtrnáctkou“ jsem se inspiroval nepřímo (nikoli jejím tvaroslovím a filozofií). Je to kavárenská židle a na svou dobu byla vcelku jednoduchá – pouze ze šesti kusů. Původně jsme u židle řešili pevnost z boku. Chtěli jsme se vyhnout dalším pevnostním prvkům (v prvních verzích zde byly kovové konzoly), a v tento okamžik se projevila dobrá spolupráce s technologií z výroby. Přece jen, oni ty židle mají v ruce denně a ne jednu... Technologie ohýbání dřeva je úžasná ve své nenahraditelnosti, nedá se nahradit strojně. A navíc šetří dřevo. Při stejném tvaru výrobku byste běžným řezáním a opracováním spotřebovali mnohem víc materiálu, času a nebyl by tak pevný.

Pro nábytkářskou firmu Jelínek z Valašského Meziříčí jste doposud navrhl dvě kolekce nábytku do ložnice. Pokračujete ve spolupráci i nadále?

Pro design kolekce LaVista jsem se nechal inspirovat tzv. windsorskou židlí, která je charakteristická hustým „žbrlením“. Byl to takový „showcar“ jejich výroby. Chtěli jsme světu ukázat, co firma Jelínek umí, takže jsme vytvořili technologicky i designově celkem výstřední postel. U druhé kolekce Amanta už jsme pracovali s ohledem na ekonomické aspekty výroby. Takže vznikla sice ne tak extravagantní, ale taky zajímavá postel, která pracuje s dojmem levitace, tím, že jsem maximálně schoval sokl postele (což je velmi užitečné zvláště v noci, kdy nemůžete zakopnout o nohy postele, nebo při úklidu...). S firmou momentálně vyvíjíme další produkt, který už ale není ložnice. Uvidíte.

Na čem dalším momentálně pracujete?

Mám rozpracovaných několik projektů, jak z čistě průmyslového designu, který mě začíná mnohem více bavit zvláště díky velmi úzké spolupráci s techniky, kteří mi vytvářejí tvrdé mantinely, tak z produktového de-



Postel z kolekce La Vista, Designblok 2014

(výrobce Jelínek, s. r. o., od 2014)
– vývoj celé kolekce trval 241 hodin,
bylo na ni spotřebováno 1,4 m³ řeziva
a spolupracovalo na ní 26 lidí.

Ložnice Amanta

(výrobce Jelínek, s. r. o., od 2015)
– k vývoji prototypu postele bylo třeba
47 hodin práce
a bylo na něj spotřebováno 0,4 m³ řeziva.
Na vývoji kolekce se podílelo 9 lidí.

3D model židle 002

(výrobce TON, a. s., od 2011)

(Foto <http://collection.jelinek.eu/>)

signu. Připravuji také další projekt z oblasti interiérových prvků, kde budu poprvé pracovat s pro mě zatím neznámým materiálem. Ale nerad bych prozrazoval víc, budeme vše prezentovat v rámci oficiálního uvedení s klienty.

Vyzkoušel jste si i roli člena v hodnotící komisi designové soutěže. Jaká jsou Vaše kritéria pro „dobrý“ design?

Předně musím říct, že designový výrobek je každý výrobek, který někdo navrhl, a pak se dostáváme k hodnocení kvality designu. Moje kritéria v základu asi nevybočují z těch obecných, čímž je především funkce. Ale k tomu anebo vedle toho je to adekvátní tvarové pojetí, které by mělo reflektovat určité kvality produktu nebo značky. Určitě mě u designu zajímá, jestli má produkt všechno „tak akorát“, nebo jestli to někdo nepřehnal. Profese designu v současnosti spočívá hodně, ne-li především, ve „stylingu“. Vyjadřuje určitý názor.

Děkujeme, že jste si ve svém pracovním vytížení našel čas na naše otázky. A přejeme Vám mnoho tvůrčích úspěchů a zajímavých zakázek.

Kamenná tesla lidu se šňůrovou keramikou

štípaný silicit, délka 8,4 cm,
šířka ostří 4,5 cm, šířka 3,2 cm,
Valašsko-Kelečsko,
cca 2000 př. n. l.
(Foto S. Španihel)



Sbírka archeologických artefaktů J. Očenáška představuje soubor převážně kamenných artefaktů, sesbíraných v první polovině 20. století v okolí Kelče. I když jednotlivým nálezům chybí podrobnější dokumentace, kolekce jako celek nabízí zajímavý pohled na pravěk daného mikroregionu.

Kamenná tesla štípaná ze severského silicitu pochází pravděpodobně ze sběru, takže k ní nejsou zachovány bližší nálezové okolnosti. Jde o trapézovitý, oboustranně konvexní nástroj s nízkým obloukovitým ostřím a obdélníkovým týlem se zaoblenými rohy štípaný z pobaltského silicitu s dobrou broušeným ostřím.

Tento typ předmětu se vyskytuje v České republice poměrně vzácně, což se vysvětluje zejména velkou vzdáleností od produkčních oblastí v Pobaltí. Štípané tesly a sekerky spadají do období eneolitu (3500 – 1900 př. n. l.), tj. do pozdní doby kamenné.

Tato tesla patřila nositeli kultury se šňůrovou keramikou, který se těšil vyššímu společenskému statutu, neboť v nižších vrstvách se vyskytovaly pouze tesly broušené z místních materiálů. V případě kelečského nálezu jde o import, avšak jeho kvalita nedosahuje úrovně pobaltských nálezů.

Lid se šňůrovou keramikou přichází do Evropy v závěru eneolitu pravděpodobně z černoamořských plání a osídluje velkou část kontinentu přibližně od Nizozemska po západní Rusko. Moderní věda předpokládá, že jde o první indoevropskou kulturu, tedy o první přímé předky prakticky všech dnešních evropských národů. Lid se šňůrovou keramikou byl díky domestikaci koně a intenzivnímu využívání vozů mobilním společenstvím, které mělo poměrně rozvinuté zpracování mědi a flexibilní hospodářství založené na kombinaci majoritního pastevektví hovězího dobytka s méně důležitým polnohospodářstvím. Pravděpodobně krátkodobá a archeologicky těžko doložitelná sídliště kontrastují s výraznými mohylovými hroby (pohřby byly spjaté se složitým a rigidním pohřebním rituálem).

Kultura lidu se šňůrovou keramikou položila základ kultury evropské. Právě tady se poprvé objevuje představa nebeského boha mužského pohlaví se zbraní, která symbolizuje jednak blesk a jednak nástroj války. Bohové jako Zeus, Perun, Thor mají tedy v této kultuře svého předchůdce. Taktéž klasická evropská božská trojice (např. Zeus – Poseidón – Hádes) nebo symboly kola, vozu, falu, zbraně, koně pocházejí ze závěru eneolitu. Vzniká archetyp ozbrojeného muže, jezdce, krále, který se stává dominantním prvkem ve společnosti.